ATALANTA Üzleti Szakközépiskola

Családjog

Szerző: dr. Bednay Dezső

Az ATK munkacsoportjának tagja
Budapest 2009-11

TARTALOMJEGYZÉK

ÖRÖKLÉSI JOG

1) Az öröklés helye a jogrendben, meghatározó jogi fogalmai 3.
2) A törvényes öröklés általános rendje 8.
3) A végintézkedésen alapuló öröklés 14.
4) A kötelesrész 20.
5) Az örökség megszerzése 24.
6) Öröklési illetékek 30.

A HÁZASSÁGRÓL, A CSALÁDRÓL ÉS A GYÁMSÁGRÓL

1) A család jelentősége, családi kapcsolat 33.
2) A házasság 34.
3) Családi jogállás, az apaság vélelme 52.
4) Az örökbefogadás 54.
5) Tartási kötelezettségek 56.
6) A szülői felügyelet 63.
7) A gyámság 69.
8) Az élettársi kapcsolat 71.
9) A bejegyzett élettársi kapcsolat („az azonos neműek házassága”) 74
10) A családok védelméről szóló törvény 76

Irodalomjegyzék

Családi jog

(A szoros tartalmi összefüggés és a családjog egyes jogintézményeinek megérthetősége érdekében a jegyzet tartalmazza az öröklési jog legfontosabb ismereteit is)

ÖRÖKLÉSI JOG

Az 1959. évi IV. törvény (Ptk.) 598 - 684. §, a hagyatéki eljárásról szóló, 2010. évi XXXVIII. törvény, az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. Törvény 7-17.§

1. Az öröklés helye a jogrendben, meghatározó jogi fogalmai

Az öröklési jog a Magyar Köztársaság Alkotmányának általános rendelkezései között szereplő, kiemelt alkotmányos alapjog. Jelentőségét formailag is reprezentálja, hogy a polgári jogi viszonyok legalapvetőbb szabályait összefoglaló Ptk. szerkezetében a hat rész közül V. részként külön egységet képez.
Az öröklési jog rendszere egyfelől a család vagyoni alapjainak stabilitását biztosítja (pl. törvényes öröklés sorrendje, kötelesrészre való jogosultság), másrészt az ember halála esetén megakadályozza az elhunyt személy vagyonának gazdátlanná válását.

Az 1848 előtti öröklési jog legjellegzetesebb intézményei az ősiség és az úrbériség voltak. Az 1848-as forradalom törvényalkotása eltörölte az ősiséget és megszüntette az úrbériséget. „Az úrbériség megszüntetése a földesúrnak járó szolgáltatások (dézsma, robot stb.) megszüntetését jelentette. A jobbágyföldek a jobbágyok tulajdonává lettek, és az öröklésük is ennek megfelelően történt. Az ősiség megszüntetése a vagyon felszabadítását jelentette a törvényben meghatározott utódlási rend alól.
Az ősiség legfontosabb jelentősége az volt, hogy a vagyont a család kezén tartotta. A nagyar jogban sajátos ági öröklés bizonyos fokig ezt kívánja pótolni, azzal, hogy a vagyont - leszármazó hiányában - a házastárs elől elvonva a vagyont szerző ágához (rokonokhoz) juttatja vissza.

a) Az öröklés

Az öröklés az ember halálával megnyíló jogutódlást jelent. Az örökhagyó halálának időpontját halotti anyakönyvi kivonat igazolja.
Az örökhagyó halálának időpontjával azonos jogi hatálya van a bíróság *holtnak nyilvánító vagy a halál tényét megállapító határozatában* a halál időpontjaként megjelölt időpontnak. Ha azonban a halál vélelme téves volt (a halottnak vélt személy visszatér), a halál vélelme és így ezzel az öröklés megnyílásának időpontja is megdől. „Ebben az esetben a téves vélelem alapján örökösnek hitt személy köteles visszaszolgáltatni azt, amit örökség fejében átvett. Jó-, illetve rosszhiszeműségétől függ, hogy mint álörökös mennyiben felelős a már meg nem lévő vagyontárgyakért, illetőleg a felélt hasznokért.

Az öröklés fogalmilag az emberhez, azaz kizárólag természetes személyekhez kapcsolódik. Az örökhagyói minőséghez cselekvőképességre nincsen szükség. Lehet ugyanis örökhagyó akár cselekvőképtelen személy is. (Más kérdés az, hogy cselekvőképtelen személy végintézkedéseket érvényesen tehet-e.)

Öröklésnél az ember halálával hagyatéka, mint egész száll át az örökösre.
Ez azt jelenti, hogy az örökös nem csak a hagyatékhoz kapcsolódó jogokat, hanem az ahhoz tartozó kötelezettségeket is örökli. Az öröklés tehát *egyetemes jogutódlás.*

Ha többen vannak örökösök, a hagyaték eszmei egészének meghatározott hányadát öröklik, nem pedig egyes vagyontárgyakat.

Az örökhagyó által kötött mindazoknak a szerződéseknek, amelyeket jogszabály értelmében a felek valamelyikének halála nem szüntet meg (a tartási szerződés pl. az eltartott halálával megszűnik), az örökös kötelezettjévé, illetőleg jogosultjává válik, mégpedig úgy, hogy ehhez semmiféle külön jognyilatkozatra nincs szüksége. Az örökös köteles az örökhagyó által megkötött szerződéseket tartalmuk szerint teljesíteni, illetve a szerződésszerűen felajánlott teljesítést elfogadni, és a teljesítés érdekében a másik féllel együttműködni. Az elállás joga is csak akkor és csak annyiban illeti meg, amennyiben az örökhagyó is érvényesíthette volna ezt a jogát.
Nem szűnik meg pl. a bankszámla-szerződés a számlatulajdonos halálával, az abból származó jogok és kötelezettségek az örökösre szállnak.
Az öröklési jog szabályai a munkaviszonyból származó követelésre és tartozásra is vonatkoznak. A követelés, illetve a tartozás érvényesítése iránt a munkaügyi bíróság előtt indított perben a dolgozó halála esetén örököse a perbe félként önként beléphet, illetve a munkáltató őt perbe vonhatja.

Az örökhagyó halálával az öröklés "ipso iure", azaz minden külön jogcselekmény nélkül bekövetkezik. Jogi személy megszűnése esetén viszont jogutódlásról beszélhetünk, de öröklésről nem.

Különös jogutódlás viszont a hagyomány, amikor a hagyományos a hagyatékból meghatározott vagyontárgyban (szolgáltatásban) részesül, valamely jogosultságot nyer. Öröklési jogunk a hagyomány két fajtáját szabályozza: a dologi és a kötelmi hagyományt. Dologi hagyomány esetén a hagyatékban meglevő dolog közvetlenül száll át a dologi hagyományosra, míg kötelmi hagyomány esetén a kötelmi hagyományos követelési jogot nyer az örökössel szemben valamely vagyoni szolgáltatás teljesítésére.

b) **A hagyaték**

A hagyatékon az örökhagyóról halála esetén átszálló vagyon összességét kell érteni. A hagyaték összege nem azonos az örökhagyó vagyonával, azaz az örökhagyót megillető jogok és kötelezettségek összességével (így pl. a személyhez fűződő jogok ill. bizonyos vagyoni, jogok, pl. a haszonélvezeti jog nem tartozhatnak a hagyatékba). A hagyatékhoz nem csupán az örökhagyó tulajdonában lévő vagyontárgyak tartoznak, hanem az örökhagyó követelései és tartozásai is. A hagyaték tiszta értékének a kötelesrész alapjának megállapításánál van jelentősége. Ilyenkor a teljes hagyatéki vagyon bruttó értékéből le kell vonni a hagyatéki terhek közül az örökhagyó illő eltemetésének és a hagyaték megszerzésének költségeit, valamint az örökhagyó tartozásait. Az Illetéktörvény az örökség tiszta értékének meghatározásánál ezen túlmenően egyéb tételeket is levonásba helyez.

A hagyatéki vagyon körébe tartozik az örökhagyót a vagyonközösség valamely formája alapján megillető vagyoni igény is. *)* A vagyonközösség leggyakoribb formája a házastársi vagyonközösség. A Csjt. 27. §-a (1) bekezdése értelmében „a házasság megkötésével a házastársak között a házassági életközösség idejére házastársi vagyonközösség keletkezik. Ennek megfelelően a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

Nem szállnak át az örökhagyó halálával „a legszemélyesebb vagy bizalmi jellegű jogok és kötelezettségek, amelyek olyan természetűek, hogy a halál kizárja a jog vagy kötelezettség fennmaradását. Így megszűnik a megbízás, a meghatalmazás, a személyesen teljesíthető vállalkozási szerződés stb.

Vitás vagyon a hagyatékban:

Előfordul, hogy az örökhagyó valamely vagyoni igény érvényesítése iránt pert indított, de a jogvita lezárása (a jogerős bírósági ítélet meghozatala) előtt meghalt. Az ilyen vitás igény tekintetében is az az irányadó, hogy az örökösnek ugyanolyan jogi helyzetbe kell kerülnie, mint amilyenben jogelődje, az örökhagyó volt. Nincs jogi akadálya annak sem, hogy az örökhagyó e vitás vagyoni igényéről végintézkedésben rendelkezzék.

Szerzői jog a hagyatékban:

A szerzői jog személyhez fűződő jogokból és vagyoni jogokból áll A szerzői jog örökölhető, az öröklés szabályai azonban nem azonos módon érvényesülnek a személyhez fűződő jogok, illetőleg a vagyoni jogok tekintetében.

- A *személyhez fűződő jogok* (nyilvánosságra hozatal, felhasználás, változtatás joga stb.) a szerző örökösét illetik meg, kivéve, ha a szerző irodalmi, tudományos vagy művészeti hagyatékának gondozásával mást bízott meg. Ebben az esetben a személyhez fűződő jogok nem szállnak át az örökösre.
- A *vagyoni jogok* a szerző jogutódját illetik meg. Ha a szerző életében arról nem rendelkezett, a vagyoni jogok az örökösre szállnak át.

- Ha az örökhagyó után állagörökösként *több személy örököl,* a szerzői jogok együtt illetik meg őket. „Joganalógia folytán az örököstársakat úgy kell tekinteni, mintha szerzőtársak lennének, hiszen több önálló részre szét nem bontható műre közösen szerezték meg a szerzői jogot. Ennek folytán a mű felhasználásához is csak együttesen járulhatnak hozzá.

- *A túlélő házastársat megillető özvegyi jog* törvényes öröklési jog. Kérdés, hogy milyen jogosítványok illetik meg a haszonélvezeti jog örökösét szerzői jog öröklése esetében. Vagyonjogi értelemben a szerzői jog hasznot hajtó jogosítvány, e szabályok szerint a dolog hozama a haszonélvezőt illeti. A szerzői jog vonatkozásában „a szerzői jog vagyoni jellegű jogosítványa - természeténél fogva - a dologgal esik egy tekintet alá, a hasznosításából származó szerzői jogdíj pedig azonos a dolog használával. A szerzői jogon fennálló haszonélvezet esetén a szerzői jogdíjak beszedésének joga a haszonélvezőt illetik meg.” (Ptk. Kommentár)

c) Az örökös

Amíg az örökhagyó a Ptk. rendelkezése folytán csak ember lehet, az örökös a polgári jog bármely alanya (ember, jogi személy, egyéb szervezet, állam) lehet.

d) Az öröklés jogcímei

Az örökös a hagyatékból két jogcím alapján részesedhet: örökölni törvény (törvényes öröklés) vagy végintézkedés alapján lehet (sajátos harmadik jogcímként a kötelesrész is ide sorolható).

A jogalkotó az öröklés két alapvető jogcíme közül a végintézkedés elsődlegességét deklarálja; amennyiben az örökhagyó után végintézkedés maradt, az öröklés rendjét ez határozza meg (sajátos harmadik jogcím a kötelesrész).
A törvényes öröklés tehát másodlagos, csak akkor érvényesül, ha az örökhagyó végintézkedést nem tett.

A hagyatékban való részesedés két jogcíme egyazon hagyatéki eljárásban egymás mellett is érvényesülhet, ha a végintézkedés nem a teljes hagyatékra, hanem annak csak egy részére ill. egyes vagyontárgyakra vonatkozik; ilyenkor a hagyatéknak a végintézkedéssel nem érintett részében a törvényes öröklés szabályait kell alkalmazni. A végintézkedés tulajdonképpen olyan jogügylet, melyben az örökhagyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről rendelkezik, feltéve, hogy a juttatásban részesíteni kívánt személy őt túléli.

e) A végintézkedés formái

A végintézkedésnek három formáját lehet elkülöníteni:
- végrendelet (a leggyakoribb forma);
- öröklési szerződés;
- halál esetére szóló ajándékozás.

Hatályos jogunkban az örökhagyó halála pillanatáig a végintézkedés tételi jogát szabadon gyakorolhatja.

f) A kötelesrész

Az örökhagyó szabad rendelkezési jogát csak a kötelesrész jogintézménye korlátozza: a legközelebbi hozzátartozók kötelesrészre tarthatnak igényt, még akkor is, ha az örökhagyó a teljes hagyaték felől végintézkedni kívánna. A kötelesrészre való jogosultságot törvény mondja ki, de ez nem tekinthető törvényes öröklésnek. A végintézkedésen alapuló és a törvényes öröklés mellett a kötelesrészre való jogosultságot az öröklés harmadik sajátos jogcímének tekinthetjük.

g) Kiesés az öröklésből

A Ptk.-ban meghatározott esetekben az a személy, aki az örökhagyó után egyébként örökölne, nem részesülhet a hagyatékból. E szerint: kiesik az öröklésből:

- aki az örökhagyó előtt meghal;
- aki a hagyatékot az öröklés megnyílásakor törvénynél fogva nem szerezheti meg (törvény alapján nem örökölhet az örökhagyó házastársa, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség visszaállítására nem volt kilátás);
- aki az öröklésre érdemtelen;
- aki lemondott az öröklésről;
- akit az örökhagyó az öröklésből kizárt vagy kitagadott;
- aki az örökséget visszautasította.

Az öröklésből kiesés szempontjából nincs jelentősége annak, hogy az örökös törvény vagy végintézkedés alapján örökölne. Az öröklésből kiesésre vonatkozó rendelkezéseket a jogalkotó kiterjeszti az örökhagyó vagyonából részesedést váró más jogosultakra is (házastársi haszonélvezeti jog jogosultja, kötelesrészre jogosult, hagyományos). Az állagörökös tehát mentesül azoktól a kötelezettségektől, amelyek egyébként a felsorolt jogosultakkal szemben terhelnék (pl. a leszármazó által örökölt ingatlant nem terheli a túlélő házastárs haszonélvezeti joga, ha a házastárs kiesik az öröklésből).

h) **Az érdemtelenség**

Az érdemtelenségre csak a törvényben meghatározott taxatív esetekben hivatkozhat az, aki ez által a hagyatékban közvetlenül érdekeltté válik, örököl vagy kötelezettségtől, más tehertől szabadul. Érdemtelenné válik a tv szerint az öröklésre:

- aki az örökhagyó életére tört;
- aki szándékos eljárásával az örökhagyó végakaratának szabad nyilvánítását vagy érvényesítését gátolta;
- aki a hagyatékban való részesülés céljából az örökhagyó után törvényes öröklésre jogosult vagy a végintézkedésben részesített személy életére tört.

Az érdemtelenség nem vehető figyelembe, ha az érdemtelenségre vezető magatartást – bárki ellen irányult is – az örökhagyó, illetőleg az, aki ellen irányult megbocsátotta. Az érdemtelenség mindig csak a kifogásolt magatartást megvalósító személy kiesését eredményezi. Törvényes öröklés esetén tehát helyén, a soron következő örökös (pl. az érdemtelenné vált személy gyermeke) fog örökölni.

i) **Az öröklésről való lemondás**

Az öröklésről való lemondás az érdemtelenséghez hasonlóan az öröklésből való kiesést eredményez. A lemondás írásbeli formához kötött szerződés, amelyet az örökhagyó és az öröklés sorrendjében törvényes öröklésre jogosult köthet egymással. A lemondás a lemondó leszármazóira csak akkor hat ki, ha a megállapodás így szól, vagy ha az a kötelesrészt elérő kielégítés fejében történt. A lemondás történhet ingyenesen, de ellenérték fejében is. Az ellenérték nagysága a kötelesrészre jogosultak körében kap tehát jogi jelentőséget, valamint illetékfizetési kötelezettséget eredményez. Az Illetéktörvény csak a hagyatéki vagyonból való tényleges részesedést terheli illetékkel, így az öröklésről való ingyenes lemondás esetén nem kell illetéket fizetni. Ha a lemondás ellenérték fejében történt, akkor viszont ajándékozási illetéket kell fizetni az ellenérték alapulvételével. Az

öröklésről való lemondáskor a majdani hagyaték nagysága bizonytalan, ezért a jogszabály rögzíti, hogy a lemondás ellenkező megállapodás hiányában kiterjed arra is, amivel a lemondó hányada utóbb másnak kiesése következtében növekszik, úgyszintén arra a vagyonra, amelyet az örökhagyó a lemondás után szerzett, kivéve, ha a szerzés az örökhagyó vagyonában olyan rendkívüli növekedést idézett elő, amelynek ismeretében a lemondó nyilatkozatát nem tette volna meg.

j) Az örökség visszautasítása

Az öröklésről lemondást határozottan meg kell különböztetni az örökség visszautasításától. A legfőbb elhatároló ismérv, hogy a lemondás kétoldalú jogügylet, s mivel az egyik szerződő fél az örökhagyó, ezért lemondásra csak az örökhagyó életében kerülhet sor. Az örökség visszautasítása viszont az örökös részéről tett egyoldalú nyilatkozat, amelyet csak az örökhagyó halála után lehet megtenni. Az örökség visszautasítása a visszautasító személy oldaláról ugyancsak az öröklési illeték megfizetése alóli mentesülést vonja maga után, nem kötelezhető ugyanis öröklési illeték fizetésére az az örökös vagy hagyományos, aki az öröklés megnyílta után az örökséget, illetőleg hagyományt visszautasítja.

k) Rendelkezés várt örökségről

Az öröklési jog körében szabályozott, de nem végintézkedés (hiszen nem az örökhagyó köti) az örökségi váromány tárgyában kötött szerződés. Kizárólag az örökhagyó leszármazói, már az örökhagyó életében egymás közt írásban szerződést köthetnek várt örökségük tárgyában. Ez a szerződés részben hasonlóságot mutat a hagyatéki eljárásban köthető osztályos egyezséggel. A különbség az, hogy a várt örökségről csak a leszármazók állapodhatnak meg és erre még az örökhagyó életében, a hagyatéki eljárás megindulása előtt kerül sor.

2. A törvényes öröklés általános rendje

A törvényes öröklés szabályai akkor jutnak jelentőséghez, ha az örökhagyó nem tett végintézkedést. A törvényes örökösök körét és sorrendjét az örökhagyóval rokoni (vérségi), illetőleg családi kapcsolatban lévők közül a törvény határozza meg. A törvényes örökösök köre zárt, így végintézkedés hiányában nem örökölhet az örökhagyó után, pl. az élettársa, a mostohagyermeke, nevelt gyermeke hiába álltak szoros családi kapcsolatban az örökhagyóval.

A törvényes örökösök sorrendje

Törvényes örökösök sorrendje általánosságban:
1) gyermek;
2) házastárs;
3) szülő (beleértve a szülői parentelát);
4) nagyszülő (beleértve a nagyszülői parentelát);
5) további felmenők (dédszülők, ükszülők stb.);
6) állam, mint szükségképpeni örökös.

- **A gyermek, mint törvényes örökös (kiesése esetén a leszármazói)**

Törvényes örökös tehát elsősorban az örökhagyó gyermeke. Több gyermek, fejenként egyenlő részben örököl. Az öröklésből kiesett gyermek vagy távolabbi leszármazó helyén egymás közt egyenlő részekben a kiesett gyermekei örökölnek. Az öröklés szempontjából az örökbefogadott gyermek is a vérszerinti gyermekkel azonos jogokat élvez. A jogképességre vonatkozó szabályok alapján az örökhagyó halálakor már megfogant méhmagzat is örökölhet, feltéve, hogy a gyermek élve születik.

- **A házastárs, mint törvényes örökös**

A házastárs két módon is lehet törvényes örökös:
a) mint állagörökös (leszármazó hiányában),
b) özvegyi jog címén, vagyis a törvényen alapuló házastársi haszonélvezeti jogot örökölve.

Állagörökös (leszármazó hiányában),
Ha leszármazó nincs, a házastárs örököl.
A túlélő házastárs törvényes öröklésének az örökhagyóval fennállott érvényes házassága az alapja. A formális, már pusztán csak jogi értelemben fennálló házasság nem feltétlenül vezet törvényes örökléshez. Törvény alapján ugyanis nem örökölhet a házastárs, ha az öröklés megnyílásakor a házastársak között életközösség nem állott fenn, és az eset körülményeiből nyilvánvaló, hogy az életközösség helyreállítására nem volt kilátás. A házastárs kiesését hivatalból nem lehet figyelembe venni, a kiesésre is csak az hivatkozhat, aki a házastárs kiesése esetén maga örökölne, vagy végintézkedéssel reá rótt kötelezettségtől vagy más tehertől mentesülne.

Özvegyi jog címén, a haszonélvezeti jogot örökölve

Az örökhagyó házastársa örökli mindannak a vagyonnak a haszonélvezetét, amelyet egyébként nem ő örököl (özvegyi jog).

Az özvegyi jog, vagyis a törvényen alapuló házastársi haszonélvezeti jog keletkezésének feltétele egyrészt, hogy az örökhagyó halálakor a házassági életközösség fennálljon, másrészt az, hogy a túlélő házastárssal szemben semmilyen kiesési ok ne legyen.

Az özvegyi haszonélvezet néhány dologban eltér a Ptk. általános szabályaiban meghatározott általános haszonélvezeti szabályoktól:

- Az özvegyi haszonélvezeti jog a házastárs új házasságkötésével megszűnik. A törvényen alapuló özvegyi jog megszűnésének időpontja az özvegy halála vagy újabb házasságkötésének időpontja. Értelemszerűen tehát nem vezethet a haszonélvezet megszűnéséhez egy esetleges élettársi kapcsolat (PK 83. szám).

- Az özvegyi haszonélvezeti jog elhasználható dolgok esetén is érvényesül.

Az elhasználható dolgok rövid ideig használhatóak, vagy rendeltetésük szerint egy alkalommal használhatók fel. Szerződéssel haszonélvezetet ilyen dolgokon ezért nem is létesítenek. Özvegyi jog esetében azonban más a helyzet, hiszen e jog célja annak

biztosítása, hogy az özvegy a lehetőségek szerint olyan életkörülmények között maradjon, mint az örökhagyó életében. E célt nem lehetne elérni, ha haszonélvezeti joga nem terjedne ki az elhasználható dolgokra is. Ebben az esetben szükségszerűen a rendelkezés joga is megilleti a haszonélvezőt, ezért ezt rendhagyó haszonélvezetnek nevezzük.
A haszonélvezőt megillető rendelkezési jog magában foglalja ilyen esetekben a dolog elhasználását, elidegenítését is. Rendelkezési jogával a haszonélvező úgy és akként élhet, ahogy ezt a rendes gazdálkodás körülményei indokolják.
A haszonélvezőt a rendelkezési jog a haszonélvezeti jog megszűnésekori pótlási - vagy ha ez nem lehetséges -, megtérítési kötelezettség mellett illeti meg. A pótlási kötelezettség alapján a haszonélvezet megszűnésekor ugyanannyi és ugyanolyan dolgot kell a tulajdonos részére adnia, mint amit elhasznált vagy elidegenített. A körülmények által indokolt esetben azonban lehetséges, hogy a haszonélvező az elhasznált dolog helyett mást adjon. Amennyiben a pótlás nem lehetséges, az elhasznált, elidegenített dolgok ellenértékét meg kell térítenie.

- A haszonélvezeti jog korlátozása és megváltása csak özvegyi jog esetén kérhető, míg szerződésen alapuló haszonélvezet esetén erről nem lehet szó.

Az özvegyi haszonélvezeti jog korlátozása:
- A haszonélvezeti jog korlátozásánál a Ptk. időbeli határt nem szab;
- A házastárs haszonélvezetének korlátozását csak a leszármazók kérhetik;
- A haszonélvezet korlátozása csak olyan mértékű lehet, hogy a korlátozott haszonélvezet a házastárs szükségleteit biztosítsa, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat, valamint saját vagyonát és munkájának eredményét is.

A haszonélvezeti jog korlátozásának mértéke a házastárs szükségleteihez, megszokott környezetben tartásához igazodik. E vonatkozásban a Legfelsőbb Bíróság több iránymutató eseti döntést is hozott. Az ilyen tárgyú perekben gondosan fel kell deríteni, hogy az örökhagyó és házastársa milyen anyagi körülmények között, milyen kialakult szükségletek, igények mellett élt, és az örökhagyó halála után a túlélő házastárs részére a szükségleteknek megközelítően azonos szintje milyen módon van biztosítva. Vizsgálni kell továbbá azt is, hogy a túlélő házastárs életkorára és egészségi állapotára figyelemmel nem kell-e számolni szükséges kiadásainak növekedésével (BH1986. 233.). A túlélő házastársat nem szabad környezetéből kiragadni és a kialakult szükségletei anyagi fedezetét olyan mértékben csökkenteni, hogy az a megszokott életszínvonal jelentős csökkenését eredményezze (BH1986. 232.)
A haszonélvezeti jog korlátozásánál figyelembe kell venni a házastárs saját vagyonát is (BH1981. 18.).

Az özvegyi haszonélvezeti jog megváltása:

- Mind a házastárs, mind az örökösök kérhetik a házastárs haszonélvezeti jogának megváltását;
- A házastárs által lakott lakásra, az általa használt berendezési és felszerelési tárgyakra fennálló haszonélvezet megváltását nem lehet kérni;
  Ez olyan szigorú kizárást jelent, hogy még maga a túlélő házastárs sem kérheti a felsorolt vagyontárgyakra a haszonélvezet megváltását (BH1986. 194.). Annak azonban nincs akadálya, hogy az örökösök és a túlélő házastárs szerződéssel, bármikor rendezzék a megváltással kapcsolatos kérdéseket (BH1981. 61.), ez azonban csak a felek megállapodása alapján, és nem a bíróság döntése alapján történhet (PK 84. szám);

- A házastársat a megváltásra kerülő vagyonból - természetben vagy pénzben - olyan rész illeti meg, amelyet, mint az örökhagyó gyermeke törvényes örökösként a leszármazókkal együtt örökölne. Ági öröklés esetén a házastársat az ági vagyon egyharmada illeti meg;
- Az özvegyi jog megváltásánál a törvény határidőt állapít meg. A megváltást a hagyatéki eljárás során, ennek hiányában az öröklés megnyílásától számított egy éven belül a hagyatéki eljárásra egyébként illetékes közjegyzőnél kell kérni;
- A megváltásra irányuló jog személyhez fűződő jog, amely nem örökölhető. A túlélő házastárs halála esetén az örökösei nem folytathatják a megváltással kapcsolatos eljárást.

A gyakorlatban sűrűn előfordul, hogy a megváltást a hagyatéknak csak egy részére kérik. Ennek nincsen törvényi akadálya. Ha tehát a hagyaték tárgyát képezi egy ingatlan és 210 ezer forint készpénz, az özvegyi jog megváltása két leszármazó mellett az alábbiak szerint alakul:
1. Ha a túlélő házastárs a 210 ezer forint készpénzre kéri csak az özvegyi jogának megváltását, az ingatlan 1/2-1/2 részben a gyermekek tulajdonába kerül az özvegy haszonélvezeti jogával terhelten, míg a 210 ezer forint készpénz három felé osztódik, azaz 70-70 ezer forintot kap haszonélvezettől mentesen a két gyermek és ugyancsak 70 ezer forint készpénzt kap a házastárs.
2. Abban az esetben, ha a készpénzre az egyik gyermek kéri az özvegyi jog megváltását, a helyzet úgy alakul, hogy a gyermek a neki jutó 105 ezer forintos készpénzből, annak 1/3-át, vagyis 35 ezer forintot köteles a házastársnak megfizetni, míg a fennmaradó 70 ezer forintot haszonélvezettől mentesen megtarthatja. A másik gyermek a készpénzből 105 ezer forintot kap, azonban azon tovább is fennáll az özvegy haszonélvezeti joga. A fentiek azért méltányosak, mert a megváltást kérő gyermek nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe, mint akkor, ha a haszonélvezeti jog megváltását a másik gyermek is, illetve a házastárs is kérné. Ez utóbbi esetben ugyanis nyilvánvalóan csak 70 ezer forint készpénzt kapna.

A haszonélvezeti jogot a köznapi vélekedés gyakran a tulajdonjognál is erősebb jognak tekinti. Ez a vélekedés azonban nem minden esetben helytálló. Például az özvegyi haszonélvezeti jog címén történő birtoklás nem tekinthető sajátjakénti birtoklásnak, ezért az elbirtoklást kizárja (BH2006. 154.).

- **A szülő és leszármazói (a kiesett szülő helyén parenteláris öröklés)**

Leszármazók és házastárs hiányában az örökhagyó szülői örökölnek fejenként egyenlő részben. Az öröklésből kiesett szülő helyén ennek leszármazói örökölnek olyan módon, mint a gyermek helyén annak leszármazói. Ha a kiesett szülőnek nincs leszármazója, egyedül a másik szülő, illetőleg annak leszármazói örökölnek.

A felmenők és az oldalági rokonok (testvér), öröklése csoportonként (parentelánként) történik. Egy ilyen csoport (parentela) az azonos fokú felmenőket és összes leszármazóikat együttesen jelenti. A sorrend a parentális öröklésben is szigorú, a sorrendben előbb álló örökös kizárja a sorrendben hátrébb álló örökös öröklését, másrészt

a parentelák között is érvényesül. Amíg a szülői parentelában egy örökös is maradt, a nagyszülői parentela nem örökölhet.

- **A nagyszülő, mint törvényes örökös (a kiesett nagyszülő helyén parenteláris öröklés)**

A nagyszülői parentelát a nagyszülők és leszármazóik alkotják.
Leszármazóknak, házastársnak, szülőknek és szülők leszármazóinak hiányában törvényes örökösök egyenlő részekben az örökhagyó nagyszülői. Az öröklésből kiesett nagyszülő helyén ennek leszármazói örökölnek ugyanúgy, mint a kieső szülő helyén ennek leszármazói. A nagyszülő leszármazói - ugyancsak törzsenként - a kiesett nagyszülőre jutó részt öröklik meg egymás között egyenlő részekben.

Ha a kiesett nagyszülőnek leszármazója nincs, helyette nagyszülőpárja, ha pedig ő is kiesett, annek leszármazója örököl. Ha valamelyik nagyszülőpár kiesett, és helyükön leszármazójuk nem örökölhet, az egész hagyatékot a másik nagyszülőpár vagy ezek leszármazója örökli.
Az oldalági rokonok (testvér, unokatestvér) törvényes öröklése a nagyszülői parentelával lezárul.

- **További felmenők, mint törvényes örökösök**

Ha sem az örökhagyó nagyszülője, sem a nagyszülőktől leszármazó nem örökölhet, törvényes örökösök fejenként egyenlő részekben az örökhagyó távolabbi felmenői. A magyar öröklési jog csak két parentélában biztosítja az öröklést: a szülői és a nagyszülői parentélában. A másod unokatestvér tehát a törvény szerint már nem örököl, természetesen végintézkedés esetén ez a rokoni kör is örökölhet. A nagyszülőknél távolabbi felmenők tehát csak személyükben és fejenként egyenlő mértékben örökölnek
Ez azt jelenti, hogy a távolabbi felmenő nem a kiesett nagyszülő helyén, annak részét örökli, hanem bármelyik felmenő ághoz tartozik is, minden túlélő felmenő egyenlő részt kap. Másrészt ugyanazon az ágon a közelebbi felmenő nem zárja ki a távolabbit, hanem együtt örököl vele. Az eltérő szabályozás indoka az volt, hogy viszonylag ritka az ilyen távoli felmenők öröklése. „Nem volna indokolt bonyolult számításokat végezni arra nézve, hogy kit, milyen arányban illet meg az öröklés.” (Ptk. Indokolás az LII. fejezethez 5. pont).

- **Az állam, mint törvényes örökös**

Ha más örökös nincs, a hagyaték az államra száll, az állam ilyenkor törvényes örökös. Itt kell megjegyezni, hogy az állam ebben az esetben "szükségörökös " is, a többi örökössel ellentétben az államot, mint törvényes örököst az örökség visszautasításának joga nem illeti meg. Az állam, mint örökös éppen úgy felel a hagyatéki tartozásokért, mint más örökös. Az állam azonban végintézkedés alapján is örökölhet; ebben az esetben reá is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint más végrendeleti örökösre.

Az ági öröklés

Az ági öröklés sajátosan illeszkedik a magyar öröklési jogba. Alapgondolata az, hogy az örökhagyó bármelyik felmenőjéről hárult vagyon - végintézkedés és leszármazók hiányában - annak a családjában maradjon meg, aki azt szerezte, és ne szálljon át egy idegen családra.

Az ági öröklésről tehát csak akkor lehet szó, ha az örökhagyó után leszármazó nem maradt, ilyen esetben külön kell választani a hagyatékban az ági és a nem ági vagyont. Míg a nem ági vagyonban a törvényes öröklés általános szabályai érvényesülnek, az ági vagyon öröklése külön szabályok szerint történik.

Az ági öröklést a jogalkotó kivételes öröklési rendnek tekinti, ezért a vagyontárgy ági jellegét annak kell bizonyítania, aki arra ezen a címen öröklési igényt támaszt, továbbá, ha ági örökös nincs, az ági vagyontárgy az örökhagyó egyéb vagyonával esik egy tekintet alá.

Az ági vagyon

Az ági jelleg megállapításának egyik feltétele, hogy a vagyontárgy meghatározott személyekről háruljon az örökhagyóra. Így ági vagyon az a vagyon, amelyik valamelyik felmenőjéről, illetőleg testvéréről vagy a testvér leszármazójától hárult az örökhagyóra, feltéve ez utóbbi esetben, hogy a vagyontárgyat a testvér vagy a testvér leszármazója az örökhagyóval közös felmenőjétől örökölte vagy ingyenesen kapta. A vagyontárgy ági jellegének másik feltétele, hogy a törvényben meghatározott személyekről a vagyontárgy öröklés, vagy ingyenes juttatás útján szálljon az örökhagyóra.

Az ági öröklés rendje

Az ági öröklés a törvényes öröklésnek egy fajtája, így sorrendje is megegyezik a törvényes öröklés sorrendjével, azzal a kivétellel, hogy csak a szülői parentélában van ági öröklésnek helye, a nagyszülői leszármazók itt már nem örökölhetnek.

Az ági öröklést a jogalkotó kivételes öröklési rendnek tekinti. Az ági öröklés általános szabálya szerint, ha nem az örökhagyó leszármazója a törvényes örökös, az örökhagyóra valamelyik felmenőjéről öröklés vagy ingyenes juttatás útján hárult vagyontárgy ági öröklés alá esik. A szülő örökli azokat a vagyontárgyakat, amelyek róla vagy felmenőjéről hárultak az örökhagyóra. A kieső szülő helyén leszármazói a törvényes öröklés általános szabályai szerint örökölnek, ilyen személyek hiányában a nagyszülő (vagy távolabbi felmenő) örökli azt a vagyontárgyat, amely róla vagy felmenőjéről hárult az örökhagyóra. Amíg a törvényes öröklésnél két parentélában történik az öröklés, az ági öröklés esetében csak egy parenteláról - a szülői parenteláról - van szó. Az ági öröklésnél ugyanis a nagyszülői leszármazók (unokatestvérek) már nem örökölhetnek.

A Ptk. az ági öröklés alapgondolatából eredően fő szabályként az ági vagyontárgy természetben való kiadását rendeli. Ettől a szabálytól az örökösök eltérhetnek, és megállapodhatnak akár a vagyontárgy értékének kiegyenlítésében, akár más vagyontárggyal történő kielégítésben. Ha a természetben való kiadás célszerűtlennek mutatkozik, a bíróság az ági vagyontárgy értékének pénzbeli kiegyenlítését rendelheti el.

Kivételek az ági öröklés alól

Az ági öröklés szabályai nem terjednek ki:
a) arra az ági vagyontárgyra, amely az örökhagyó halálakor már nincs meg;
b) az ági vagyontárgy helyébe lépett vagy az ági vagyontárgy értékén vásárolt vagyontárgyra;
c) a szokásos mértékű ajándékra.

Az örökhagyó halálakor meg nem levő (átruházott, veszendőbe ment, felélt stb.) ági vagyontárgy pótlásának, vagy értéke megtérítésének nincs helye.
Tizenöt évi házasság után a túlélő házastárssal szemben a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyakra ági öröklés címén nem lehet igényt támasztani.

Az osztályrabocsátás

A több leszármazó törvényes öröklése esetén kisegítő szabályként kerül megfogalmazásra az osztályrabocsátás szabálya.

Ha több leszármazó közösen örököl, mindegyik örököstárs köteles a hagyaték értékéhez hozzászámítani annak az ingyenes adománynak az értékét, amelyben őt az örökhagyó életében részesítette, feltéve, hogy a hozzászámítást kikötötte, vagy a körülményekből arra lehet következtetni, hogy a juttatást a hozzászámítás kötelezettségével adta.

A szokásos mértékű ajándékot, valamint a tartásra rászorult leszármazók részére nyújtott tartást akkor sem kell osztályra bocsátani, ha azt az örökhagyó kifejezetten kikötötte.
Az osztályrabocsátás szabályát az teszi indokolttá, hogy hiába örökölne több leszármazó egyenlő mértékben, mert a hagyatékban való egyenlő részesedés nem jelentene tényleges egyenlőséget abban az esetben, ha az örökhagyó valamelyik gyermekét (leszármazóját) még életében jelentősebb ingyenes juttatásban részesítette. Olyan esetben, amikor valamelyik örökös adománya eléri, vagy meghaladja az örökrészét, őt kielégítettnek kell tekinteni, a többletet azonban visszatéríteni nem köteles. Ilyen esetben a hagyatékot a többi örököstárs között a hagyatékban nem részesülő örököstársnak, valamint az ilyen örököstárs adományának figyelmen kívül hagyásával kell felosztani.

3. A végintézkedésen alapuló öröklés

A végintézkedés az öröklés elsődleges jogcíme, olyan jogügylet, amelyben az örökhagyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről a juttatásban részesített személy által való túlélése esetére rendelkezik.
Végintézkedés tételéhez azonban a jogképesség önmagában nem elegendő. Végintézkedést ugyanis csak személyesen lehet tenni, a cselekvőképtelen személy jognyilatkozata viszont semmis [18. § (1) bek.], s bár a cselekvőképtelen személy nevében általában a törvényes képviselője eljárhat, de éppen a végintézkedés személyes alkotásának szükségessége miatt a végintézkedést tevő helyett más személy (így a törvényes képviselő) eljárásának nem lehet helye. A végintézkedés tételéhez tehát - legalább korlátozott - cselekvőképességre van szükség.

A végintézkedés formái

A végintézkedésnek három formája ismert:
- a végrendelet,
- az öröklési szerződés és

- a halál esetére szóló ajándékozás.

A magyar jog a végintézkedés szabadságának elve alapján áll, tehát elismeri az örökhagyónak azt a jogát, hogy halála esetére egész vagyonával szabadon rendelkezhessen. A végintézkedés szabadsága mellett azonban a jogalkotó bizonyos korlátokat is előír (a végintézkedés csak személyesen tehető meg, formai megkötések), továbbá érvényes kitagadás hiányában a végintézkedés nem sértheti a kötelesrészre jogosultak igényét.

Az az alapvető öröklési jogi elv, hogy végrendelkezni csak személyesen lehet, nem zárja ki, hogy az örökhagyó a végrendelet elkészítésére közvetítő útján kérjen fel más személyt, akár úgy, hogy írásbeli feljegyzése átadásával bízza meg a közvetítőt, akár úgy, hogy szóban elmondja a végakaratát, amit a közvetítő tolmácsol a végrendelet elkészítőjének. A mással íratott (allográf) végrendelet érvényességét a törvény nem köti olyan feltételhez, hogy annak tartalmát az örökhagyó a végrendelet elkészítőjének élőszóval elmondja. *Az írásbeli magánvégrendeletet személyes végintézkedéssé nem az örökhagyó szóbeli nyilatkozata, hanem az teszi, hogy a végrendeletet az örökhagyó két tanú együttes jelenlétében saját végakaratának ismeri el.*

A végrendelet érvényessége szempontjából a „közvetítő" személynek csak a Ptk. 632. §-a szerinti esetben van jelentősége, vagyis ha az örökhagyó a közvetítőt is részesíteni kívánja a hagyatékból (Pfv. V. 22869/1996. - BH 1998/12. sz. 590.).

A végrendelet fajai

- közvégrendelet: Közvégrendeletet közjegyző vagy bíróság előtt lehet tenni. Korlátozottan cselekvőképes személy csak közvégrendeletet tehet. Érvénytelen a közvégrendelet tételében közreműködő személy vagy hozzá közelálló részére adott juttatás.
- írásbeli magánvégrendelet: Az írásbeli magánvégrendeletet a végrendelkező akár maga írhatja, akár mással írathatja. A magánvégrendelet érvényességének alaki kellékeire szigorú követelmények vonatkoznak. Az írásbeli magánvégrendelet érvényes, ha annak végrendeleti minősége, keltének helye és ideje magából az okiratból kitűnik, továbbá ha a végrendelkező
  a) elejétől végig maga írja és aláírja; vagy
  b) két tanú együttes jelenlétében aláírja, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt magáénak ismeri el, és a végrendeletet mindkét esetben a tanuk is – e minőségük feltüntetésével – aláírják; vagy
  c) aláírja és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezi. A több különálló lapból álló írásbeli magánvégrendelet csak akkor érvényes, ha minden lapját ellátták folyamatos sorszámozással, továbbá a végrendelkező és – ha a végrendelet érvényességéhez tanuk alkalmazása is szükséges – mindkét tanú aláírásával látta el.
- szóbeli végrendelet: A szóbeli végrendeletet a Ptk. kivételes végrendelkezési formaként határozza meg, szóbeli végrendeletet csak az tehet, aki életét fenyegető rendkívüli helyzetben van, és írásbeli végrendeletet egyáltalán nem vagy csak jelentékeny nehézséggel tehetne. A szóbeli végrendelet érvényességéhez egymagában még a közeli halállal fenyegető súlyos betegség sem elegendő, jogszabály ugyanis az életet fenyegető, rendkívüliséget kívánja meg.

A szóbeli végrendelet hatályát veszti, ha az örökhagyó a szóbeli végrendelkezés feltételéül szolgáló helyzet megszűnése után megszakítás nélkül legalább három hónapon át nehézség nélkül alkothatott volna más alakban végrendeletet.

A végrendelet mindhárom formájára vonatkozó szabályokat a Ptk. külön fejezetben ismerteti. Ezek csak a végrendelet lehetséges, de nem kötelező tartalmát határozzák meg. Így nem szükséges, hogy a végrendelet örökösnevezést, kizárást, helyettesörökös-nevezést, hagyományrendelést vagy meghagyást tartalmazzon. A hagyatéki eljárás során az említett fogalmak jelentősséggel bírnak és az illetékfizetési vonatkozásuk is van, ezért rövid ismertetésük indokolt.

Az írásbeli magánvégrendelet tanúja vagy más közreműködő személy, illetőleg ezek hozzátartozója javára szóló juttatás jogi sorsa

A Ptk. meghatározott feltételekhez köti az írásbeli magánvégrendelet tanúja vagy más közreműködő és ezek hozzátartozója javára szóló juttatás érvényességét.
A saját kezűleg írt és aláírt végrendeletnél is előfordul, a végrendelet tételénél szükségtelenül tanúk is közreműködnek. Ilyenkor a tanúk és más közreműködők, valamint ezek hozzátartozója javára szóló juttatás nem érvénytelen, ha az örökhagyó végintézkedésének e személyek javára juttatást rendelkező részét saját kezűleg írta és aláírta

Ahhoz, hogy a más által írt (allográf) végrendelet tanúi részére történő juttatás érvényes legyen, vagy az szükséges, hogy
a) a végrendeletnek ezt a részét az örökhagyó saját kezűleg írja és aláírja, vagy az, hogy
b) a juttatásban részesülő tanúkon kívül - illetőleg azon a tanún kívül, akinek a hozzátartozója részesül juttatásban – további két tanú szerepeljen a végrendelkezésnél (az érdektelenség, a befolyásolás kizárása miatt).

Az *a)* pontban írt feltétel akkor valósul meg, ha a végrendelkező a végrendeletnek a juttatásra vonatkozó és saját kezűleg írt részét külön aláírja; magának a végrendeletnek az aláírása tehát nem elég. A *b)* pontban írt feltétel pedig azt jelenti, hogy ha csak az egyik tanú részesül juttatásban, akkor rajta kívül még két tanúnak, összesen tehát három tanúnak, ha azonban mindkét tanúnak juttatni kíván az örökhagyó, akkor rajtuk kívül még két, összesen tehát négy tanúnak a közreműködése szükséges.

A Ptk. az örökhagyó esetleges befolyásolásának kiküszöbölése érdekében nemcsak a tanúk, hanem a hozzátartozójukk javára szóló juttatás érvényességét is a fenti feltételekhez köti. A hozzátartozó fogalmát a 685. § *b)* pontja határozza meg. Eszerint hozzátartozó a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és nevelt gyermek, az örökbefogadó, a mostoha- és a nevelőszülő, a testvér, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a jegyes, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, valamint a testvér házastársa.
A bírói gyakorlat a végrendelet tételénél mindig közreműködőnek tekinti azt, aki a végrendelet elkészítésében tevékenyen, olyan mértékben vesz részt, hogy a végrendelet tartalmának kialakításában meghatározó szerepe van. Az alperesnek az a magatartása tehát, hogy a végrendelet tartalmát az azt megszerkesztő ügyvédnek elmondta, olyan tevékenységnek minősül, amellyel a végrendelet tartalmát egyértelműen ő határozta meg. Ennek folytán közreműködőnek minősül; a közreműködés fennállása szempontjából pedig

közömbös, hogy az örökhagyó a végrendeletben foglaltakat, mint akaratával megegyezőt aláírta".

A végrendeletnek az örökhagyó akaratán kívüli megsemmisülés vagy eltűnése

Gyakran előfordul, hogy a végrendelet megsemmisül (pl. elég, vagy elázás következtében az írás olvashatatlanná válik), vagy elkallódik, eltűnik, s ezért nem található meg.
Ha az írásbeli végrendelet nem az örökhagyó akaratából semmisül meg vagy tűnik el, akkor a 633. § fő szabálya szerint a megsemmisülés vagy eltűnés annak hatályát nem szünteti meg. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az ilyen megsemmisült vagy eltűnt végrendelet alapján minden esetben helye lesz öröklésnek. Ehhez ui. az szükséges, hogy bizonyítást nyerjen:

a) az örökhagyó végakaratát közvégrendeleti vagy írásbeli magánvégrendeleti formában kinyilvánította;

b) a megsemmisült vagy eltűnt írásbeli végrendelet megfelelt a törvényes kellékeknek;

c) a végrendelet nem az örökhagyó akaratából semmisült meg, illetőleg tűnt el, s végül hogy

d) mi volt a végrendelet tartalma.

Ha a végrendelkezést tartalmazó okirat a végrendelkező akaratán kívül álló okból megsemmisült, vagy egyébként nem található meg, de a hagyatéki eljárás során valamennyi érdekelt elfogadta a végrendelet létét, tartalmát, valamint azt, hogy a végrendelet a tv.-ben meghatározott alakszerűségek megtartásával jött létre: a közjegyző az egybehangzó nyilatkozatok alapján teljes hatállyal adhatja át a hagyatékot a végrendeleti örökösöknek. PK 87. sz. (korábban: 106. sz.) állásfoglalás (PEH 210. o.),

Törvényes vélelem a végrendeletnek az örökhagyó általi megsemmisítésére

Gyakran előfordul, hogy az örökhagyó a végrendelkezés tényéről és a végrendelet tartalmáról tájékoztatja hozzátartozóit, halála után azonban a korábban a birtokában volt végrendelet nem kerül elő. Ilyen esetben kérdéses lehet, hogy azt az örökhagyó semmisítette-e meg, vagy az az akaratán kívül álló okból semmisült meg, illetőleg tűnt el. Akár az egyik, akár a másik lehetőséget - elsősorban az örökhagyó halála miatt - rendszerint nehéz bizonyítani. Márpedig ettől a bizonyítástól függ az öröklés rendje, az ti., hogy végrendeleti avagy törvényes öröklésnek lesz-e helye [599. § (2) bek.]. Ezért állítja fel a törvény azt a vélelmet, hogy az örökhagyó birtokában volt, de elő nem került végrendeletet az örökhagyó semmisítette meg. Ez a vélelem egyébként a valószínűséghez igazodik, mert ha a végrendelet az örökhagyó birtokában volt, s a halála után nem találják meg, nagyobb a valószínűsége annak, hogy azt ő maga semmisítette meg. Az említett vélelem azonban megdönthető.

A végrendelet érvénytelensége és hatálytalansága

A végrendelet érvénytelenségével kapcsolatban a Ptk. az általánostól részben eltérő rendelkezéseket is tartalmaz, érvénytelen például két vagy több személynek ugyanabba az

okiratba foglalt végrendelkezése. Fontos különbség, hogy érvénytelenség esetében a végrendelet, illetőleg annak valamely intézkedése alakilag vagy tartalmilag kezdettől fogva hibás, a hatálytalanná válás viszont mindig csak utóbb, a végrendelet létrejötte után következik be. A végrendelet hatálytalanná válásának főbb esetei: a visszavonás (ide értve az új végrendelet tételét), a megsemmisítés, a közjegyzőnél letett magánvégrendelet visszavétele.
A végrendelet érvénytelenségére, illetőleg hatálytalanságára csak az hivatkozhat, aki az érvénytelenség, illetőleg a hatálytalanság megállapítása esetében maga örököl vagy tehertől mentesül. A végrendelet megtámadására vonatkozó igény a tulajdoni igényhez hasonlóan nem évül el.

A végintézkedéssel kapcsolatos jogi fogalmak

- **Örökösnevezés**

Az örökhagyó örököséül bárkit kijelölhet. Ez lehet olyan személy is, aki végrendelet hiányában is örökölne, de lehet a törvényes örökösökön kívüli bármely személy, jogi személy vagy az állam is. Az örökhagyó végrendeletében egy vagy több örököst nevezhet meg. Örökös az, akinek az örökhagyóaz egész hagyatékát illetőleg annak meghatározott hányadát juttatja.

- **Kizárás**

Az örökhagyó azt, aki törvényes örököse, vagy azzá válhat, akár más személynek örökössé nevezésével, akár végrendeletben tett kifejezett nyilatkozattal kizárhatja a törvényes öröklésből. A kizárást nem kell megindokolni. A kötelesrészt meghaladó törvényes öröklésből a kötelesrészre jogosult is kizárható.

- **Növedékjog**

Ha az örökhagyó úgy nevezett több örököst a hagyatékra vagy annak egy részére, hogy ezzel a törvényes öröklést kizárja, és valamelyik nevezett örökös anélkül esik ki, hogy helyettes örököse lenne, a hagyatéknak ugyanerre a részére kinevezett többi örökös részesedése arányosan növekszik. A növedékjog ezek szerint a nevezett örökösnek illetőleg örökösöknek az a joga, hogy örököstársuk kiesése esetében az ő örökrészét megörököljék.

- **Helyettes örökös**

Az örökhagyó arra az esetre, ha az örökös az öröklésből kiesik, mást nevezhet örökössé (helyettes örökös). Ha a nevezett örökös az örökhagyónak egyben törvényes örököse is, kiesése esetére leszármazóját – ellenkező végrendeleti intézkedés hiányában – helyettes örökösnek kell tekinteni.

- **Hagyomány**

A hagyomány a hagyatékban meglevő valamely vagyontárgynak közvetlenül meghatározott személy részére juttatása, ha az ilyen részesedés nem minősül öröklésnek. Hagyományrendelés az is, ha az örökhagyó örökösét arra kötelezi, hogy a hagyományosnak vagyoni szolgáltatást teljesítsen. Több örökös nevezése esetén előfordul, hogy a hagyaték egyes tárgyait az örökhagyó az egyik örököstársnak kívánja juttatni, ezt előhagyománynak nevezik. Ha pedig az örökhagyó a hagyományost is hagyománnyal terheli, akkor alhagyományról van szó. A hagyományt és az örökséget, a hagyományrendelést és az örökösnevezést a gyakorlatban sűrűn összekeverik, pedig a pontos elhatárolásnak a hagyatéki terhek viselése szempontjából komoly jelentősége van. Döntő különbség, hogy a hagyományos különös jogutód, aki a hagyatékból csak meghatározott vagyontárgyakat (szolgáltatást) kap, s emiatt a hagyományos felelőssége a hagyatéki tartozásokért csak feltételes, másodlagos és az örököséhez viszonyítva korlátozott. A hagyományos részére történt juttatás a hagyomány, minden olyan részesedés, amely nem minősül örökségnek.

- **Örökség**

A hagyományostól eltérően az örökös egyetemes jogutód, akire az örökhagyó hagyatéka mint egész (aktívák és passzívák) száll át. Az örökösre szálló hagyaték az örökség.

- **Meghagyás**

Az örökhagyó a hagyatékban részesülő személyt olyan kötelezettséggel is terhelheti, amelynek követelésére más nem válik jogosulttá. Az örökhagyó a meghagyással a hagyatékban részesített személyre meghatározott kötelezettséget ró, amelynek teljesítését azonban sem a kedvezményezett, sem más peres úton nem követelheti (pl. gondosan ápolja az örökölt kertet vagy az örökhagyó sírját). A meghagyás nemteljesítésének azonban lehet jogi következménye, mert, ha feltehető, hogy az örökhagyó a részesítést a meghagyás teljesítéséhez kívánja kötni, a meghagyással terhelt a részesítést elveszti, ha a meghagyást nem teljesíti.
Az olyan közérdekű meghagyás teljesítését, amely szerződés tárgyául alkalmas szolgáltatásban áll, az érdekelt szerv követelheti.

Az öröklési szerződés

Öröklési szerződéssel az örökhagyó arra kötelezi magát, hogy a vele szerződő felet tartás vagy életjáradék fejében örökösévé teszi.

Az öröklési szerződés végintézkedés voltából következik, hogy az örökhagyó által kötött öröklési szerződést úgy kell tekinteni, mintha az örökhagyó újabb végrendeletet tett volna. Az öröklési szerződéssel ezért hatályát veszti az ugyanarra a vagyontárgyra vonatkozó végrendelet (BH1978. 164.).

Az öröklési szerződés végintézkedés, de különbözik a végrendelettől:

- a végrendelet egyoldalú jogügylet, addig az öröklési szerződés kétoldalú jogügylet, vagyis szerződés,

- a végrendelet nincs ellenszolgáltatáshoz kötve, az öröklési szerződésben az örökhagyó tartás, vagy életjáradék fejében teszi örökösévé a szerződő felet, s
- a végrendeletet az örökhagyó bármikor visszavonhatja, az öröklési szerződéshez kötve van, attól egyoldalúan nem térhet el és arról a vagyonáról, amelyet a szerződéssel lekötött, sem élők között, sem a halála esetére nem rendelkezhet.

Korábban az öröklési szerződés érvényességéhez hatósági jóváhagyás is kellett, jelenleg ilyen megkötést tartalmazó jogszabály nincs.
Az öröklési szerződés érvényességére, az írásbeli végrendeletre vonatkozó rendelkezéseket azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy korlátozottan cselekvőképes személy öröklési szerződésének érvényességéhez a törvényes képviselő hozzájárulása és a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges, továbbá, hogy a szerződésre akkor is a más által írt végrendelet alakiságai irányadók, ha az valamelyik fél saját kézírásával készült.

Az öröklési szerződés a tartási (életjáradéki) szerződésekhez képest az eltartottnak nyújt nagyobb biztosítékot, mert az eltartó örökös csak az eltartott halálakor szerzi meg a lekötött vagyon tulajdonjogát. Emiatt garanciális jelentőséggel bír az a rendelkezés, hogy az örökhagyó arról a vagyonról, amelyet öröklési szerződéssel lekötött, sem élők között sem halál esetére nem rendelkezhet.
Az öröklési szerződéssel lekötött ingatlanra - az örökhagyóval szerződő fél javára - az ingatlan-nyilvántartásban elidegenítési és terhelési tilalmat kell bejegyezni. E rendelkezések harmadik személy jóhiszemű és ellenérték fejében szerzett jogát nem érintik. A rendelkezési jog gyakorlásának tilalma értelemszerűen nem terjed ki a tulajdonjog egyéb részjogosítványainak gyakorlására, így az öröklési szerződés nem akadálya az érintett dolog hasznosításának, bérbeadásának, vagy ingyenes használatba engedésének.

Halál esetére szóló ajándékozás

A halál esetére szóló ajándékozás a végintézkedés harmadik nevesített (bár ritkábban alkalmazott) formája. Erről az estről akkor van szó, ha az ajándékozás azzal a feltétellel történt, hogy a megajándékozott az ajándékozót túléli. Ilyen szerződés csak olyan juttatásra nézve érvényes, amely végrendelet esetében hagyománynak minősülne. A végintézkedésnek ez a formája:
- a végrendelettől főként abban különbözik, hogy a halál esetére szóló ajándékozás kétoldalú jogügylet (szerződés), a végrendelet pedig, egyoldalú,
- az öröklési szerződéstől pedig, jellemzően az ingyenesség különbözteti meg, hiszen az öröklési szerződés szükségszerűen visszterhes jogügylet.

4. A kötelesrész

A kötelesrész fogalma, kötelesrészre jogosultak

A köteles rész intézménye az angolszász jogrendszerek kivételével Európa valamennyi jogrendszerében ismert.
A magyar szabályozás a német és osztrák rendszerű jogintézményt alkalmazza. Érdekességképpen megemlíthető, hogy néhányan támadják ezt a jogintézményt, azzal, hogy szükséges-e még a köteles rész intézményének fenntartása?

Németországban például, ahol a köteles rész alkotmányos védelem alatt áll, alkotmányjogi panaszt terjesztettek elő azzal a céllal, hogy az ottani Alkotmánybíróság az egész köteles részhez való jogot nyilvánítsa alkotmányellenesnek, mert az örökhagyó végrendelkezési szabadságának ilyen korlátozása, legalábbis a panasz előterjesztői szerint, ma már meghaladott.
A magyar jogtudományban a köteles rész fenntartása melletti érvek az elfogadottabbak, amelyek közül különösen valamennyi gyermek egyenjogúságának a biztosítása kerül hangsúlyozásra, de más etikai, természetjogi és filozófiai érvek is felmerülnek. Bár ez aligha érv a kötelesrész intézménye ellen - a hatályos jogszabályaink mind a nem köteles részre jogosult javára rendelt nagy összegű életbiztosítás, mind a javára ugyancsak nagy összegű takarékbetétben elhelyezésre kerülő összeggel - törvényes lehetőség van a köteles rész, és így a köteles részes megrövidítésére.

A kötelesrész az örökhagyó legközelebbi hozzátartozói érdekében az örökhagyó szabad rendelkezési jogát korlátozza és részükre az örökhagyó végintézkedése vagy élők közötti ingyenes vagyonátruházása esetére az örökhagyó vagyonából részesedést biztosít. Kötelesrész illeti meg az örökhagyó leszármazóját, házastársát, továbbá szülőjét, ha az öröklés megnyíltakkor az örökhagyó törvényes örököse, vagy végintézkedés hiányában az lenne.

Minthogy a kötelesrész a törvényes öröklés rendjéhez igazodik, kötelesrészre sorrendben legelőször az örökhagyó gyermeke jogosult. Ha az örökhagyónak több gyermeke volt, a kötelesrész valamennyi gyermeket megilleti. A kiesett gyermek helyén leszármazója jogosult a kötelesrészre éppúgy, mint törvényes öröklés esetében a törvényes örökrészre. A leszármazókat a kötelesrész olyan arányban illeti meg, mint amilyen arányban törvényes öröklésre lennének jogosultak.

Kitagadás, a kötelesrészre jogosultság megszűnte

A köteles résztől való megfosztás jogos, elfogadott eszköze a kitagadás.
Nem jár kötelesrész annak, akit az örökhagyó végintézkedésében érvényesen kitagadott. A kitagadás csak akkor érvényes, ha a végintézkedés annak okát kifejezetten megjelöli. A kitagadás egyben az öröklésből való kiesést is eredményezi. A kitagadás, mint kiesési ok azonban csak a kitagadott személyre vonatkozik (így pl. a kitagadott gyermek leszármazója, vagyis az örökhagyó unokája, mint soron következő törvényes örökös a kitagadott helyébe lép).

A kötelesrészre jogosultat csak a társadalom értékítélete szerint is súlyosan megítélt negatív magatartás miatt lehet kitagadni, a törvényben taxatíven felsorolt esetekben.

a) az örökhagyó sérelmére súlyos bűncselekményt követett el;
b) az örökhagyó egyenesági rokonainak vagy házastársának életére tört, vagy sérelmükre egyéb súlyos bűntettet követett el;
c) az örökhagyó irányában fennálló törvényes eltartási kötelezettségét súlyosan megsértette;
d) erkölcstelen életmódot folytat;
e) jogerősen ötévi vagy azt meghaladó szabadságvesztésre ítélték;
f) házastársát az örökhagyó házastársi kötelezettséget durván sértő magatartása miatt is kitagadhatja.

Az örökhagyó utáni öröklésre ilyenkor a kitagadott érdemtelen lenne.
A kitagadásnak a végintézkedésben (végrendelet, öröklési szerződés, halál esetére szóló ajándékozás) kell megtörténnie. Ha az örökhagyó a kitagadási okként egyébként felhozható magatartást megbocsátotta, végintézkedésében erre az esetre érvényesen nem hivatkozhat, utólagos megbocsátással pedig, a végintézkedésben szereplő kitagadás a végintézkedés visszavonása nélkül is hatálytalanná válik. Az öröklési jog kevés ma hatályos szabályával szemben fogalmazódott meg olyan egyhangú kritika, mint a Ptk.-nak a kitagadást rendező szabályaival szemben, amiért ezek túl szűken vonják meg a kitagadási okok körét. E tekintetben a társadalmi közfelfogás, a közjegyzői és a bírói gyakorlat és a jogirodalom álláspontja szinte egységes.
A Polgári Törvénykönyv tervezett újraszabályozása során a kitagadási okokat a társadalmi igazságérzetnek megfelelően várhatóan ki fogják szélesíteni.

A kötelesrész alapja, terjedelme

Kötelesrész címén a leszármazót és a szülőt annak fele illeti, ami neki – a kötelesrész alapja szerint számítva – mint törvényes örökösnek jutna.

A túlélő házastárs öröklése kétféle lehet:
a) mint törvényes örökös örökölhet állagot (leszármazó hiányában ugyanis ő a törvényes örökös),
b) vagy haszonélvezeti jogot (özvegyi jogot).

A házastárs kötelesrésze is a törvényes örökrészéhez igazodik ahhoz képest, hogy haszonélvezetet örököl vagy állagot (vagyis leszármazóval együtt örököl, vagy leszármazó hiányában). Leszármazó nemlétében akkor örököl a házastárs haszonélvezetet, ha a hagyatékban ági vagyon van.

Állagöröklésnél a házastársat kötelesrészül törvényes örökrészének fele illeti meg.

A házastársat haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész a haszonélvezet korlátozott mértéke.

Ha a házastársat, mint törvényes örököst haszonélvezeti jog illetné meg, az ő kötelesrésze a haszonélvezeti jognak olyan korlátozása, amely szükségleteit biztosítja, figyelembe véve az általa örökölt vagyontárgyakat, valamint saját vagyonát és munkájának eredményét is.
A haszonélvezeti jog kötelesrészének mértékének megállapításánál vizsgálni kell, hogy az örökhagyó és házastársa milyen anyagi körülmények között élt, a hagyatéki vagyon milyen értéket képvisel és a túlélő házastárs milyen saját vagyonnal (jövedelemmel) rendelkezik. A korlátozott haszonélvezet terjedelmének (arányának) megállapításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a házastárs részére az örökhagyóval közösen lakott lakás használatát - amennyiben ez a szükséges mértéket nem haladja meg - biztosítani kell. Általában nem haladja meg a lakásszükséglet mértékét az átlagos nagyságú egy vagy két szobás lakásingatlan, amely az örökhagyó és házastársa lakása volt. Az ilyen méretű lakásingatlanon fennálló özvegyi jog korlátozására csak kivételesen, alapos indok esetében kerülhet sor. Ez különösen irányadó akkor, ha az ingatlan nem az örökhagyó különvagyona volt, hanem a túlélő házastárs meghatározott részarányban maga is tulajdonos.

Lehetőség van azonban a haszonélvezet mértékének a korlátozására a lakás használatával nem feltétlenül együtt járó önálló, elkülönítetten használható melléképület vagy nagyobb kiterjedésű és a túlélő házastárs indokolt szükségleteit meghaladó, esetleg nem hasznosított kert vagy más művelésre alkalmas földterület esetében. Amennyiben ennek a feltételei fennállnak, a használat terjedelmét (módját) pontosan meg kell határozni. A használat így meghatározott mértékéhez képest kell megállapítani az örökös tulajdoni részarányának azt a hányadát, amelyen a túlélő házastárs özvegyi joga nem áll fenn.
A házastársi közös vagyonhoz tartozott és ehhez képest közös tulajdonban lévő ingóságok esetében az ítélkezési gyakorlat a haszonélvezet korlátozásával egyidejűleg rendelkezik az érintett ingóságokon fennálló közös tulajdon megszüntetéséről és az örökös tulajdonába kerülő és kiadni rendelt ingóságok értékének megfelelő értéket a túlélő házastárs tulajdonába adja. Ilyen esetben az örökösnek ahhoz, hogy az özvegyi jog korlátozása mellett egyes ingóságok kiadása iránt keresettel éljen, egyidejűleg kérnie kell a közös tulajdon megszüntetését is.

A kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökhagyó által élők által bárkinek juttatott adományok juttatáskori tiszta értéke.
Ha az adománynak juttatáskori értékkel való számbavétele bármelyik érdekeltre súlyosan méltánytalan, a bíróság az adomány értékét az összes körülmények figyelembevételével állapítja meg.
A hagyaték tiszta értékének kiszámításánál a hagyományokat és a meghagyásokat nem szabad teherként figyelembe venni.
Nem tartozik a kötelesrész alapjához:
a) az örökhagyó által a halálát megelőző tizenöt évnél régebben bárkinek juttatott adomány értéke;
b) az olyan adomány értéke, amelyet az örökhagyó a kötelesrészre jogosultságot létrehozó kapcsolat keletkezését megelőzően juttatott;
c) a szokásos mértéket meg nem haladó ajándék értéke;
d) a házastárs és a tartásra rászorult leszármazók részére nyújtott tartás értéke;
e) az arra rászoruló más személynek ellenérték nélkül nyújtott tartás értéke a létfenntartáshoz szükséges mértékben.

A házastársat haszonélvezet alakjában megillető kötelesrész alapjául csak a hagyatékban meglevő vagyontárgyak szolgálnak. Azt az adományt, amelynek betudását az örökhagyó elengedte, nem lehet a jogosult saját kötelesrészének alapjául hozzászámítani.

A kötelesrész kielégítése

A kötelesrész kielégítésére szolgál mindaz, amit a jogosult a hagyatékból bármely címen kap, továbbá amit az örökhagyótól ingyenesen kapott, feltéve, hogy azt a kötelesrész alapjához hozzá kell számítani.

A kötelesrész kiadását, illetőleg kiegészítését a következő sorrend szerint lehet követelni:
a) a kötelesrész kielégítéséért elsősorban a hagyatékban részesedő személyek felelnek;
b) a kötelesrésznek a hagyatékból ki nem elégíthető részéért az örökhagyó által a halálát megelőző tizenöt éven belül megadományozottak adományaik időbeli sorrendjére tekintet nélkül felelnek.

Több személy felelősségének arányát juttatásaik figyelembe vehető értéke határozza meg. Aki a juttatástól önhibáján kívül elesett, a kötelesrészért nem felel. Ha a kötelesrész a hagyatékból kielégíthető, akkor tehát a megadományozottak felelősségének kérdése fel sem merül.
Aki juttatásban részesült, a kötelesrész kielégítéséért a juttatás egész értékével felel. Ha a megadományozott maga is kötelesrészre jogosult (pl. az örökhagyó halála előtt az egyik gyermekének ingyenesen juttatott) a megadományozott a juttatásnak csak azzal a részével felel, amely törvényes örökrészét meghaladja.
A kötelesrészt minden teher és korlátozás nélkül kell kiadni a jogosultnak, ez alól csak az kivétel, hogy a túlélő házastársnak legalább a korlátozott haszonélvezetet biztosítani kell.
A kötelesrész kötelmi jogi jellegével függ össze a Ptk.-nak az a szabálya, amely szerint a kötelesrész pénzben jár. Természetben jár a kötelesrész, ha ez volt az örökhagyó végintézkedéssel vagy élők között nyilvánított akarata. Ha a kötelesrész pénzben való kiadása akár a jogosultra, akár a kötelezettre sérelmes, a bíróság az összes körülmények mérlegelése alapján elrendelheti a kötelesrésznek egészben vagy részben természetben való kiadását.

5. Az örökség megszerzése

A hagyatéki leltár

Az öröklés az örökhagyó halálával nyílik meg. A halál időpontja az esetek túlnyomó többségében közokirattal (halotti anyakönyvi kivonat) igazolható, kivételes esetekben a halál időpontját jogszabályi vélelem alapján határozzák meg.
A halálesetet a halottkém köteles a haláleset helye szerint illetékes jegyzőjének a halottvizsgálati bizonyítvány egy példányával bejelenteni.
Belföldi hagyaték leltározása iránt a meghalt személy utolsó belföldi lakóhelye, ha pedig belföldön lakóhelye nem volt, vagy az nem állapítható meg, a hagyatéki vagyon fekvésének helye szerint illetékes jegyző intézkedik.
A leltározást - mint leltárelőadó - a jegyző által megbízott előadó végzi.

- Magyar állampolgár után belföldön maradt ingatlan vagyont leltározni kell.
- A belföldön maradt ingóságokat csak akkor kell leltározni, ha azok értéke a háromszázezer forintot meghaladja, és

- a hagyatékban szülői felügyelet alatt nem álló kiskorú, cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett vagy ismeretlen helyen távollevő személy érdekelt, és ezek a körülmények a halottvizsgálati bizonyítványból megállapíthatók, vagy
- nincs ismert örökös, vagy
- a leltározást az örökösként érdekelt személy, a végrendeleti végrehajtó, a hagyatéki hitelező vagy a gyámhatóság kéri, továbbá, ha a bejelentett hagyatéki teher várhatóan meghaladja a hagyatéki vagyon értékét.

A leltárban a hagyatéki ingatlanokat és ingóságokat külön-külön - az ingatlanokat ingatlan-nyilvántartási helyrajzi szám szerint és a tényleges művelési ág feltüntetésével - kell felsorolni, és külön-külön kell értékelni.
Ha az örökösök hagyatéki terheket jelentenek be, az örökhagyó után maradt ingóságok értékét akkor is meg kell állapítani, ha az ingóságokat nem leltározták.

A vagyontárgyak értékét a megjelent örökösökkel vagy azok képviselőjével folytatott tárgyalás alapján, lehetőleg azokkal egyetértésben kell megállapítani.
Ha az értékelés tekintetében a leltárelőadó és az örökösök vagy képviselőjük között véleményeltérés van, a leltárban a leltárelőadó által megállapított forgalmi értéket kell feltüntetni. Fel kell tüntetni azt is, ha az örökösök a megállapított értékelést illetékkiszabás alapjául elfogadják, illetve véleményeltérés esetén azt, hogy milyen értéket fogadnak el.
Az örökösöket tájékoztatni kell, hogy az öröklési illeték alapjául szolgáló forgalmi értéket az illetékhivatal állapítja meg.

Az örökös, a gyámhivatal, illetőleg a végrendeleti végrehajtó a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyaknak vagy azok egy részének biztosítását kérheti, ha alaposan tartani lehet attól, hogy a vagyontárgyakat eltulajdonítják, elrejtik, eltékozolják, megrongálják, vagy más módon veszélyeztetik.
Biztosítási intézkedésnek akkor is helye van, ha attól lehet alaposan tartani, hogy a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyak természetes romlás folytán értéküket vesztik, vagy ha a hagyatéki vagyontárgyak csak értékükkel arányban nem álló költséggel lennének megőrizhetők. Az öröklésben egyéb érdekeltek (hagyatéki hitelező, gazdasági társaság, szövetkezet) kérelmére biztosítási intézkedés rendelhető el akkor is, ha az örökhagyó hagyatékához tartozó, gazdasági társaságban (szövetkezetben) fennálló tagsági jogok és kötelezettségek gyakorlása - így különösen a társasági vagyon megóvása - ezt indokolja.

Biztosítási intézkedést a leltárelőadó és a hagyatéki eljárásra illetékes közjegyző tehet.

A leltárelőadó a haláleset napjától a hagyatéki leltár beterjesztéséig terjedő idő alatt
a) a hagyatékhoz tartozó készpénzt, értékpapírt és más értéktárgyat bírói letétbe helyezi,
b) azokat a szobákat, más helyiségeket, vagy megőrzésre szolgáló szekrényeket, ládákat és más tartályokat, amelyekben a veszélyeztetett vagyontárgyak vannak, sürgős szükség esetében a vagyontárgyak zár alá vételének foganatosításáig ideiglenesen lepecsételtetheti,
c) a hagyatékhoz tartozó ingókat zár alá veheti,
d) a zár alá vételre nem alkalmas vagyontárgyakat értékük hozzávetőleges megállapítása után megbízható személy gondozására bízhatja,
e) halaszthatatlan esetben elrendelheti azoknak a vagyontárgyaknak az értékesítését, amelyek természetüknél fogva romlás veszélyének vannak kitéve.

Az örökös az öröklés megnyíltával a hagyatékot, illetőleg annak neki jutó részét vagy meghatározott tárgyát (örökség) – elfogadás vagy bármely más jogcselekmény nélkül – megszerzi. Az átszállás tehát a törvénynél fogva (ipso iure) következik be. Az esetek többségében a hagyatéki eljárás lefolytatására nincs is szükség.

Hagyatéki eljárás

A hagyatéki eljárásra az a közjegyző illetékes, akinek működési területén az örökhagyó utolsó belföldi lakóhelye volt.

Ha az örökhagyónak belföldön lakóhelye nem volt, az eljárásra az a közjegyző illetékes, akinek működési területén az örökhagyó meghalt, ha pedig külföldön halt meg, az a közjegyző, akinek működési területén a hagyatéki vagyon van.

Ha az előzőek szerint több közjegyző is illetékes, az a közjegyző folytatja le a hagyatéki eljárást, akinél az eljárás korábban indult meg.

A közjegyző a hagyatéki eljárást a hagyatéki leltár beérkezése, illetőleg a nála tett bejelentés után köteles megindítani, azaz a hagyatéki eljárás lefolytatása kötelező, ha magyar állampolgár után belföldön ingatlan vagyon maradt, vagy csak ingóság ugyan, de az ingóság értéke a háromszázezer forintot meghaladja, és

a) a hagyatékban szülői felügyelet alatt nem álló kiskorú, cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett vagy ismeretlen helyen távollévő személy érdekelt, és ezek a körülmények a hagyatéki leltárból, vagy a bejelentés alapján megállapíthatók; vagy
b) nincs ismert örökös; vagy
c) az eljárás megindítását az örökösként érdekelt személy, a végrendeleti végrehajtó, a hagyatéki hitelező vagy a gyámhatóság kéri, továbbá, ha a bejelentett hagyatéki teher várhatóan meghaladja a hagyatéki vagyon értékét.

Ezek az esetek megegyeznek a hagyatéki leltározás kötelező eseteivel.
Ha a hagyatékhoz csak ingóság tartozik és megszűnik az a körülmény, amelynek fennállása miatt az eljárást meg kell indítani, a közjegyző az eljárást az érdekeltek egyező kérelmére megszünteti.

A hagyatéki eljárás ideje alatt is szükség lehet biztosítási intézkedések megtételére. **A** közjegyző a haláleset napjától a hagyatéki eljárás befejezéséig

a) elrendelheti a leltárelőadó jogkörébe tartozó és ott felsorolt biztosítási intézkedéseket, ha azt a leltárelőadó mellőzte,

b) hagyatéki zárlatot rendelhet el,

c) a hagyatéki követelések behajtására ügygondnokot rendelhet ki,

d) azt a hagyatéki vagyont, amely a rendelkezésre álló adatok szerint az államra száll, a jegyző kezelésére bízhatja,

e) elrendelheti a hagyatékhoz tartozó azoknak az ingóknak az értékesítését is, amelyek csak értékükkel arányban nem álló költséggel lennének megőrizhetők, vagy amelyek az örökhagyó lakásának használatbavételét akadályozzák, feltéve, hogy az ingók más módon nem őrizhetők meg,

f) megtehet más olyan intézkedést is, amely a hagyaték biztosítása végett az adott körülmények között elkerülhetetlenül szükségesnek mutatkozik.

A közjegyző köteles a hagyatéki tárgyalást úgy előkészíteni, hogy az egy határnapon befejezhető legyen; evégből a tárgyalás határnapjáig beszerzi az eljáráshoz szükséges adatokat és iratokat.

A hatóság vagy bármely személy, mihelyt a végrendelkező haláláról hitelt érdemlően értesül, köteles a birtokában levő végrendeletet a hagyatéki eljárásra illetékes közjegyzőnek megküldeni.

A végrendeletet postai továbbítás esetében ajánlott küldeményként kell feladni. Magánszemélyek a végrendeletet a lakóhely szerint illetékes közjegyzőnek is átadhatják továbbítás végett.

Öröklési bizonyítvány

A hagyatéki eljárás kötelező esetein kívül is szükség lehet az örökösi állapot közhitelű igazolására.

Az öröklési bizonyítvány tanúsítja, hogy az örökös milyen jogcímen és milyen arányban örököl, továbbá - ha ismeretes - mi a hagyaték állaga és annak értéke, végül hogy mennyi a bejelentett hagyatéki teher.

A közjegyző az örökösként érdekelt személy, a végrendeleti végrehajtó vagy a hagyatéki hitelező kérelmére a hagyatéki eljárás lefolytatása, illetőleg a hagyaték átadása nélkül öröklési bizonyítványt állít ki, ha az örökösök között öröklési jogvita nincs, és

a) a hagyatékhoz tartozó ingóság értéke a háromszázezer forintot nem éri el;
b) a hagyatéki vagyon értéke nem állapítható meg, vagy nincs hagyatéki vagyon, de az örökös vagy más érdekelt az eljárás lefolytatásához fűződő jogi érdekét valószínűsíti;
c) csak az örökhagyót megillető társadalombiztosítási ellátás (nyugdíj, segély, járadék stb.) a hagyaték tárgya.

A közjegyző az örökös kérelmére külföldi használatra öröklési bizonyítványt állít ki abban az esetben is, ha magyar állampolgár után külföldön ingó vagy ingatlan vagyon maradt.
A közjegyző tárgyalást is tűzhet ki, ha a fél meghallgatása vagy egyéb bizonyítás felvétele válik szükségessé. Ha pedig olyan körülmény merült fel, amely a hagyaték átadását teszi szükségessé, a közjegyző az általános szabályok szerint dönt, a már esetleg kiadott öröklési bizonyítványt pedig hatályon kívül helyezi.

A hagyaték átadása

A hagyatéki eljárás során, ha a hagyatékot vita miatt teljes hatállyal átadni nem lehet, a vitás hagyatékot – függetlenül attól, hogy kinek a birtokában van – ideiglenes hatállyal

a) a szerződéses örökösnek, ha ilyen nincs
b) a végrendeleti örökösnek (a végrendeletben megnevezett örökösnek),
c) végintézkedés hiányában, pedig a törvényes örökösnek kell átadni.

A hagyatéki eljárás és az annak során hozott hagyatékátadó végzés csak az öröklés közhitelű tanúsítására szolgál, de öröklési jogot nem keletkeztet. A hagyatéki eljárás feladata, hogy közhitelűen tanúsítsa az öröklés beálltát, hitelesítse a létrejött megállapodásokat, és megtegye a jogszerzés minden irányú keresztülviteléhez szükséges feltételeket. Mint szó volt róla, a hagyaték az örökhagyó halálával elfogadó nyilatkozat nélkül ipso iure száll át az örökösre. Az örököst azonban megilleti az a jog, hogy a hagyaték megnyílta után az örökséget visszautasítsa. Az örökös nem válogathat szabadon, hogy egyes vagyontárgyakra vállalja az öröklést, másokra viszont nem. Az örökség tehát csak egészben utasítható vissza, egyetlen esetben megengedett az örökség részleges visszautasítása, a mezőgazdasági termelés céljára szolgáló föld és a kapcsolódó berendezések, állatok esetén, ha az örökös nem foglalkozik hivatásszerűen mezőgazdasági termeléssel. A hagyomány és a meghagyás az örökségre vonatkozó szabályok szerint szintén visszautasítható.

Hagyatéki tartozások

Az örökhagyó halálával a hagyaték, mint egész száll át az örökösre. Átszállnak tehát az örökösre az örökhagyó tartozásai is, és azokért, mint az örökhagyó jogutódja – bár csak korlátozott mértékben – helytállni tartozik. A Ptk. a hagyatéki tartozások kielégítésére szigorú sorrendet határoz meg:

- az örökhagyó illő eltemetésének költségei;

- a hagyaték megszerzésével, biztosításával és kezelésével járó szükséges költségek (hagyatéki költségek), valamint a hagyatéki eljárás költségei;
- az örökhagyó tartozásai;
- a kötelesrészen alapuló kötelezettségek;
- a hagyományon és a meghagyáson alapuló kötelezettségek.

A sorrendben előbb álló tartozás megelőzi a sorrendben hátrébb állót, amíg tehát a sorrendben előbb álló tartozás nincs kielégítve, a hátrább állóra nem kerül sor. Ha a hagyaték valamennyi tartozás kielégítésére nem elegendő, a sorrendben hátrább álló tartozások kielégítés nélkül maradnak.

Felelősség a hagyatéki tartozásokért

Az örökös a hagyatéki tartozásokért a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel a hitelezőknek.
A hitelező kielégítésére szolgál mindaz, ami az örökösre hagyatékként átszáll.

Az örökös felelőssége csak a hagyatéki tárgyakért áll fenn („negatív" öröklés nincs).
Az örökhagyó halála után az öröklés egyébként is visszautasítható, ilyenkor az örökséget visszautasító örökös kiesik a hagyatékból.

A hagyatéki tartozásokért való felelősség elsődleges módja a hagyatékkal (cum viribus) való felelősség, azaz az örökös a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel a hitelezőnek. A cum viribus felelősség esetében az örökös ugyanolyan vagyonjogi helyzetbe kerül, mint az örökhagyó. Ebből következik, hogy amennyiben az örökhagyó hitelezőinek kielégítésére az örökhagyó vagyona szolgál, ugyanez a vagyon lesz felelős ezekért a tartozásokért akkor is, ha időközben jogutódlás, öröklés következett be. Az örökös a hagyatéki hitelezővel szemben ebben az esetben csak azzal felel, ami az örökhagyónak a rendelkezésére állt a hitelezők kielégítésére.
A hagyaték állaga megállapítható a hagyatéki leltárból, illetőleg a hagyatékátadó végzésből. A hitelező azonban jogosult azt bizonyítani, hogy az átadott hagyatékon felül más vagyontárgyak is tartoznak a hagyatékba, amelyekből ő kielégítést kereshet.
A cum viribus felelősség nem jelenti az örökös rendelkező képességének a korlátozását. Nem akadályozza abban, hogy a hagyaték tárgyait értékesítse, hasznosítsa, sőt azokat meg is semmisítheti. A hitelezőt védi erre az esetre az örökös pro viribus - másodlagos - felelőssége. Ez is korlátozott jellegű, mert csak a hagyaték erejéig áll fenn. Személyes jellegű annyiban, hogy az örökös e korlátozott mértékig a saját vagyonával felel a hitelezők kielégítésért.

A cum viribus és pro viribus felelősségi forma egyenértékű és egymást kiegészítő jellegű.
Az a kérdés, hogy a felelősség melyik formája kerül alkalmazásra csak akkor merül fel, ha az örökös a hitelező igényét nem elégítette ki.

Az ezt követő kérdés, hogy megvan-e a hagyaték, vagy annak egy része. Az általános szabály szerint amennyiben a hagyatéki vagyontárgy megvan, a hitelező abból kaphat kielégítést. Amennyiben valamennyi hagyatéki vagyontárgyat igénybe vette, de követelése kielégítésre még sem került, akkor vethető fel az a kérdés, hogy volt-e még a hagyatékban vagyontárgy és annak mennyi az értéke. E vagyontárgy értéke erejéig ugyanis az örökös egyéb vagyonával is felel a hitelezővel szemben. Ha a hagyaték nincs meg, akkor a hitelező közvetlenül kereshet kielégítést a hagyaték értéke erejéig az örökös egyéb vagyonából.

Ha a hagyaték tárgya kizárólag készpénz, fogalmilag kizárt az örökös cum viribus felelőssége, azaz ilyen esetben az örökös a hagyatéki tartozásért a hagyatéki készpénz erejéig a saját vagyonával felel (BH1997. 82.).

A túlélő házastárs állagöröklése esetén felelőssége megegyezik a többi állagörökös felelősségével. Ha viszont özvegyi haszonélvezeti jogot örökölt, tűrni köteles, hogy a házastársi haszonélvezetével terhelt vagyonból a hitelezők követeléseiket – a hagyományon és a meghagyáson alapuló követelések kivételével – kielégítsék. A kötelesrész a házastárs korlátozott haszonélvezetét nem sértheti.
A Ptk. korlátozott körben eltérést enged a sorrend szerinti kielégítéstől. Amíg az örökös felteheti, hogy a hagyatéki tartozásokat a hagyaték teljesen fedezi, a tartozásokat sorrend nélkül kielégítheti. A hitelezők kielégítésének sorrendjével szemben a tv. elsőbbséget ad az olyan hitelezői követelésnek, amelyet zálogjog vagy külön kielégítésre igényt adó jog biztosít. Az örökös – a neki felróható mulasztása esetén – a sorrendre ill. elsőbbségre vonatkozó előírás megsértése miatt kielégítetlenül maradt hitelezőnek egész vagyonával felel. Sok esetben az örökösnek nincs közvetlen tudomása a hagyatéki tartozásokról, de lehetségesnek tartja, hogy vannak ilyenek. Ha alaposan fel lehet tenni, hogy ismeretlen hagyatéki tartozások vannak, az örökös kérheti, hogy a közjegyző hívja fel a hagyatéki hitelezőket követeléseik bejelentésére. Az a hitelező, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, a jelentkezéséig történt kielégítéseket a sorrend megtartása és a csoportjához tartozó kielégítések aránya szempontjából nem kifogásolhatja.

Az örökösök közössége és az osztályos egyezség

Több örököst a hagyatéki osztály előtt közösen illeti meg a hagyatéki vagyon. Az örököstársak közösségére a tulajdonközösség általános szabályait kell alkalmazni azzal, hogy a hagyatéki osztály előtt hagyatéki követelés csak valamennyi örökös nevében és részére követelhető, az adós pedig csak valamennyi örökös kezéhez teljesíthet. A közösség a hagyatéki osztállyal szűnik meg. A hagyatéki osztály módját az örökhagyó végintézkedéssel rendezheti. A hagyatéki osztályhoz kapcsolódó osztályos egyezség fogalmát az Illeték tv. is alkalmazza. Az osztályos egyezség esetén a hagyatékot az egyezség alapján öröklés jogcímén kell átadni. Az osztályos egyezség csak örököstársak között jöhet létre. Az ilyen egyezség esetén a közjegyző az egyezségnek megfelelő hagyatékátadó végzést hoz, amely egyben az osztályos egyezség jóváhagyását is jelenti. Ha az örökösök a hagyatéki eljárás keretében soron nem következő örökössel vagy hagyatéki hitelezővel kötnek egyezséget, akkor ez az egyezség már élők közötti jogügylet lesz.
Az örököstársak a közös hagyatéki tartozásokért mind a hagyatéki osztály előtt, mind pedig, azt követően egyetemlegesen felelnek. Az az örökös, akinek az örökhagyó a hagyatékból a szokásosnál nem nagyobb értékű dolgot vagy jogot juttatott, a hagyatéki hitelezők követeléséért csak akkor felelős, ha a követelés a többi örököstárstól nem hajtható be.

A hagyatéki eljárásról egy friss jogszabály a 2010. évi XXXVIII. törvény rendelkezik, ennek szabályai még nem kerültek átvezetésre a jegyzeten. A hagyatéki eljárás szabályait a közjegyzői ügyvitel keretében egyébként is megismerhetik a hallgatók.

6. Öröklési illetékek

Az öröklési illeték tárgya:

- az örökség (ideértve a haszonélvezeti jog megváltását is),
- a hagyomány,
- a meghagyás alapján történő vagyonszerzés,
- a kötelesrész szerzése,
- továbbá a halál esetére szóló ajándékozás.

Az öröklésről való ingyenes lemondás esetén illetéket nem kell fizetni. Ha az öröklésről történő lemondás ellenérték fejében történt, az ellenérték alapulvételével kell az ajándékozási illetéket megfizetni. Nem kötelezhető öröklési illeték fizetésére az az örökös vagy hagyományos, aki az öröklés megnyílta után az örökséget, illetőleg hagyományt visszautasítja.

2. § (1) Az öröklési illetékre vonatkozó rendelkezéseket a belföldön levő hagyatékra minden esetben alkalmazni kell. Magyar állampolgár, illetve Magyarországon élő nem magyar állampolgár vagy belföldi székhelyű jogi személy által örökölt, külföldön levő ingóhagyatékra, valamint a külföldi hagyatékba tartozó vagyoni értékű jogra abban az esetben kell alkalmazni, ha a hagyaték helye szerinti államban öröklési illetéket vagy ennek megfelelő adót nem kell fizetni. A külföldön történt illeték- vagy adófizetés tényének bizonyítása az örököst terheli. Külföldön levő ingatlanhagyatékra az öröklési illetékre vonatkozó rendelkezések nem terjednek ki.

a) Öröklés esetén:

Csoport	Az illeték általános mértéke	Lakástulajdon-szerzés illetékének mértéke
I. Az örökhagyó házastársa, mostoha- és nevelt gyermeke, mostoha- és nevelőszülője terhére	18 millió forintig 11% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 15% 35 millió forint feletti rész után 21%	18 millió forintig 2,5% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 6% 35 millió forint feletti rész után 11%
II. Az örökhagyó testvére terhére	18 millió forintig 15% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 21% 35 millió forint feletti rész után 30%	18 millió forintig 6% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 8% 35 millió forint feletti rész után 15%
III. Minden más örökös terhére	18 millió forintig 21% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 30% 35 millió forint feletti rész után 40%	18 millió forintig 8% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 12% 35 millió forint feletti rész után 21%

b) Ajándékozás esetén:

Csoport	Az illeték általános mértéke	Lakástulajdon-szerzés illetékének mértéke
I. Az ajándékozó házastársa, mostoha és nevelt gyermeke, a mostoha- és nevelőszülője	18 millió forintig 11% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 18% 35 millió forint feletti rész után 21%	18 millió forintig 5% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 8% 35 millió forint feletti rész után 12%
II. Az ajándékozó testvére terhére	18 millió forintig 15% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 21% 35 millió forint feletti rész után 30%	18 millió forintig 8% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 10% 35 millió forint feletti rész után 16%
III. Minden más megajándékozott terhére	18 millió forintig 21% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 30% 35 millió forint feletti rész után 40%	18 millió forintig 10% 18 millió forint feletti rész után 35 millió forintig 21% 35 millió forint feletti rész után 30%

Az öröklési és az ajándékozási illeték mértéke

12. § (1) Az öröklési és az ajándékozási illeték összegét - az egy-egy örökösnek, hagyományosnak jutott örökség, illetőleg megajándékozottnak juttatott ajándék tiszta értéke alapulvételével - a következő táblázatokban foglalt kulcsok alkalmazásával kell kiszámítani:

A közelmúltban hazánkban nagy politikai vitát váltott ki az öröklési illeték, a populista elnevezéssel „haláladóként" is emlegetett állambevételi forrás. Az öröklési illetéket hagyományosan szinte az összes fejlett demokratikus állam alkalmazza. Az öröklési illetéknek, a nem elhanyagolható bevételi forrás jellegén túl, a társadalomban kialakuló vagyoni egyenlőtlenségeket kiegyenlítő szerepe is megfigyelhető, hiszen esetenként több milliárdos vagyonok örökléséről is szó lehet. A 2009. januártól hatályos öröklési illeték egy társadalmi hatását tekintve mindenképpen indokolható kompromisszumos megoldást tartalmazott. Az első kategóriába sorolt legközelebbi örökösöknél egy jelentős mértékű összeg után illetékmentességet biztosított az örökösnek, ezt a 20 millió Forintig terjedő illetékmentességet az örökhagyó házastársa, mostoha- és nevelt gyermeke, mostoha- és nevelőszülője vehette igénybe.

Az illetékmentességet elsősorban az örökrészhez tartozó lakástulajdon, lakáshoz kapcsolódó vagyoni értékű jog vonatkozásában kell figyelembe venni. Amennyiben azonban az örökös által megszerzett lakástulajdon értéke a 20 millió forintot nem éri el, az őt megillető örökrészben található egyéb vagyontárgyak tekintetében is alkalmazható a 20 millió forintból fennmaradó összegig az illetékmentesség. Ez a mentesség személyenként (örökösönként) értendő, ily módon egy társadalmilag mindenképpen elfogadható lakásmérték után a közeli hozzátartozónak nem kell illetéket fizetnie.
A II. Orbán kormány az öröklési és ajándékozási illeték alóli mentességet a 2010. évi XC. törvénnyel az örökhagyó egyenes ágbeli rokonaira (gyermek, unoka, déd- és ükunoka, szülő, nagyszülő, dédszülő, ükszülő) felső határ nélkül kiterjesztette, tehát ebben a körben akár milliárdos értékek is illetékmentesen ajándékozhatók vagy örökölhetők. A házastársra, a mostoha- és nevelt gyermekre, a mostoha- és nevelőszülőre továbbra is csak a 20. millió Forint értékig való mentességi szabály vonatkozik.

A kiskorúak vonatkozásában a törvény más kedvezményt is tartalmaz:

A kiskorú örökös az öröklési illetéket a nagykorúvá válásától számított két évig késedelmipótlék-mentesen fizetheti meg.

E fizetési határidő lejárta előtt a tartozás annyiszor 10%, de legfeljebb 70% kedvezménnyel fizethető meg, ahány megkezdett naptári évvel korábban teljesítik azt.

Termőföld tulajdonjogának, vagyoni értékű jogának öröklése esetén az egyébként járó öröklési illeték felét, ha pedig az örökös a termőföldről szóló törvény szerinti családi gazdálkodó, akkor egynegyedét kell megfizetni.

Öröklési és ajándékozási illetékmentesség, kedvezmény

16. § (1) Mentes az öröklési illeték alól:
a) a hazai tudományos, művészeti, oktatási, közművelődési, közjóléti célra juttatott örökség (hagyomány);

b) a takarékbetét, a gazdasági társaság tagját megillető vagyoni betét (üzletrész, szövetkezeti részjegy, befektetői részjegy, átalakított befektetői részjegy) öröklése;

***c)* a 12. § szerinti táblázat I. csoportjába tartozó örökös által megszerzett örökrész tiszta értékéből 20 millió forint;**

d) az **egy örökösnek jutó ingóörökség 300 000 forint forgalmi értéket meg nem haladó része.** Az értékhatár megállapításánál a más címen illetékmentes ingóságot, továbbá az örökhagyó gépjárművének, pótkocsijának értékét, ruházatát és a személyes használatra szolgáló szokásos mértékű vagyontárgyait figyelmen kívül kell hagyni;

e) lakástulajdon haszonélvezetének, használatának a túlélő házastárs általi öröklése;

f) az örökség, ha az örökhagyó kiskorú és a hagyatékát szülője - ide értve az örökbefogadó, a mostoha és a nevelőszülőt is - örökli;

g) a lakóház építésére alkalmas telektulajdonnak (tulajdoni hányadnak), valamint az ilyen ingatlanra vonatkozó vagyoni értékű jognak az öröklése, ha az örökös az örökölt ingatlanon a hagyaték jogerős átadásától számított 4 éven belül lakóházat épít, és a felépített lakóházban a lakás(ok) hasznos alapterülete eléri a településrendezési tervben meghatározott maximális beépíthetőség legalább 10%-át. Lakóházépítési szándékáról az örökös legkésőbb az illetékfizetési meghagyás jogerőre emelkedéséig nyilatkozhat az állami adóhatóságnál;

h) az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes állam által kibocsátott, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír megszerzése.

***i)* az örökhagyó egyenes ági rokona (ideértve az örökbefogadáson alapuló rokoni kapcsolatot is) által megszerzett örökrész.**

Önellenőrző kérdések:

1) Milyen célokat szolgál az öröklési jog rendszere?
2) Milyen kapcsolat van az öröklés két alapvető jogcíme között?
3) Milyen formái vannak a végintézkedésnek?
4) Milyen okok eredményezik az öröklésből való kiesést?
5) Ki válik érdemtelenné az öröklésre?
6) Mi a törvényes örökösök sorrendje általánosságban?
7) Mikor nem örökölhet a házastárs a törvény alapján?
8) Milyen előírás vonatkozik a szülő törvényes öröklésére?
9) Milyen szabályok vonatkoznak a szerzői jog öröklésére?
10) Miben tér el az özvegyi haszonélvezet a Ptk. általános szabályaiban szereplő haszonélvezeti jogtól?
11) Mi jellemzi az özvegyi haszonélvezeti jog korlátozását?
12) Mi jellemzi az özvegyi haszonélvezeti jog megváltását?
13) Mit jelent az ági öröklés általános szabálya?
14) Mit jelent az osztályrabocsátás?
15) Miben különbözik az öröklési szerződés a végrendelettől?
16) Mi a kötelesrész célja?
17) Jelöljön meg három kitagadási okot!
18) Milyen hányad illeti meg a leszármazót és a szülőt kötelesrész címén?
19) A vitás hagyatékot ideiglenes hatállyal milyen sorrend szerint adja át a közjegyző?
20) A hagyatéki tartozások kielégítésére milyen sorrendet határoz meg a törvény?
21) Mikor állít ki a közjegyző öröklési bizonyítványt?

22) Mi lehet az öröklési illeték tárgya?

A HÁZASSÁGRÓL, A CSALÁDRÓL ÉS A GYÁMSÁGRÓL

(1952. évi IV. tv., rövidítve **Csjt**., a hatálybalépéséről és végrehajtásáról szóló 1952. évi 23. törvényerejű rendelet, valamint a végrehajtásáról szóló 7/1974. (VI. 21.) IM, és 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény)

1) A család jelentősége, családi kapcsolat

A családjog a családi személyi- és a család vagyoni viszonyait rendező jogág.
A családjog anyagának három fő része:

- a házasság,
- a rokonság és
- a gyámság.

A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét. A család a leszármazás tényén alapuló emberek közötti olyan közösség, amelynek tagjai egymással rokoni kapcsolatban állnak. A családjog a családhoz tartozás két formáját ismeri: a házastársi kapcsolatot és a rokoni kapcsolatot.

- A házastársi kapcsolat a felek (férfi és nő) akaratából érvényesen megkötött házasság, vagyis állami aktus eredményeként jön létre;
  A házassági jog három fő kérdéscsoportot szabályoz:
  a) a házasság megkötésének szabályait, ideértve annak törvényes előfeltételeit és a házasság érvénytelenségét is,
  b) a házasság megszűnésének szabályait, ezen belül elsősorban a házasság felbontását és
  c) a házasfelek jogait és kötelességeit, amelyek közül legnagyobb jelentőséggel a házassági vagyonjog szabályai, valamint, legalábbis a magyar jogban, a házastársi lakáshasználat kérdései bírnak.

- A rokoni kapcsolat csaknem kizárólag biológiai leszármazás következménye, az érintettek akaratától függetlenül bekövetkező tény. Kivételesen állami aktus is létesíthet rokoni kapcsolatot, pl. a gyámhatósági jóváhagyással létrejött örökbefogadás. Titkos örökbefogadás esetén az örökbefogadott és vér szerinti rokonai között - az örökbefogadás fennállása alatt - nincs törvényes öröklési kapcsolat.

- A vérségi kapcsolaton alapuló rokonság lehet egyenes ági és oldalági. Az egyenes ági rokonok, akik közül egyik a másiktól származik. Oldalági rokonok, pedig azok, akik nem egyenesági rokonok, de egy közös őstől erednek;

- A gyámság a családjog harmadik részeként a szülői felügyeletet helyettesítő intézmény, mely a gyermek személyes- és vagyoni érdekeinek védelmét szolgálja. A kiskorú, ha nem áll szülői felügyelet alatt, gyámság alatt áll. A gyámság a gyámhatóság erre vonatkozó határozatával kezdődik. A gyámság szabályai három jogszabályban: a Csjt.-ben, a Gyermekvédelmi törvényben és a Gyámrendeletben szabályozottak. Természetesen nemcsak kiskorú szorulhat gyámolításra, hanem felnőtt korú személy is. Ennek oka lehet az illető elmebeli állapota vagy szellemi fogyatékossága. Képviseletüket azonban nem a Csjt., hanem a Ptk. rendezi a gondnokság jogintézménye útján. A gondnokság célja ugyanis a jogi cselekvőképesség hiányának pótlása, ezért ez az intézmény nem a családi jog, hanem a személyi jog körébe tartozik.

Az Európai Unióhoz csatlakozásunk következtében jogalkotásunk figyelemmel kíséri az Európai Emberi Jogi Egyezmény családjogi tárgyú rendelkezéseit, az e rendelkezések nyomán kialakult Strasbourgi Emberi Jogi Bíróság családjogi tárgyú ítélkezési gyakorlatát, és más nemzetközi Egyezmények közül különösen az 1989. évi Gyermekjogi Egyezményt.

2) A házasság

A házasságkötés szabadsága alapvető emberi jog.
A házasságkötési korhatárt elért férfiaknak és nőknek joguk van a szabad párválasztáson alapuló házasságkötésre és a családalapításra, az e jog gyakorlását szabályozó hazai törvények szerint.
A házasság és a család intézménye az Alkotmányban külön, nevesített védelmet élvez. Az Alkotmány 15. §-a kimondja, hogy a Magyar Köztársaság védi a házasság (a Csjt. külön nem határozza meg a házasság fogalmát) és a család intézményét. A házasság és a család intézményének alkotmányos védelme azonban nem jár együtt a céljukat vesztett, a teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott házasságok felbontásának jogi eszközökkel történő megakadályozásával, illetőleg megnehezítésével.
A nemzetközi egyezményekkel összhangban a házasság intézménye jogunkban is hagyományosan kizárólag egy férfi és egy nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan a közös gyermekek születését, családban való felnevelését célozza, amellett, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete.
A magyar állampolgárokon túl a Magyar Köztársaság területén magyar állampolgár házasságot köthet külföldi állampolgárral is, de két külföldi állampolgár házasságkötésének sincs törvényi akadálya. A házasságkötési eljárás szempontjából a magyar állampolgárokkal egy tekintet alá esnek a menekültügyi hatóság által menekültként elismertek.

A házasság három minimális alaki feltétel megvalósulása esetén jön létre. Ezek:
- az anyakönyvvezető közreműködése;
- a házasulók személyes jelenléte (a házasuló nevében vagy helyette eljárva törvényes képviselője illetőleg meghatalmazottja nyilatkozatot nem tehet); és
- a házasságkötésre irányuló. személyesen tett, kifejezett és határozott nyilatkozat.

Bármelyik feltétel hiányában a házasság nemlétezőnek minősül. A házasság nemlétezésének megállapítása iránt peres eljárás is kezdeményezhető.

A házasságkötés alapvető, koncepcionális szabálya a kötelező polgári házasság. Ezt Magyarországon már az 1894. évi **XXXI.** házassági törvény bevezette.

Az egyházi házasságkötést, amennyiben a házasfelek akarnak ilyent kötni, a polgári házasságkötésnek meg kell előznie, minthogy a csak egyházi házassághoz a magyar jog nem fűz semmiféle joghatást. Házasság akkor jön létre, ha az együttesen jelenlevő házasulók az anyakönyvvezető és két tanú előtt személyesen kijelentik, hogy egymással házasságot kötnek. Ha ehhez a kijelentéshez feltételt vagy időhatárt fűznek, kijelentésük már nem fedi a törvényben meghatározott kijelentés értelmét, ezért ilyen esetben házasság nem jön létre. A házasságkötésnél a két tanú jelenlétére azért van szükség, hogy utóbb felmerülő kétség esetén tanúsíthatják a házasság létrejöttét. Házassági tanú csak nagykorú és cselekvőképes személy lehet.
A Magyar Köztársaság területén a házasság bármely város, kerület vagy község önkormányzatának anyakönyvvezetője előtt megköthető. A házasságkötési eljárásra az az anyakönyvvezető illetékes, aki előtt a felek együttesen vagy külön-külön házasságkötési szándékukat bejelentették. A külföldi állampolgár, illetőleg az a magyar állampolgár, aki külföldön él írásban is bejelentheti házasságkötési szándékát. A bejelentés alapján indult házasságkötést megelőző eljárásban az anyakönyvvezető a feleket tájékoztatja a házasságkötés törvényi előfeltételeiről, a házasságkötés törvényben megállapított akadályairól, és arról, hogy a házasságkötés időpontja a házasságkötési szándék bejelentésétől számított harminc nap elteltével tűzhető ki. Az anyakönyvvezető az eljárásról jegyzőkönyvet készít, amely tartalmazza a házasságkötéshez, a házassági anyakönyvi bejegyzéshez szükséges adatokat, ezek igazolására bemutatott okiratok megnevezését és számát, valamint a házasságkötést megelőző eljárásban a házasulók által tett nyilatkozatokat. A jegyzőkönyvhöz csatolni kell a házasságkötéshez szükséges engedélyeket, felmentéseket.

Az anyakönyvvezető a kijelentés megtörténte után a házasságkötést a házassági anyakönyvbe bejegyzi.

Házasságot nagykorú férfi és nő köthet. Kiskorú (ha a tizenhatodik életévét betöltötte) a gyámhatóság előzetes engedélyével köthet házasságot, és ezzel nagykorúságot szerez. A házasságkötéssel megszerzett nagykorúságot a házasság megszűnése nem érinti.
A házasságkötés nyilvánosan, ünnepélyes keretek között, az erre rendelt hivatalos helyiségben, rendszerint házasságkötő teremben történik. A nyilvánosságtól és az ünnepélyességtől két feltétel fennállásakor lehet eltérni. Egyrészt a felek erre irányuló kérelme alapján, vagy ha ezek mellőzését a házasuló közeli halállal fenyegető állapota indokolttá teszi. Rendkívüli körülmények esetén, hivatalos helyiségen kívül is megköthető a házasság. Erre alapot adhat a meghívott vendégek létszáma vagy a házasuló egészségi állapota. Az élet a törvényi szabálytól oly mértékben eltért, hogy elfogadja, hogy a házasulók tetszése - néha akár hóbortja - szerint a házasság minden rendkívüli körülményre tekintet nélkül is, másutt is megköthető. Előfordult már házasságkötés magánháznál, kertben, művelődési házban, kastélyban, de extrém példaként, repülőn, villamoson, búvárkodás vagy éppen ejtőernyőzés közben is.
A házasságkötést megelőzően a házasulóknak az anyakönyvvezető előtt ki kell jelenteniük, hogy házasságuknak legjobb tudomásuk szerint nincs törvényes akadálya, egyszersmind igazolniuk kell, hogy házasságkötésük törvényes feltételei fennállnak. Jogszabály a házasságkötés előtti tanácsadáson való részvételt kötelezővé teheti. (Jelenleg nem kötelező.)

A házasságkötést az anyakönyvvezető csak a házasságkötési szándék bejelentését követő harminc nap utáni időpontra tűzheti ki. A jegyző e határidő alól felmentést adhat.
A házasulók valamelyikének közeli halállal fenyegető egészségi állapota esetében a házasulók nyilatkozata a házasságkötés összes törvényes feltételeinek igazolását pótolja, és a házasságot a bejelentés után nyomban meg lehet kötni.
A házasság érvényességének anyagi jogi feltételeit a házasulók közös személyes joga, azaz állampolgári joga szerint kell elbírálni. A magyar jogi szabályozás értelmében házassági akadálynak minősülnek a Csjt.-ben meghatározott, a házasság érvénytelenségét kiváltó okok. Az ún. el nem hárítható házassági akadály fennállása esetén a házasság nem köthető meg.
Ha a házasulók személyes joga eltér, mert az egyik házasuló külföldi állampolgár, a házassági akadály vizsgálatánál mindkét személyes jogot figyelembe kell venni. Tehát a külföldi házasulóra vonatkozó házassági akadály vizsgálatánál az ő személyes jogát kell alapul venni. A külföldi jog szerinti házassági akadály hiányában sem lehet azonban belföldön megkötni a házasságot, ha a magyar jog szerint a házasságkötésnek pl. többnejűség miatt elháríthatatlan akadálya van. Ennek indoka az, hogy a házasság csak akkor érvényes, ha ennek anyagi jogi feltételei mindkét házasuló személyes joga szerint fennállnak. Megjegyzendő, hogy a többnejűség az iszlám államokon kívüli néhány más államban is legalizált (pl. Észak-Európában, Spanyolországban, Franciaországban, Ausztráliában és Kaliforniában).
A Csjt. részletesen szabályozza a házasság érvénytelenségét eredményező okokat és az érvénytelenítési eljárást. A házasság érvényességének, illetőleg létezésének vagy nemlétezésének megállapítása iránt bármelyik házastárs, továbbá az ügyész és az is jogosult keresetindításra, akinek a megállapításhoz jogi érdeke fűződik. A házastársak jogai és kötelességei egyenlők; a házasélet ügyeiben közösen kell dönteniük. A házastársak a személyüket érintő ügyekben önállóan, de a család érdekeit szem előtt tartva döntenek.
A házastársak hűséggel tartoznak egymásnak és egymást támogatni kötelesek. A hűség fogalmát a házastársak között sem lehet korlátozottabban értelmezni, mint általában az emberi viszonyokban. Szankció nélküli követelmény megsértésének a jogalkalmazás során főként a házasélet teljes és helyrehozhatatlan megromlásának a vizsgálatakor lehet szerepe.

A házassági akadályok

A házasságkötés előfeltételei, illetve ezek hiánya, az ún. házassági akadályok a múlt jogához képest csaknem minden jogrendszerben csökkenő tendenciát mutatnak. Ez jellemzi a magyar jogot is.
A jogirodalom a házassági akadályok két csoportját, az el nem hárítható és az elháríthatót házassági akadályokat különbözteti meg.

A. A házasság el nem hárítható akadályai

Felmentéssel, engedéllyel **el nem hárítható házassági akadályok** fennállása esetén az anyakönyvvezető köteles a közreműködést megtagadni. Ilyen akadálynak minősül:

a) A fennálló házasság: A házasság a házasság megszűnéséig áll fenn. Megszűnik a házasság a házastárs halálával vagy annak felbontásával. Az érvénytelen házasság is házassági akadály, mert az ilyen házasság is fennáll az érvénytelenséget megállapító jogerős ítélet meghozataláig. Előfordulhat, hogy a fennálló házasság csak később derül

ki. A kettős házasság, mint érvénytelenségi ok folytán érvénytelen második házasság a törvény erejénél fogva érvényessé válik a korábbi házasság megszűnésével vagy érvénytelenné nyilvánításával. Az érvénytelenségi ok elhárulásának időpontja egybeesik a korábbi házasság megszűnésének, illetőleg érvénytelensége megállapításának időpontjával, így a házastárs halálának, a házassági bontóperben vagy az érvénytelenítési perben hozott bírói ítélet jogerőre emelkedésének napjával. Az érvényesség azonban nem visszaható hatályú, azaz az újabb házasság nem a megkötésének időpontjától kezdődően válik érvényessé.

b) Az egyenesági rokonság:

Az egyenesági rokoni kapcsolat a leszármazással jön létre, mert egyenesági rokonság azon természetes személyek között áll fenn, akik közül az egyik a másiktól származik. Felmenő egyenesági rokonok az elődök, így a szülő, a nagyszülő, a dédszülő, míg a lemenő egyenesági rokonok: a gyermek, az unoka, a dédunoka, azaz az utódok. Házasságon kívül született gyermeknek vérszerinti apjával és annak felmenőivel jogilag értékelhető rokoni kapcsolata azonban csak akkor jön létre, ha a családi jogállást teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat vagy az utólagos házasságkötés során tett elismerő nyilatkozat, illetőleg jogerős bírói ítélet rendezi.
Ilyen rokoni kapcsolatot keletkeztet az apaságot megállapító bírói ítélet is. Értelemszerűen elhárul az egyenesági rokonság, mint házassági akadály, ha az apaság vélelme jogerős bírói ítélettel megdől.

d) Testvéri kapcsolat:

Nem köthetnek egymással házasságot a testvérek, féltestvérek, akiknek legalább egy közös felmenőjük van. De közös felmenő hiányában nincs akadálya az örökbefogadás eredményeként testvéri kapcsolatban állók, a mostohatestvérek és a nevelt gyermekek házasságkötésének. Az egyenesági rokonságon és a testvéri kapcsolaton alapuló oldalági rokonság elháríthatatlan házassági akadály, illetőleg az ilyen rokoni kapcsolatban állók között létrejött házasság érvénytelen.

d) Cselekvőképtelenség:

- Érvénytelen a cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt álló személy házassága.
- Nem köthet házasságot az a házasuló sem, aki bár nem áll cselekvőképességet kizáró gondnokság alatt, de állapotánál fogva nyilvánvalóan cselekvőképtelen.

Sem a Ptk., sem a Csjt. nem határozza meg az ügyek viteléhez szükséges belátási képesség hiányához vezető egészségügyi, illetve egyéb okokat. A belátási képesség hiányát előidézheti betegség, elmebeli fogyatékosság, az alkoholos vagy hipnotikus befolyásoltság, a kábítószer fogyasztás, illetőleg pl. az altatás eredményeként előállt bódult állapot. Az érvénytelenségi ok a cselekvőképesség visszanyerése után két módon orvosolható:

- A házasság fennállása alatt érvényessé válik a házasság, ha azt a cselekvőképessé vált házastárs helybenhagyja. A helybenhagyásra sor kerülhet kifejezett nyilatkozattal vagy ráutaló magatartással.
- A teljes cselekvőképtelen állapotban való házasságkötés érvénytelenségét az időmúlás is orvosolja. Ha az utóbb cselekvőképessé vált házastárs a cselekvőképesség visszanyerésétől számított hat hónapon belül nem indít a

házasság érvénytelenítése iránt pert, az anyagi jogi jogvesztő határidőre figyelemmel a házasság érvényessé válik.

Az érvénytelenítési per megindítása esetén a bíróságnak a cselekvőképtelen állapot kétséget kizáró megállapításához széles körű bizonyítást kell lefolytatnia. A nyilatkozó személyes meghallgatásán túl, a házassági tanúk kihallgatása mellett nem mellőzhető az igazságügyi elmeorvos-szakértői vélemény beszerzése.

A nagykorú, de cselekvőképességet korlátozó gondnokság alatt álló személy is önállóan tehet házasságkötési nyilatkozatot. A cselekvőképességet korlátozó gondnokság hatálya alatt álló házasfél a házasságkötés szempontjából cselekvőképesnek minősül.

e) Tizenhatodik életév alatti életkor:

A Csjt. házasságkötési korhatárt a nagykorúság eléréséhez köti. Értelemszerűen a nagykorú, azaz tizennyolcadik életévét betöltött cselekvőképes személy belátása szerint tehet házasságkötésre irányuló nyilatkozatot;

A tizenhatodik és a tizennyolcadik életév közötti kiskorú csak gyámhatósági engedéllyel köthet házasságot;

A tizenhatodik életévét be nem töltött kiskorú még előzetes gyámhatósági engedéllyel sem köthet házasságot.

f) Örökbefogadói kapcsolat:

Az örökbefogadó és az örökbefogadott házassága érvénytelen. A szabályozás indoka, hogy az örökbefogadással egyenesági rokonság jön létre. A házassági akadály azonban kizárólag az örökbefogadás fennállása alatt érvényesül. Ezért az örökbefogadás felbontásával a házassági akadály előzetesen elhárítható.

B. Felmentéssel, engedéllyel elhárítható házassági akadályok:

a) A testvérnek testvére vérszerinti leszármazójával kötött házassága:

Tehát nem köthet házasságot a nagybácsi az unokahúgával vagy a nagynéni az unokaöccsével.

E házassági akadály azonban elhárítható bármelyik házasuló lakóhelye szerint illetékes önkormányzat jegyzője által adott előzetes felmentéssel. A jegyző az engedélyt utólag is megadhatja. Az engedéllyel a házasság érvénytelensége utólag orvosolható, azaz a házasság megkötésének időpontjára visszaható hatállyal érvényessé válik.

b) Az ún. egyenesági sógorság:

A sógorság az egyik házastárs és a másik házastárs rokonai között áll fenn. Egyenesági sógorság létesül a házasságkötés folytán az egyik házastárs és a másik házastárs egyenesági rokonai között. Ehhez képest egyenesági sógorság áll fenn az após, anyós, valamint a vő, illetőleg a meny között. De egyenesági sógorság keletkezik a házastárs és házastársa leszármazója, pl. a férj és mostohagyermeke között. (Oldalági sógorsági családi kapcsolat jön létre a házastárs és a másik házastárs oldalági rokonai, azaz testvérei, köznapi szóhasználat szerint a sógorok, és a sógornők között).

A Csjt. szerint nem köthet házasságot a házasság megszűnése (a házastárs halála, a házasság felbontása) után sem a házastárs a volt házastársa egyenesági rokonaival.

Elhárítható a házassági akadály, ha bármelyik fél lakóhelye szerint illetékes önkormányzat jegyzője - a házasulók közös kérelme alapján - a tervezett házasságkötéshez a szükséges felmentést megadja.

c) A tizenhatodik és a tizennyolcadik év közötti életkor:
Elhárul a házassági akadály a tizenhatodik életévét már betöltött, de még nem nagykorú házasuló esetén, ha a gyámhatóság az indokolt házasságkötéshez az előzetes engedélyt megadja.
A kiskorú házasságkötésének engedélyezésével kapcsolatos eljárást a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet szabályozza. Eszerint a gyámhivatal a tizenhatodik életévét betöltött házasuló személyesen előterjesztett kérelme alapján dönt. A határozathozatalt megelőzően meghallgatja a házasulókat, a kiskorú törvényes képviselőjét és környezettanulmányt készít.

A házasságkötés törvényes előfeltételeit igazolni kell, ehhez a házasulók nyilatkozata nem elegendő, mert azok meglétét az anyakönyvvezető által lefolytatott házasságkötést megelőző eljárásban a feleknek igazolniuk kell.
Ennek hiányában az anyakönyvvezető a házasságkötésnél való közreműködést megtagadhatja.

A polgári jogban szabályozott érvénytelenség két formáját, a semmisséget és a megtámadhatóságot a Csjt. nem szabályozza. Ezért a semmis házasság érvénytelenségére hivatkozni nem lehet, és a házasság tévedés, megtévesztés, kényszer jogcímén történő megtámadására sincs lehetőség. A házasság érvénytelensége csak akkor állapítható meg, ha a házasságot a Csjt.-ben meghatározott érvénytelenségi ok fennállása ellenére kötötték meg, vagy ha a házasságkötésre érvénytelenséget eredményező alaki szabályok megszegésével került sor. A törvényben meghatározott korábban tárgyalt érvénytelenségi okok: a fennálló házasság, a közeli rokonság, az egyenesági sógorság, a cselekvőképességet kizáró gondnokság, az ilyen hatályú gondnokság alá helyezés nélkül is fennálló cselekvőképtelen állapot, és a házasságkötési korhatár el nem érése. Míg a házasság érvénytelenségét eredményező alaki hibák: az anyakönyvvezető hivatalos minőségben való eljárásának és a házasulók együttes jelenlétének hiánya a házasság megkötésére irányuló nyilatkozat megtételekor.
A házasság érvénytelenítésének jogkövetkezményeként a felek visszakerülnek a házasságkötés előtti családi állapotukba. Az érvénytelenítés viszont nem érinti az anya házassági köteléke alapján fennálló apasági vélelmet, és a volt feleséget továbbra is megilleti a névviselési jog. Az érvényes házasság vagyonjogi következményei azonban csak a vélt házasság esetén alkalmazhatóak. Érvénytelen, de vélt házasságról akkor van szó, ha a felek jóhiszeműen, az érvénytelenség okáról nem tudva kötöttek házasságot.

A Csjt. az érvénytelenség orvoslására széles körű, differenciált szabályozással ad lehetőséget. Kizárólag az egyenesági rokonok és a testvérek között létrejött érvénytelen házasság nem orvosolható.
Az érvénytelenségi okok fennállása ellenére kötött, ehhez képest érvénytelen házasság érvényessé válhat az érvénytelenségi ok utólagos elhárításával (pl. házassági akadály alóli utólagos felmentés megadása) vagy elhárulásával (pl. nagykorúság elérése), illetőleg meghatározott idő elteltével, pl. az alaki hibára alapított érvénytelenítési perindításra a Csjt. anyagi jogi jogvesztő határidőt ír elő.

A házastársak névviselése

A házasságkötés után a névváltoztatás joga a férjet és a feleséget is megilleti, önállóan döntik el, kívánnak-e a törvényben biztosított jogukkal élni, és a változtatási variációk közül melyiket választják, avagy megtartják a maguk teljes nevét. E jogról és a választási lehetőségről köteles az anyakönyvvezető a feleket a házasságkötés előtt tájékoztatni, akiknek szintén kötelességük a válaszadás. A házasulóknak az anyakönyvvezető felhívására a házasságkötés utáni névviselésről nyilatkozniuk kell.

Egy - remélhetőleg nem létező neveken alapuló - feltételezett házasság példáján levezetve: Lökött Ödön (férj) házasságot köt Bamba Blankával (feleség).

A feleség a házasságkötés után:
- kizárólag a maga teljes nevét viseli: (Bamba Blanka);
- a férje teljes nevét viseli a házasságra utaló toldással, amelyhez a maga teljes nevét hozzákapcsolhatja: (Lökött Ödönné Bamba Blanka);
- a férje családi nevét viseli a házasságra utaló toldással és ehhez a maga teljes nevét hozzákapcsolja: (Lököttné Bamba Blanka;
- a férje családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét: (Lökött Blanka).
- házassági névként családi nevüket is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét: (Bamba Lökött Blanka).

A férj a házasságkötés után:
- kizárólag a maga teljes nevét viseli: (Lökött Ödön);
- a felesége családi nevéhez hozzákapcsolja a saját utónevét: (Bamba Ödön).
- házassági névként családi nevüket is összekapcsolhatja, hozzáfűzve a saját utónevét: (Lökött Bamba Ödön).

A Csjt. Rögzíti, hogy a házassági név családi nevekből képzett része legfeljebb kéttagú lehet.

A házasság megszűnése, illetve érvénytelenné nyilvánítása után a házastársak a házasság fennállása alatt viselt nevet viselik tovább. Ha ettől el kívánnak térni, ezt a házasság megszűnése, illetve érvénytelenné nyilvánítása után az anyakönyvvezetőnek bejelenthetik.

Ilyen esetben sem viselheti azonban a volt férje nevét a volt feleség a házasságra utaló toldással, ha azt a házasság fennállása alatt nem viselte.
A bíróság a volt férj kérelmére eltilthatja a volt feleséget a „férji név viselésétől”, ha a feleséget szándékos bűncselekmény miatt jogerősen szabadságvesztésre ítélték. A volt feleségnek a házasságkötés következtében viselt nevétől való eltiltására tehát csak igen szigorú feltételek mellett van mód.
A férj családi nevéhez kapcsolt saját utónév változatot a törvény a névviseléstől eltiltás jogintézményével sem kívánja védeni. Nyilvánvalóan azért, mert ez a változat nem utal a volt férj és a volt feleség volt házasságára.
Új házasságkötés esetén a nőnek újból kell nyilatkoznia a névválasztási jogáról.

Újabb házasságkötés esetén a feleség volt férje nevét a házasságra utaló toldással nem viselheti tovább, és ez a joga akkor sem éled fel, ha újabb házassága megszűnt.

A házassági vagyonjog és vagyonközösség

Az 1952. évi Csjt. házassági vagyonjogi szabályai, a magántulajdon mielőbbi elhalását célul tűző korszakban keletkeztek.
Az elavult koncepciót előbb a bírói gyakorlat igyekezett pótolni részben házassági vagyonjogi tárgyú irányelvekkel és az eseti bírói ítélkezés során.
Később a bírói gyakorlatban kialakult jogtételek, részben legalábbis törvényi szabályozást is kaptak. A Csjt. például a 80-as évek második felében újból elismerte az 1952-ben eltörölt házassági vagyonjogi szerződés kötésének lehetőségét.
A tulajdoni viszonyokban, azok jelentőségében, a magántulajdon nagyságrendjében, a magánszemélyeknek a gazdasági életben való közvetlen vagy közvetett részvételében az elmúlt tíz évben további jelentős változások következtek be.
A házassági vagyonjognak a hatályos Csjt.-ben mindössze öt §-ban rendezett szabályai a felmerült problémákra sok vonatkozásban egyáltalán nincsenek tekintettel.
Várhatóan jelentős módosításokra kerül sor ezen a téren.

A házasság jelentős változást eredményez a házastársak vagyoni pozíciójában.

A házasság megkötésével a házastársak között a házassági életközösség idejére házastársi vagyonközösség keletkezik. Ennek megfelelően a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.

A negatív elhatárolás szerint házastársi közös vagyon mindaz, ami nem tartozik valamelyik fél különvagyonába.
Közös vagyonnak minősül a különvagyonnak az a haszna is, amely a házassági életközösség fennállása alatt keletkezett (levonva ebből a vagyonkezelés és fenntartás költségeit).
Közös vagyon továbbá a feltalálót, újítót, a szerzőt és más szellemi alkotást létrehozó személyt a házassági életközösség fennállása alatt megillető esedékes díj.

A szabályozás, az elhatárolás módja egyértelműen mutatja, hogy a főszabálya házastársi közös vagyon, és a különvagyon a kivétel.
A felek közös szerzése egyenlő arányú osztatlan közös tulajdont eredményez.

Mindig vélelmezni kell, hogy a vagyonközösség alatt szerzett egy bizonyos vagyontárgy, dologi jellegű használati jog, követelés, adósság stb. a házastársak egyenlő arányú tulajdona, ugyanígy ami az életközösség megszakításakor megvan, az, az ellenkező bizonyításig közösen, az együttélés alatt szerzettnek tekintendő.
(Természetesen bizonyítani lehet, hogy ez mégis különvagyon).

A bírói gyakorlat egyébként a közös vagyon védelme érdekében a vélelmek egymásba kapcsolódó láncolatát alakította ki. Így például:

- az együttélés alatt szerzett vagyon, ellenkező bizonyításig közösnek tekintendő;
- az együttélés alatt teljesített kötelezettségek ellenkező bizonyításig közösen teljesítettnek tekintendők;
- a házastárs foglalkozásából, tevékenységéből eredő jövedelme attól függetlenül közös vagyon, hogy a foglalkozás, tevékenység milyen jogviszonyon alapul és mi a

kifizetés jogcíme. Így például közös vagyon nemcsak a munkabér, hanem a vállalkozói, a megbízási díj, a társadalombiztosítási jogviszonyból eredő juttatásként kapott táppénz, nyugdíj, segély stb. A borravaló, hálapénz, sőt a hálapénz helyett adott ajándéktárgy is a közös vagyont gyarapítja;

- a kitüntetésekért, címekért kapott anyagi juttatás, vagyontárgy is házastársi közös vagyon, habár csak az egyik házastárs tevékenységének az eredménye;
- az elbirtoklással szerzett vagyon - ha az elbirtoklás az életközösség alatt következik be közös tulajdont keletkeztet, függetlenül az együttélés idejétől;
- közös vagyon bármelyik házasfél által ingyenesen szerzett vagyon is, ide nem értve a Csjt. 28. § (1) bekezdésében foglaltakat. Így közös vagyon a nyeremény, a fogadás útján szerzett vagyon, a tudományos vagy művészeti díj. A kedvezményes kamatozású vagy a házastárs munkáltatója által nyújtott kölcsönök, vissza nem térítendő támogatások is a közös vagyont gyarapítják;
- a biztosítási kártérítés eredményeként kapott összeg attól függően közös vagy különvagyon, hogy a káresemény illetőleg a biztosítási esemény mikor (a vagyonközösség ideje alatt, avagy azt megelőzően) és mivel kapcsolatban következett be, illetőleg milyen érdeksérelem orvoslására szolgál;
- az életközösség alatt az önkormányzattól vásárolt lakás (ez az utóbbi időben gyakran felmerül a jogalkalmazás során) a házastársi közös vagyonhoz tartozik, akkor is, ha az családjogi értelemben önálló bérlet volt. A bírói gyakorlat azonban az önálló bérletnek, a családi kapcsolat alapján szerzett kedvezménynek a vagyonjogi igények rendezése során jelentőséget tulajdonít;
- közös vagyont eredményez a közös hitel igénybevételével történt vagyonszerzés is. Ez legtipikusabb esetben építési kölcsön, munkáltatói hitel lakás vásárlásához, de ideértendő például a magánszemélytől gépkocsi vásárlására kapott kölcsön is, függetlenül attól, hogy a kölcsönt melyik fél vette fel. A közös hitel ráfordításával szerzett vagyon éppúgy egyenlő arányú osztatlan közös tulajdont eredményez, mint ha a kérdéses ellenértéket a házastársak készpénzből fedezték volna. Ezen semmit nem változtat az a tény, hogy a felek utóbb az életközösség megszakítása után a hitelt milyen arányban fizették vissza (avagy valamelyik fél szülője akár az életközösség alatt, akár az életközösség megszakítása után). Így önmagában a közös adósság többlettörlesztése (egyedüli törlesztése) többlettulajdoni hányadot, tulajdoni hányad iránti igényt nem alapoz meg;

- házastársi közös vagyon a különvagyonnak az együttélés alatt keletkezett (esedékes) tiszta haszna (ez a bírói jogalkotás törvénybe emelésével került a Csjt.-be. Minden vagyoni többlet, ami a különvagyon használata vagy hasznosítása eredményeképp keletkezik, haszon. Így például a különvagyoni föld megművelésétől adódó mezőgazdasági termény, az állatok termékei (pl. tej, méz, gyapjú, szaporulat), a bérleti, haszonbérleti díj, különvagyoni takarékbetét, kötvény, letéti jegy kamata stb.
- A személyhez fűződő jogok érvényesítése - e jogok természeténél fogva - az alkotó kizárólagos joga. A vagyoni jogok jellege is alapvetően különvagyoni (például rendelkezés joga), ám e jogok gyakorlásának a vagyoni eredménye, a jogok gyakorlásával járó gazdasági előny már a házastársi közös vagyonba tartozik, feltéve, hogy a vagyonközösség ideje alatt válik esedékessé. A hangsúly tehát a díjazás, vagyoni előny esedékességén van. Sem az alkotás, sem a nyilvánosságra hozatal, sem a díjazás alapjául szolgáló szerződés megkötése, vagy a feltaláló szabadalmi bejelentése, annak elnyerése időpontja nem lényeges, sőt még a tényleges kifizetés időpontja sem.

A házastárs különvagyonához tartozik:

a) a házasságkötéskor megvolt vagyontárgy;
Itt a megszerzés időpontja az, ami miatt az illető vagyontárgy a házasfél különvagyonába tartozik.

A Csjt. házassági vagyonjogi rendszeréből következik, hogy a házasságon kívüli, az azt megelőző szerzés nem eredményez szerzeményi közösséget, közös tulajdont.

Azt, hogy a felek mit vittek be a házasságba, mi az, ami megvolt a házasságkötéskor, később fontos lehet bizonyítani!
A joggyakorlat szerint nem feltétele a különvagyonhoz tartozásnak a házasságkötéskor a tulajdonos általi birtokolás. Sőt, még a tulajdonszerzés sem minden esetben, ha a jogcím és a tulajdonszerzés időben elválik. Például a házasságkötés előtt megrendelt, kifizetett és elkészült, de csak a házasságkötés után leszállított bútor a megrendelő különvagyona.

b) a házasság fennállása alatt öröklés jogcímén szerzett vagy ajándékba kapott vagyontárgy;

A különvagyoni hivatkozások esetén, a jogalkalmazás során az ajándékozással szerzett vagyonnál adódik a legtöbb probléma. Okirat hiányában vitás lehet a megajándékozott személye (egyik vagy másik házasfél), és gyakran felmerül a tartós házasság reményében adott ajándék visszakövetelésének az igénye is.
A szülők vagy más rokonok által adott - okiratban foglalt szerződés nélküli - ajándék esetén (házasságkötésre tekintettel, vagy együttélés alatt adott) annak elhatárolásához, hogy az egyik vagy mindkét felet kell-e megajándékozottnak tekinteni, és ez által az ajándék különvagyon, vagy a házastársi közös vagyont gyarapítja-e, jelentős segítséget nyújt a Legfelsőbb Bíróság PK 281. szám kollégiumi állásfoglalása. A házastársaknak a házasságkötésre tekintettel vagy később, az életközösség fennállása alatt, kedvezőbb életkörülményeik biztosítása érdekében adott ajándék - beleértve az un. menyasszonytáncpénzt is - általában a házastársi közös vagyonba tartozik.

A szülő vagy más rokon által adott jelentősebb értékű ajándékot viszont rendszerint az ő gyermeke vagy rokona részére szóló juttatásnak kell tekinteni.

A házastársak egymás közötti ajándékozása bevett szokás. Az ilyen ajándék - függetlenül annak fedezete forrásától - a megajándékozott különvagyona. (Ha az ajándékot az ajándékozó a közös vagyonból vásárolta, akkor tulajdonképpen a házasfelek az ajándékozó közös vagyoni jutóját, illetőleg annak helyébe lépő értéket a megajándékozott különvagyonába utalják.)

c) a személyes használatra szolgáló és szokásos mértékű, illetőleg, mennyiségű vagyontárgy;

Nem minősülnek személyes használatra szolgáló tárgynak a kizárólag egyik vagy másik fél által használt tárgyak, ha azok rendeltetésüknél fogva nem kapcsolódnak kizárólag egyik vagy másik fél személyéhez. Így például gyakori jelenség, hogy a családban bizonyos vagyontárgyakat csak a férj (számítógép, horgászfelszerelés, barkácsfelszerelés),

másokat csak a feleség használ (alakformálásra szolgáló sportfelszerelés, kötőgép). Ezek általában a szabadidőben, az eltérő érdeklődésű körhöz fűződő tevékenység céljait szolgálják, de nem tartoznak a személyes használatra szolgáló tárgyak körébe. Nem tartoznak ide a kedvtelésből gyűjtött tárgyak sem (bélyeg-, érem-, óragyűjtemény stb.).
Kívül esnek a személyes használatra szolgáló tárgyak körén a foglalkozás gyakorlásához szükséges eszközök, felszerelések is (orvosi műszerek, kozmetikai szalon felszerelései, rendelők, üzletek berendezési tárgyai stb.).

d) a különvagyon értékén szerzett vagyontárgy.

Itt a különvagyoni hivatkozáskor a tényállás általában rendkívül bonyolult. Különösen viszonylag hosszú tartamú házasságokban fordul elő, hogy a felek a házas együttélés alatt értékesítik a különvagyonhoz tartozó tárgyakat, és a befolyt vételárból újabb vagyontárgyakat vesznek. Ilyenkor - közös vagyonba utalás hiányában - az új vagyontárgy az értékesített vagyontárgy tulajdonosának a különvagyona lesz. Az ilyen egyszerű eset azonban a legritkább. Az a gyakoribb, hogy az értékesített különvagyon helyett az eladási árnál magasabb vételárral értékesebb vagyontárgyat vásárolnak, és a különbözetet vagy a közös vagyonból, vagy a másik fél különvagyonából fedezik. Vegyülnek tehát az alvagyonok, és e vegyülés miatt egyik sem enyészik el (kivéve, ha az új vagyontárgyat fele-fele arányban vették egyik és másik fél különvagyonából, mert ez gyakorlatilag közös vagyont eredményez).
Tehát, ha egy egymillió forintos árú gépkocsit a felek nyolcszázezer forint közös vagyonból és a férj régi különvagyoni gépkocsija kétszázezer forintos eladási árából vettek, akkor a gépkocsinak az életközösség megszakadásakori ötszázezer forintos használt értékéhez viszonyítva a férj különvagyona javára - a gépkocsi közös vagyonkénti megosztása mellett - egyszázezer forintot kell megtéríteni.
A tényállások az esetek többségében ennél is jóval bonyolultabbak.
A felek alvagyonai sokszor áttételesen vegyülnek. A különvagyoni tárgy értékét úgy fordítják újabb vagyontárgyra, hogy azt más alvagyonnal vegyítik, majd az így szerzett vagyontárgyat is értékesítik, és helyette újabb és újabb vagyonvegyüléssel újabb és újabb vagyontárgyat vásárolnak, stb. (Ez különösen gépkocsiknál jellemző.) Az ilyen többszörös, időben elnyúló vagyonvegyülések esetén a tényállás szinte követhetetlen, a bizonyítás rendkívül bonyolult. A különvagyoni igény érvényesítése esetén a teljes körű és hitelt érdemlő bizonyítás az igény érvényesítőjét terheli.

Az a különvagyonhoz tartozó tárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, valamint a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, tizenöt évi házassági együttélés után közös vagyonná válik. E kivétellel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a kivétel csak a különvagyoni tárgy helyébe lépő vagyontárgyra vonatkozik.

Tehát az eredeti különvagyon - még ha az a mindennapi közös életvitelt szolgálja is, és nem haladja meg a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgyak körét - bármeddig, 15 éves házas együttélés után is megtartja különvagyoni jellegét.

(Például a házasságkötéskor a feleség meglévő, gyenge minőségű szobabútora 18 évi házas együttélés után is az ő különvagyona.) Az viszont közömbös, hogy a helyébe lépés mikor következett be. A 15 év mint feltétel a házasságkötéstől számító együttélés. Ezen belül bármikor is következett be a helyébe lépés, a 15 év elteltével a különvagyoni jelleg elenyészik. (Ha a korábban említett bútort a házasság 14. évében értékesítették és helyébe két fotelt vesznek, az 15 évi együttélés után közös vagyon lesz. Ha viszont a házasság 15 év előtt felbomlik, a fotelek a feleség külön vagyontárgyai.) Természetesen hangsúly van azon is, hogy csak a mindennapi közös életvitelt szolgáló, valamint a szokásos mértékű

berendezési és felszerelési tárgy helyébe lépő különvagyon enyészik el 15 évi házas együttélés alatt. (Például 16 évi házas együttéléskor értékesített különvagyoni antik komód árán vett gépkocsi a komód tulajdonosának a különvagyona.)
E jogszabályhely alkalmazása szempontjából a köteléket megelőző élettársi kapcsolatnak nincs jelentősége. Az élettársi kapcsolatban eltöltött időt a 15 éves feltételnél nem lehet a házas együttélés idejéhez számítani.

A házassági közös vagyonhoz kapcsolódó tulajdonosi jogok

A vagyonközösséghez tartozó tárgyakat rendeltetésük szerint mindegyik házastárs használhatja, és azokat a házastársak közösen jogosultak kezelni.
A vagyonközösséghez tartozó tárgyak fenntartásával és kezelésével járó költségeket elsősorban a közös vagyonból kell fedezni, ha pedig az erre nem elegendő, a házastársak kötelesek a költséghez különvagyonukból arányosan hozzájárulni. A vagyonközösség fennállása alatt, továbbá a házassági életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben csak a házastársak közös egyetértésével lehet a vagyonközösséghez tartozó tárgyakat elidegeníteni vagy általában olyan vagyonjogi rendelkezést tenni, amely nem a házastársak különvagyonára vonatkozik.

Bármelyik házastársnak a vagyonközösség fennállása alatt kötött, az előbbi rendelkezés alá tartozó visszterhes ügyletét a másik házastárs hozzájárulásával kötött ügyletnek kell tekinteni, kivéve, ha az ügyletkötő harmadik tudott, vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs az ügylethez nem járult hozzá.

Ha azonban a házastárs az ügyletet a mindennapi élet szükségleteinek fedezése körében kötötte, a másik házastárs csak akkor hivatkozhat hozzájárulásának hiányára, ha az ügylet megkötése ellen az ügylekötő harmadik személynél előzőleg kifejezetten tiltakozott.
Az előbbi rendelkezések alapján a másik házastárs felelőssége a házastársa által kötött ügyletért harmadik személlyel szemben a közös vagyonból reá eső rész erejéig áll fenn. A házastárs olyan tartozásáért, amely az előbbi rendelkezések szerint nem mindkét házastársat terheli, mind különvagyonával, mind a közös vagyonból reá eső résszel felel.
A közös háztartás költségeinek fedezésére elsősorban a házastársak keresménye és egyéb közös vagyona szolgál. Ha a házastársak az életközösség fenntartása mellett külön élnek, megélhetésük költségeit elsősorban szintén ilyen módon kell fedezni.
Ha a közös vagyon a közös háztartás költségét nem fedezi, a házastársak kötelesek ahhoz különvagyonukból is egyenlő mértékben hozzájárulni. Ha csak egyik házastársnak van különvagyona, ő egymaga köteles ebből a közös háztartás költségének kiegészítéséhez szükséges összeget fedezni.

A házassági vagyonjogi szerződés

A házassági vagyonjogi szerződés mindig is létezett a magyar jogban – kivéve az ún. szocialista jog 1952-1986 közötti időszakát. A házassági vagyonjogi szerződés lehetőségét az indokolja, hogy maguk a felek tudják a leghatásosabban vagyoni viszonyaikat rendezni, megelőzve, kiküszöbölve ezzel az állami beavatkozást.

A házassági vagyonjogi szerződésben a házasulók (jegyesek) a házasságkötés előtt, vagy a házastársak a házasság alatt a házasság vagyonjogi rendszerét a törvénytől eltérő módon szabályozzák.

A szerződésben a felek a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös, illetőleg a különvagyonba.
A házassági vagyonjogi szerződésben a felek:

- kimondhatják a teljes vagyonegyesítést,
- kimondhatják a teljes vagyonelkülönülést,
- „vegyes" rendszert alkalmazhatnak a Csjt. szabályaitól eltérően.

Azok az okok, amelyek házassági vagyonjogi szerződés kötéséhez vezettek a házasélet során változhatnak, ezért lehetőség van a megkötött szerződés módosítására, vagy akár helyette új szerződés kötésére.

A házassági vagyonjogi szerződés:

- nem sérthet alapvető családvédelmi érdekeket, így például nem eredményezheti a gyermekekről való anyagi gondoskodásban való részt nem vállalást;
- másfelől nem irányulhat a hitelezők megkárosítására.

A szerződés érvényességéhez annak közokiratba, vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalása szükséges. Ez a rendelkezés nem vonatkozik ingó dolgok ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént, valamint az életközösség megszakadása után a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában létrejött megállapodásra. Házassági vagyonjogi szerződésnek kell tekinteni a házastársaknak az életközösség fennállása alatt egymással kötött adásvételi, csere, ajándékozási és kölcsönszerződését is.

A házastársak a harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, ha a szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyikük különvagyonába tartozik.

Említést érdemel, hogy a házassági vagyonjogi szerződés szabályozása a hatályos Családjogi törvényben nagyon hiányos, módosításra szorulna.

A házassági vagyonközösség megszűntetése

„A vagyonközösséget a házassági életközösség fennállása alatt a bíróság fontos okból bármelyik házastárs kérelmére megszüntetheti".
Sajátosságok:

- a házassági kötelék fennmarad (nincs bontóper);
- a házastársi együttélés is fennmarad;
- a vagyonközösséget a bíróság ítélete szünteti meg;
- a kérelmet bármelyik házasfél előterjesztheti (tehát akár csak egyikőjük, akár mindketten, ám nyilván az első lehet a jellemző, mert ha a vagyonközösség megszüntetését mindketten kívánják, ezt vagyonjogi szerződéssel is kizárhatják a jövőre nézve);
- a kérelem csak akkor járhat sikerrel, ha a vagyonközösség megszüntetésének fontos oka van;
  Ilyen fontos ok lehet, ha a másik házastárs káros vagyonjogi hatásokat is eredményező magatartása miatt a vagyonközösség fennállása a kérelmező részére méltánytalan hátrányt jelentene (például egy folyamatosan nagy kockázattal járó és veszteséget eredményező tevékenység folytatása, jelentős anyagi kiadással járó szenvedély, vagy ha valamilyen objektív ok miatt - pl. a házasfél gondnokság alatt állása, csekély jövedelem melletti végleges munkaképtelensége - méltányolható a kérelmező igénye.
- a bírósági határozat itt csak a jövőre nézve zárja ki a szerzeményi közösséget (nem a házastársi közös vagyon megosztásáról, illetőleg a házassággal összefüggő és addig keletkezett vagyonjogi igények rendezéséről van szó, ez nem egy bontóper);

A házassági vagyonközösség megszűntetésének következménye, hogy a végzés jogerőre emelkedését követő hónap utolsó napját követően a házastársak között már nem a közszerzeményen alapuló szabályok, hanem a vagyon elkülönítés elve érvényesül.

A házasság megszűnése

A házasság megszűnik:
- az egyik házastárs halálával vagy
- a házasság bírósági felbontásával.

- **az egyik házastárs halála miatti megszűnés**

Arra, hogy a házasság a házastárs halála folytán megszűnt, halotti anyakönyvi bejegyzés vagy a bíróságnak a halál tényét megállapító, illetőleg holtnak nyilvánító jogerős határozata alapján lehet hivatkozni. A holtnak nyilvánítás meghatározott tényeken alapuló vélelem a halál bekövetkezéséről. A bíróság azt a személyt nyilváníthatja holtnak, akinek eltűnése óta szakadatlanul legalább öt év a nélkül telt el, hogy életben létére utaló bármilyen adat ismeretes lenne. A jogerős holtnak nyilvánító bírósági határozat hatálya a halál meghatározott tényeken alapuló megdönthető vélelmét állítja fel. A vélelem értelmében a bírói határozatban megállapított időponttól kezdődően, az ellenkező bizonyításáig halottnak kell tekinteni a holtnak nyilvánított személyt. Amennyiben a határozat meghozatalát követően kiderült, hogy a holtnak nyilvánított személy él („előkerül a halottnak hitt személy"), a vélelem megdől, és a holtnak nyilvánító határozat hatálytalanná válik. A másik házastárs újabb házasságkötése esetén a korábbi házasságot akkor is megszűntnek kell tekinteni, ha az említett anyakönyvi bejegyzés, illetőleg bírósági határozat hatálya az újabb házasságkötést követően megdől.
A Ptk. szabályából az következne, hogy ha a másik házastárs újabb házasságot kötött, akkor ez a házasság a kettős házasság mint érvénytelenségi ok fennállása folytán érvénytelen lenne. A Csjt. azonban a kettős házasság törvényi tilalmát a jóhiszemű új házasulók esetében elhárítja. Főszabályként ugyanis kimondja, hogy a korábbi házasságot akkor is megszűntnek kell tekinteni, ha a halál tényét bizonyító közokirat hatálya az újabb házasságkötés időpontja után megdől. Nem szűnik meg azonban a házasság, ha az újabb házasságkötéskor bármelyik házasuló rosszhiszemű volt, azaz tudta, hogy a halál nem következett be.

- **a házasság bírósági felbontása**

A magyar házassági bontási rendszerünknek fő jellegzetességei:
- a házasság felbontása kizárólag bírói úton történhet,
- objektív, a feldúltságon és nem a házastársak (valamelyikének) vétkességén alapul,
- a Csjt. nem ad felsorolást az úgynevezett bontó okokról,
- nem abszolút ok a házasság felbontására a házastársak egyező akaratnyilvánítása sem, hanem ennek csupán bizonyíték rangja van,
- a bontás alaptényállása mellett a közös kiskorú gyermek érdekét is figyelembe kell venni.

A jogrendszerek jelentős többsége a házassági bontójogban ma már a feldúltsági elvet követi a korábbi vétkességi elv helyett. A magyar anyagi bontójog szabályai lényegében a nemzetközi tendenciákat követőek: a feldúltsági elvet fogadják el, taxatív (vagyis

tételesen felsorolt) bontó okokat nem sorolnak fel, de külön szabályok alá vonják a házasfelek közös megegyezésén alapuló bontást, ha az a főbb járulékos kérdésekben való megegyezésre is kiterjed.

A házasságot a bíróság bármelyik házastárs - illetőleg a házastársak közös - kérelmére felbontja, ha a házaséletük teljesen és helyrehozhatatlanul megromlott (nincsenek taxatív bontó okok). A házasság felbontásánál a közös kiskorú gyermek érdekét figyelembe kell venni.

A házassági bontópereknek „két típusát" szokták megkülönböztetni:

a) A „tényállásos bontás" (az egyik házastárs kérelmén alapuló bontóper),
b) A közös megegyezéses bontás

a. A „tényállásos bontás" (az egyik házastárs kérelmén alapuló bontóper),

Miután bármelyik házastárs kérheti a házasság felbontását, a felperes a házasság megromlásáért elsősorban vagy kizárólag felelős házastárs is lehet. Az ő egyoldalú kérelmére, a házasság megromlásában vétlen házastárs esetleges ellenzése dacára is fel lehet, sőt fel kell bontani a házasságot, ha egyébként annak feltétele - a házasélet teljes és helyrehozhatatlan megromlása - megvalósult.
Attól a bontóperben természetesen nem zárhatók el a házastársak, hogy a másik fél vétkességét, vagy a sajátjukénál nagyobb fokú vétkességét állítsák és bizonyítsák, bár ennek csak egyes járulékos kérdések rendezésénél lehet kihatása.
Bontási rendszerünk sajátosságaiból következik, hogy a felbontására irányuló kereset (viszontkereset) elbírálásakor annak van ügydöntő jelentősége - ehhez képest a bizonyítás is arra irányul -, bekövetkezett-e az a helyzet, amelyben a házasság tarthatatlanná vált. Annak megállapítását, hogy ez a helyzet bekövetkezett-e, a törvény a bíróság értékelésére bízza, tág teret engedve az ügy egyedi sajátosságai érvényesülésének.
A házasfelek az úgynevezett tényállásos bontásról az eljárás során áttérhetnek az úgynevezett megegyezéses bontásra is vagy ezt már a keresetlevélben is előterjeszthetik.
Az úgynevezett megegyezéses bontás - feltételezve az egyező akaratnyilvánítás végleges és befolyásmentes jellegét és azt, hogy a járulékos kérdésekben a szülők valóban a gyermek érdekének a legmegfelelőbb módon egyeztek meg - a kiskorú gyermek számára is előnyösebb, mint a feldúltsághoz vezető folyamat teljes feltárása A „tényállásos bontásnál" ugyanis a gyermek sorsát érintő kérdések megnyugtató eldöntéséhez bizonyítási eljárás szükséges. Ez a sokszor hosszadalmas, és a házastárs-szülők indulatait gyakran óhatatlanul felkorbácsoló eljárás a szülői együttműködést rendszerint károsan befolyásolja.

b. A közös megegyezéses bontás

A Csjt. lehetővé teszi, hogy a felek a házasság felbontásához, ne legyenek arra kényszerítve, hogy a házasság megromlásának folyamatát részletesen feltárják a bírósági eljárásban („kiteregessék a családi szennyest").
Ha ugyanis a törvényben meghatározott járulékos kérdésekben is meg tudnak állapodni, akkor a bíróság lényegében bizonyíték rangot tulajdonít ennek.

A házasélet teljes és helyrehozhatatlan megromlására utal a házastársaknak a házasság felbontására irányuló végleges elhatározáson alapuló, befolyásmentes, egyező akaratnyilvánítása.
Lévén ilyenkor a személyes nyilatkozat az elsődleges bizonyítási eszköz, a felek személyes megjelenése és meghallgatása nélkül a megegyezéses bontás kizárt. A házasfelek személyes nyilatkozata nélkül (és azt a közvetlenség elvének megfelelően értékelve) nem lehet sem elhatározásuk befolyásmentességére, sem véglegességére megalapozott következtetést levonni.
A közös megegyezéses bontásnál a felek egyezségének ki kell terjednie az alábbi kérdésekre:

- a közös gyermek elhelyezése és tartása,
- a szülő és gyermek közötti kapcsolattartás (láthatás),
- a házastársi tartás,
- a közös lakás használata, valamint
- a házastársi közös vagyon megosztása - az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével -

Ha a házastársak a házasság felbontását egyező akaratnyilvánítás alapján kérik, tehát a keresetlevélhez csatolniuk kell a közös vagyon megosztására vonatkozó megállapodásukat is.
Ha a válni kívánó felek között legalább három éve megszakadt az életközösség és külön lakásban élnek, akkor erre nincs szükség, hiszen ilyenkor a közös vagyon megosztása már realizálódott. Ilyenkor is igazolni kell azonban azt, hogy a közös gyermek elhelyezését, valamint tartását a gyermek érdekeinek megfelelően rendezték.

A vagyonközösséget a házassági életközösség fennállása alatt a bíróság fontos okból bármelyik házastárs kérelmére megszüntetheti. A házassági életközösség megszűnésekor a vagyonközösség véget ér, és bármelyik házastárs követelheti a közös vagyon megosztását. Ennek során igényelni lehet a közös vagyonból a különvagyonba, illetőleg a különvagyonból a közös vagyonba történt beruházások, továbbá a kezelési és a fenntartási költségek megtérítését is. Nincs helye megtérítésnek, ha a kiadás a lemondás szándékával történt. A közös életvitel körében elhasznált vagy felélt különvagyon megtérítésének csak különösen indokolt esetben van helye.
A házastársak vagyonrészét a házassági életközösség megszűnésekor meglevő közös vagyonból lehetőleg természetben kell kiadni. Ugyancsak természetben kell kiadni a házassági életközösség megszűnésekor meglevő különvagyont is. Amennyiben ez bármely okból nem lehetséges, vagy számottevő értékcsökkenéssel járna, a megosztás módját vita esetén a bíróság állapítja meg.
A hiányzó közös, illetőleg különvagyon megtérítésének nincs helye, ha a házassági életközösség megszűnésekor nincs közös vagyon és a megtérítésre köteles félnek különvagyona sincs.

Bírósági felbontás esetében a házasság a felbontást kimondó ítélet jogerőre emelkedésének napján szűnik meg. A házasság felbontása esetén volt házastársától tartást követelhet az, aki arra hibáján kívül rászorul, kivéve, ha arra a házasság fennállása alatt tanúsított magatartása miatt érdemtelenné vált. Tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastársnak és annak megélhetését, akinek eltartására a volt házastárs a tartást igénylővel egy sorban köteles.

Bár szerkezetileg a házasság felbontásánál szabályozza a törvény, de nemcsak a bontóperben, hanem az egyéb (gyermekelhelyezés, gyermektartás) perekben megkötött és tartós családjogi jogviszonyt rendező egyezségekre is vonatkozik egy perjogi tilalom. Az egyezség jóváhagyástól számított két éven belül az egyezség megváltoztatását - az egyéb törvényes feltételek megléte esetén is - csak a felek közös kiskorú gyermeke érdekében, vagy akkor teszi lehetővé a törvény, ha a körülmények megváltozása folytán az egyezség valamelyik fél érdekét súlyosan sérti.
Tartós családjogi jogviszonyok: a gyermekelhelyezés, a szülő és a gyermek közötti kapcsolattartás, a tartás és a lakáshasználat.
A tartós családjogi jogviszonyokra vonatkozó egyezségek két éven belüli megváltoztatásának szigorú feltételei azért jelentősek, mert olyan perkategóriákat érintenek, amelyeknél - éppen a jogviszony tartós jellege miatt - gyakorlatilag nincs ítélt dolog. Ezekben a perekben az anyagi jog - különösen a körülmények megváltozásakor - kifejezetten megengedi, szabályozza a megváltoztatás lehetőség. Ezen szigorít a Csjt azokban az esetekben, és kétéves határidőn belül, mikor a tartós jogviszonyokat bírói egyezséggel a felek maguk rendezik és nem a bíróság ítélettel.

A házasság megszűnésének következményei:

a) Ha a házasság az egyik házastárs halálával vagy a házasság felbontásával megszűnik, az életben lévő házastárs, illetőleg mindkét házastárs visszanyeri házasságkötési képességét,
b) A férje nevét viselő feleség - névviseléstől való eltiltás hiányában - szabadon dönthet a névviselés tárgyában.
c) A házasság megszűnésével, megszűnik a házastársak között fennálló házastársi vagyonközösség. Bontás esetén bármelyik házastárs kérheti a házastársi közös vagyon megosztását.
d) Nem alkalmazható az apaságnak a házasság fennállásán alapuló vélelme.

A házastársak lakáshasználatának rendezése

A nem lakás céljára szolgáló helyiségek (üzlet, műhely stb.) rendezésére sem vonatkoznak a Csjt. most tárgyalandó szabályai.
A házastársak lakáshasználatának a rendezésére vonatkozó szabályokat az 1986. évi IV. törvény tette a Csjt. részévé, de egyben - hasonlóan a házastársak (egyéb) vagyoni viszonyainak a rendezéséhez - alternatív módon.
Megengedett, hogy a házasulók a házasság megkötése előtt, illetőleg a házastársak a házasság fennállása alatt szerződéssel rendezzék - házasság felbontása esetére - a házastársi közös lakás használatát, így megállapodhatnak abban is, hogy az egyik házastárs a lakást elhelyezési és térítési igény nélkül elhagyja. A megállapodást közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni.

A Csjt. 31/B§-31/E. §-ig terjedő rendelkezések csak akkor és annyiban alkalmazandók, amennyiben attól a felek szerződésükben el nem térnek. Egyébként a bíróságot a szerződés köti a bontás esetére szóló rendezéskor. Egyetlen esetben, a kiskorú gyermekük lakáshasználati jogára figyelemmel, a bíróság a házasság felbontása esetén a megállapodástól eltérően is rendezheti a lakáshasználatot.

Ha a lakásban a házastársak egyikőjük vagy mindkettőjük tulajdonjoga vagy bérleti joga alapján laknak, a házasság felbontása esetén - kérelemre - a bíróság dönt a lakás

használata felől. A házastársak kiskorú gyermekének lakáshasználati jogát - életkörülményeinek megfelelően - általában a volt közös lakásban kell biztosítani, kivéve, ha más állandó lakása van.

Ha a közös lakás valamelyik házastárs különvagyona vagy önálló bérlete, a lakáshasználati jog ezt a házastársat illeti meg. A bíróság a másik házastársat kivételesen, és csak abban az esetben jogosíthatja fel a lakás megosztott vagy kizárólagos használatára, ha a lakáshasználatra jogosult gyermek nála van elhelyezve.

Szolgálati lakás esetében azonban a bérlőt a lakás elhagyására nem lehet kötelezni. Az ún. járulékos jogcímen használt lakások használatának a Csjt. szabályain alapuló, bíróság általi rendezésére nincs mód. Ilyenkor a lakás használatával rendelkezni jogosult személy vagy szerv határozhatja meg a lakáshasználat további feltételeit, illetőleg a használatról ő rendelkezhet.

A bíróság a házastársak közös tulajdonában vagy közös bérletében levő lakásának használatát megosztja, ha azt a lakás alapterülete, alaprajzi beosztása és helyiségeinek száma lehetővé teszi. A megosztás során lehetőleg minél teljesebb elkülönülésre kell törekedni. Így, ha a lakás adottságai, illetőleg a felek viszonya ezt indokolja, vizsgálni kell a műszaki megosztás (leválasztás) lehetőségét, illetőleg a társasházzá alakítás lehetőségét is.

Nem osztható meg a lakás használata, ha a házastárs korábbi magatartására figyelemmel a közös használat a másik házastárs vagy a kiskorú gyermek érdekeinek súlyos sérelmével jár. A súlyos érdeksérelem (mint a tárgyi feltételek szempontjából egyébként megosztható lakás megosztását kizáró körülmény) sajátságos családjogi kategória, és nem azonos a lakásügyi felróhatósággal. Általánosságban tulajdonképpen nem lehet a súlyos érdeksérelem fogalmát meghatározni. Az adott tényállás dönti el, hogy a házastárs (korábbi) magatartására figyelemmel a közös használat a másik házastárs, avagy a nála elhelyezett, lakáshasználatra jogosult kiskorú gyermek érdekeinek súlyos sérelmével jár-e.

Ha a lakás használata nem osztható meg, a bíróság közös tulajdonban álló lakás esetében az egyik házastársat az egész lakás kizárólagos használatára jogosítja fel, illetve bérlakás esetében a bérlőtársi jogviszonyt megszünteti, és az egyik házastársat a lakás elhagyására kötelezi.
Annak a kérdésnek az eldöntésekor, hogy ilyenkor melyik fél maradjon a lakásban, mindenekelőtt az számít, hogy van-e a feleknek kiskorú gyermeke, és a gyermek (gyermekek) melyikkőjüknél nyert elhelyezést.
Tehát az adottságainál fogva oszthatatlan közös lakás (tulajdoni vagy bérlakás) kizárólagos használatára azt a felet kell feljogosítani, akinél a közös kiskorú gyermek elhelyezést nyert, illetőleg amelyik tulajdonostársnak vele élő kiskorú gyermeke van (akkor is, ha nem közös).
Ez alól csak akkor van kivétel, ha a közös kiskorú gyermeknek másutt van megfelelő lakása. A törvény más állandó lakás szövegezését úgy kell érteni, hogy életvitelszerű, folyamatos lakhatása a gyermeknek másutt megfelelően biztosított.

A lakásból távozó házastárs a lakáshasználati jog ellenértékének rá eső részére jogosult.
Bérlakás esetében, ha valamelyik házastárs a lakást a visszatérés szándéka nélkül elhagyta, a bíróság - a visszamaradt házastárs kérelmére - az eltávozott házastárs bérlőtársi jogviszonyát megszünteti. A házastárs azonban a használati jog ellenértékének rá eső részét igényelheti.

3) Családi jogállás, az apaság vélelme

A családi jogállás, a vérségi és rokoni kapcsolatok rendezettsége rendkívüli jelentőssséggel bír, elég csak a különböző jogszabályban előírt tartási kötelezettségekre vagy a törvényes öröklésre utalni. Az ezzel kapcsolatos kételyek és jogviták jellemzően az apa személyéhez kapcsolódnak, ezért a jogalkotó az apa személyére egy törvényes vélelmet állít fel, és részletesen szabályozza az apasági vélelem megdöntésének körülményeit.

Az apai jogállás:

A gyermek apjának azt kell tekinteni, akivel az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak legalább egy része alatt házassági kötelékben állott (apaság vélelme).

A házasság érvénytelensége az apaság vélelmét nem érinti.
A vélelmezett fogamzási idő a gyermek születésének napjától visszafelé számított száznyolcvankettedik és háromszázadik nap között eltelt idő, mind a két határnap hozzászámításával. Bizonyítani lehet azonban, hogy a gyermek fogamzása a vélelmezett fogamzási idő előtt vagy után történt.
Ha a nő házasságának megszűnése után újból házasságot kötött, újabb házasságának fennállása alatt született gyermeke apjának akkor is az újabb férjet kell tekinteni, ha a korábbi házasság megszűnése és a gyermek születése közt háromszáz nap nem telt el. Ha azonban ez a vélelem megdől, a gyermek apjának a korábbi férjet kell tekinteni.
Ha az anya a fogamzási idő kezdetétől a gyermek születéséig eltelt idő vagy annak egy része alatt nem állott házassági kötelékben, a gyermek apjának kell tekinteni

a) azt a férfit, aki a gyermeket teljes hatályú nyilatkozattal a magáénak ismerte el, vagy
b) azt, akit a bíróság jogerős ítélettel a gyermek apjának nyilvánított, vagy
c) a törvényben meghatározott feltételek esetén azt, aki a gyermek születése után az anyával házasságot kötött.

Ha az anya a gyermek születése után házasságot köt, férjét a gyermek apjának kell tekinteni, ha

a) sem az anya korábbi házassági köteléke, sem teljes hatályú elismerő nyilatkozat, vagy jogerős bírósági ítélet alapján nem állapítható meg, hogy ki a gyermek apja, és az apaság megállapítása iránt más férfi ellen per sincs folyamatban, feltéve, hogy
b) a férj a gyermeknél legalább tizenhat évvel idősebb és
c) a férj a házasságkötést megelőzően az anyakönyvvezető előtt a gyermeket a magáénak ismeri el.

A férj elismerése akkor hatályos, ha ahhoz az anya, a kiskorú törvényes képviselője, továbbá - ha a gyermek a tizennegyedik életévét betöltötte - a gyermek is hozzájárult.

Ha a gyermek apja sem az anya házassági köteléke vagy utólagos házassága, sem teljes hatályú apai elismerés alapján nem állapítható meg, az apaságot bírósági úton lehet megállapítani.

Nincs helye az apaság bírósági úton történő megállapításának, ha a származás művi beavatkozás következménye.

A bíróság a gyermek apjának nyilvánítja azt a férfit, aki az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, és az összes körülmény gondos mérlegelése alapján alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik.
Az apaság vélelmét meg lehet támadni, ha az, akit a vélelem alapján apának kell tekinteni, a gyermek anyjával a fogamzás idejében nemileg nem érintkezett, vagy a körülmények szerint egyébként lehetetlen, hogy a gyermek tőle származik, illetőleg, ha a származás művi beavatkozás következménye, és az anya férje a beavatkozáshoz nem járult hozzá.
Az apaság bírósági megállapítását maga az apa, a gyermek, a gyermek halála után leszármazója kérheti.
Az apasági perekben a tanúvallomás alól a közeli rokonok sem és az orvos sem tagadhatja meg a tanúságtételt a titoktartás miatt.
Az apaként megjelölt férfi személyes meghallgatása kötelező. Ennek érdekében vele szemben kényszerítő intézkedések alkalmazhatóak. Az apaként megjelölt férfi számára a védekezés lehetősége kétirányú. Egyrészt tagadhatja a fogamzási időben volt nemi kapcsolatot, másrészt tagadhatja a tőle való származást. Az érzelmi vonatkozású védekezés értelemszerűen súlytalan. Ám például a földrajzi távolsággal való védekezés sikerre vezethet. A származás lehetetlenségét bizonyíthatja a nemzőképtelenségével (ez a gyakorlatban ritkán vezet olyan értelemben sikerre, hogy a férfi nemzőképtelensége a fogamzási időre kétséget kizáróan megállapítható volna), illetőleg a természettudományos bizonyítékoknak a kizáró eredményével.

Az anyai jogállás hosszú időn át nem képezte vita tárgyát: - akár kimondásra került a törvényben, akár nem - egyértelmű volt, hogy az anya az, aki a gyermeket megszülte. Az orvostudomány fejlődése miatt a genetikai anya és a gyermeket megszülő anya ma már nem feltétlenül esik egybe. A kérdés szabályozását, pontosabban annak törvényi kimondását, hogy a gyermek anyja az, ki a gyermeket megszülte, teszi indokolttá.
A Csjt. ebben a vonatkozásban annyit mond ki, hogy ha a származás reprodukciós eljárás következménye**,** nincs helye az anyaság bírósági úton történő megállapításának azzal a nővel szemben, aki az eljárás lefolytatásához ivarsejtet vagy embriót adományozott. Bár a törvény erről kifejezetten nem rendelkezik, nyilvánvalóan a donor nő sem kezdeményezheti saját anyasága megállapítását.
A ma általánosnak tekinthető koncepció sem a dajkaanyaság, sem a béranyaság kérdésének rendezését nem tartja még indokoltnak, és így az anyai jogállás erre az esetre való szabályozását sem.

Az apai-anyai jogállás közös szabályai:

Ha a gyermek mindkét szülője ismeretlen, születése után nyomban, ha pedig apjának kiléte nem állapítható meg, az anya kérelmére bármikor, egyébként pedig a gyermek harmadik életévének betöltése után hivatalból kell intézkedni az iránt, hogy a születési anyakönyvbe a gyermek szülőiként, illetőleg apjaként képzelt személyt jegyezzenek be. Az intézkedésre a gyámhatóság hivatott.
A jogintézmény célja, ha sem az apa, sem az anya kiléte nem állapítható meg, hogy a gyermek egyik alapvető jogát biztosítsa addig is, amíg legalább az anyai jogállás nem tisztázható. Ha pedig csak az apai jogállás üres, a jogintézmény célja azon esetleges diszkriminációs hatások elhárítása, amelyek a nem házasságból született gyermekeket e tényhez fűződően érhetik. A képzelt név bejegyzésével kapcsolatos intézkedések megtétele gyámhatósági hatáskörbe tartozik.

Az apaságnak és az anyaságnak, továbbá az utólagos házasságkötés hatályának bírósági megállapítását keresettel lehet kérni, s keresettel lehet megtámadni az apaság vélelmét is. A pert a jogosultnak személyesen kell megindítania.

A családi jogállás megállapítására irányuló perek közös szabályai

A korlátozottan cselekvőképes személy a pert csak törvényes képviselője hozzájárulásával indíthatja meg.
Cselekvőképtelen jogosult helyett - a gyámhatóság hozzájárulásával - a törvényes képviselő léphet fel.
Az apaság vélelmének megdöntése iránti per megindítása előtt a gyámhatóságnak cselekvőképtelen kiskorú esetében - elháríthatatlan akadályt kivéve - az anyát és a vélelmezett apát meg kell hallgatnia. A gyámhatóság a perindításhoz csak akkor járulhat hozzá, ha a származás kiderítése és a családi jogállás rendezése a kiskorú érdekében áll.

4) Az örökbefogadás

Az örökbefogadás, mint egy gyermek családba helyezésének jogintézménye végigkíséri az emberiség történetét.
Az örökbefogadás célja korunkban az, hogy az örökbefogadó, valamint annak rokonai, és az örökbefogadott között családi kapcsolatot létesítsen, és elsősorban az olyan kiskorúak családi nevelését biztosítsa, akiknek szülei nem élnek, vagy akiket szüleik megfelelően nevelni nem képesek.

Örökbefogadó csak teljesen cselekvőképes nagykorú személy lehet. Örökbe fogadni csak kiskorú személyt lehet. Az örökbefogadást a gyámhatóság engedélyezi. Az engedély megadásához a felek egyetértő kérelmét tartalmazó nyilatkozat, továbbá a gyermek szüleinek, valamint a házasságban élő örökbefogadó házastársának hozzájárulása szükséges.

Az örökbefogadás engedélyezése iránti eljárás az örökbefogadni szándékozó személy és a gyermek, illetve törvényes képviselője egyetértő, kölcsönös kérelmére indul. Azt a gyermeket, aki gyermekvédelmi gondoskodás alatt áll az örökbefogadás eljárása alatt eseti gondnok képviseli. Az eseti gondnok kirendeléséről az örökbefogadási eljárást lefolytató gyámhivatal hivatalból rendelkezik, az örökbefogadni szándékozó személynek az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelme előterjesztését követően.

Főszabály szerint a gyámhivatal meghallgatja a szülőt, a gyermek gyámját, valamint a gyermek gondozását ellátó nevelőszülőt és környezettanulmányt készít; egyes esetekben meghallgatja a gyermek gyámját, valamint a gyermek gondozását ellátó nevelőszülőt.

A gyámhatóság az intézeti nevelésbe vett kiskorút örökbefogadhatónak nyilvánítja, ha a szülő gyermekével önhibájából nem tart rendszeres kapcsolatot, életvitelén, körülményein nem változtat, és emiatt az intézeti nevelés nem szüntethető meg. A gyámhatóság az örökbefogadás érdekében ezzel egyidejűleg a szülő kapcsolattartási jogát is korlátozhatja, vagy szüneteltetheti.
A gyermek külföldre történő örökbefogadása – a rokonok, illetve a szülő házastársa által történő örökbefogadás kivételével – csak örökbefogadhatóvá nyilvánított intézeti nevelt, valamint állami nevelt gyermek esetében engedélyezhető, feltéve, hogy a gyermek

örökbefogadására belföldön nem került sor, mivel azt nem kezdeményezték, illetve örökbefogadása érdekében tett intézkedések nem vezettek eredményre.
Az örökbe fogadni szándékozó személy kérelmet terjeszt elő, amelyben nyilatkozik különösen az örökbefogadás szándéka indokairól, valamint az örökbe fogadandó gyermek(ek)re vonatkozó elképzeléseiről, ezen belül az általa örökbe fogadni szándékozott gyermekek számáról, illetve arról, hogy vállalja-e testvérek örökbefogadását, az örökbe fogadandó gyermek(ek) koráról, arról, hogy vállalja-e egészségileg károsodott gyermek örökbefogadását.

Az örökbefogadó személyisége és körülményei vizsgálata örökbefogadás előtti eljárás keretében kerül sor annak megállapítására, hogy ez alapján alkalmas-e gyermek örökbefogadására. A gyermekvédelmi szakszolgálat a kérelem beadásától számított 60 napon belül tájékoztatja az örökbe fogadni szándékozó személyt az alkalmassági vizsgálat eredményéről.
A gyámhivatal az örökbe fogadni szándékozó személy alkalmassága kérdésében a megküldött dokumentumok, környezettanulmány, helyzetértékelés, jövedelmi viszonyra vonatkozó igazolás, az örökbe fogadni szándékozó személy és házastársa meghallgatása, valamint a szükség szerint egyéb bizonyítékok alapján dönt. A gyámhivatal döntéséről határozatot hoz.
A gyámhivatal az örökbefogadás eljárása során vizsgálja az örökbefogadás engedélyezése iránti kérelem benyújtásakor az örökbefogadó és az örökbefogadandó gyermek életkora között fennálló különbséget. Amennyiben házasságban élők kívánnak örökbefogadni, úgy az örökbefogadó személyek esetében a fiatalabb házastárs életkorát kell alapul venni. Amennyiben testvérek örökbefogadására kerül sor, úgy az életkorkülönbség megállapításánál az idősebb gyermek életkorát kell alapul venni.

Az örökbefogadott személyt az örökbefogadás fennállása alatt csak az örökbefogadó házastársa fogadhatja örökbe, az örökbefogadó halála után azonban más személy is.

Az örökbefogadás joghatásai

Az örökbefogadott mind az örökbefogadóval, mind annak rokonaival szemben az örökbefogadó gyermekének jogállásába lép.

Azt, akit mindkét házastárs - akár együttesen, akár külön-külön - örökbefogadott, a házastársak közös gyermekének kell tekinteni (közös gyermekké fogadás). Közös gyermekké fogadás az is, ha egyik házastárs a másik házastárs gyermekét fogadja örökbe.
Az örökbefogadás kihat az örökbefogadott leszármazóira is.
Az örökbefogadás folytán a vér szerinti családi jogállásból származó szülői felügyeleti és tartási jogok, valamint kötelezettségek megszűnnek. Az örökbefogadott gyermek az örökbefogadó családi nevét viseli. Az örökbefogadás hatálytalanná válik, ha az örökbefogadó az örökbefogadottat teljes hatályú apai elismerő nyilatkozattal gyermekének ismeri el, vagy ha az örökbefogadót jogerős bírósági ítélet, illetőleg utólagos házasságkötése következtében az örökbefogadott apjának kell tekinteni.

Tájékoztatás a vér szerinti szülő adatairól
Amennyiben az örökbefogadás a titkos örökbefogadás szerint történt, úgy a vér szerinti szülő az örökbefogadó szülő személyes adatáról tájékoztatást nem kaphat.

A 14. életévét betöltött örökbefogadott gyermek jogosult a vér szerinti szülője adatainak megismerésére. Erre vonatkozóan kérelmet kell benyújtania, ezt személyesen, törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül is előterjesztheti.
Amennyiben az örökbefogadott kiskorú, úgy a tájékoztatás megadásához a gyámhivatal meghallgatja a vér szerinti és az örökbefogadó szülőt, nagykorú örökbefogadott esetén csak a vér szerinti szülőt.
A gyámhivatal meggyőződik arról, hogy az adatok megadása nem áll a kiskorú gyermek érdekével ellentétben a vér szerinti szülő adatairól történő felvilágosítás megadása előtt. A gyermekvédelmi szakszolgálat pszichológiai szakvéleményét kéri ki a gyámhatóság indokolt esetben a tájékoztatás megadása előtt, arra vonatkozóan, hogy a gyermek személyiségfejlődését az adatokról történő tájékoztatás nem veszélyezteti-e.

Az örökbefogadás megszűnése

Az örökbefogadást a felek kölcsönös kérelme alapján a gyámhatóság felbontja.
Az örökbefogadás felbontását csak akkor lehet engedélyezni, ha az a közérdeket nem sérti, ha pedig az örökbefogadott még kiskorú, ezen felül csak akkor, ha a felbontás a kiskorú érdekében áll. Az eljárás során a gyámhatóság az örökbefogadott vér szerinti szüleit is meghallgatja, ha ennek nincs elháríthatatlan akadálya. A felbontás kihat az örökbefogadóra, annak rokonaira, továbbá az örökbefogadottra és annak leszármazóira is.
Az örökbefogadást a bíróság felbontja, ha akár az örökbefogadó, akár az örökbefogadott olyan magatartást tanúsított, amely miatt az örökbefogadás fenntartása a másik félre elviselhetetlenné vált, vagy ha az örökbefogadás célját és társadalmi rendeltetését nem tölti be. Az örökbefogadó halála után az örökbefogadást annak érdekében is fel lehet bontani, hogy az örökbefogadott vér szerinti családi jogállását visszanyerje.
Az örökbefogadás bírósági felbontását bármelyik fél kérheti. Kiskorú örökbefogadott érdekében az örökbefogadás bírósági felbontása iránt a gyámhatóság és az ügyész is indíthat pert.

5) Tartási kötelezettségek

A részletek előtt említést érdemel, hogy valamennyi családjogi tartási kötelezettség, ideértve a házastársi tartási kötelezettséget is, a tartásra kötelezettet terhelő olyan személyes kötelezettség, amely örökösi minőségben az örököst nem terhelheti.

A gyermek tartása

A szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. Ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kitelik, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van.

A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja (gyermektartásdíj).

A gyermek tartása magába foglalja a:

- gyermek élelmezését,
- ruháztatását,
- iskoláztatását és
- lakhatásának biztosítását is.

A házas együttélés ideje alatt ezt a házasfelek saját háztartásukban közösen oldják meg, amikor a kiskorú gyermeküknek természetbeni tartást nyújtanak.

A gyermektartásdíj célja, hogy az a szülő, aki a gyermekről nem háztartásában, vagyis nem természetben gondoskodik, pénzbeni szolgáltatásként biztosítsa azokat az anyagi feltételeket, amelyek az önmaguk ellátására - kiskorúságuk folytán vagy egyéb okból - nem képes személyek megfelelő megélhetéséhez szükségesek. Ebből következik, hogy a tartásdíj az arra jogosultnak a folyamatos életvitellel felmerült, rendszeres kiadásokkal járó igényeit hivatott kielégíteni.

A pénzbeni tartás fizetésére köteles a különélő szülő vagy elvált szülő, és a szülők minden olyan esetben, amikor a gyermekük gondozását más személyre - pl. nagyszülőre - bízzák.

A tartásra kötelezett személy akkor is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére, ha a gyermek az ő háztartásában él ugyan, de tartásáról nem gondoskodik.
Az esetben, ha a szülők közös gyermekei közül egyiket az egyik, másikat a másik szülőnél helyezik el, és a szülők jövedelme azonos, egyikük sem fizet tartásdíjat. Ha viszont az egyik jövedelme lényegesen eltér a másikétól, az tartásdíj-különbözetet fizet.
Más személynél - nagyszülőnél - történő gyermekelhelyezés esetén a szülők gyermekük után tartásdíj fizetésére kötelesek és a gyermek tartásához külön-külön kötelesek hozzájárulni.

A gyermektartásdíjról a szülők megegyezésének hiányában a bíróság dönt.

A tartásdíjat

- százalékos arányban,
- határozott összegben, vagy
- határozott összegben és bizonyos jövedelmek százalékában kell meghatározni.

A tartásdíj összegét gyermekenként általában a kötelezett átlagos jövedelmének 15-25%-ában kell megállapítani. A kötelezettel szemben érvényesíthető összes tartási igény a jövedelme 50%-át nem haladhatja meg. A tartásdíj százalékos megállapítása esetében meg kell jelölni a tartásdíj alapösszegét is.

A tartásdíj megállapításához be kell szerezni mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira vonatkozó adatokat.

A tartásdíj megállapításánál és kifizetésénél a jövedelmet terhelő adó, nyugdíjjárulék, egészségbiztosítási járulék, magánnyugdíjpénztári tagdíj, munkavállalói járulék levonása után fennmaradó összeget kell alapul venni.
A gyermektartásdíj meghatározásánál figyelemmel kell lenni:

a) a gyermek tényleges szükségleteire,
b) mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira,

c) a szülők háztartásában eltartott más - saját, illetőleg mostoha - gyermekekre,
d) a gyermek saját jövedelmére is.

Ha a szülők két vagy több gyermek tartására kötelesek, a tartásdíjat úgy kell megállapítani, hogy egyik gyermek se kerüljön a másiknál kedvezőtlenebb helyzetbe, különösen akkor, ha nem egy háztartásban nevelkednek.

A tartásdíj alapja elsősorban a tartásra köteles személy részére
a) a bérköltség (alapbér, bérpótlék, kiegészítő fizetés, prémium, jutalom, 13. és további havi fizetés stb.), illetőleg a rendszeres személyi juttatás címén juttatott összes járandóság, valamint
b) a személyi jellegű egyéb kifizetésként, illetőleg nem rendszeres személyi juttatásként járó egyéb jövedelem (végkielégítés, betegszabadság idejére járó díjazás, túlóra, ügyeleti díj, távolléti díj stb.).

Ha az így megállapítható összeg - a gyermeket gondozó szülő jövedelmi viszonyait is figyelembe véve - a gyermek szükségletét nem fedezi, a tartásdíj megállapításánál a más, munkaviszonyból, további munkaviszonyból, munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból, illetőleg a nem munkaviszonyból származó rendszeres jövedelmet (pl. megbízási díj, táppénz, nyugdíj, munkanélküli járadék, újítási díj, tőkejövedelem stb.) is alapul kell venni. A tartásdíj alapjának megállapításánál a bíróságnak általában a keresetlevél beadását megelőző egy évi összes jövedelemre figyelemmel kell lennie.

Általánosságban tehát tartásdíjat lehet követelni a kötelezett:
- jövedelméből,
- táppénzből,
- nyugdíjból,
- munkanélküli segélyből (álláskeresési támogatás),
- járadékból,
- ruházati illetményből és
- borravalóból is.

A borravaló és a hálapénz általában ugyan nem számítható hozzá a tartásdíj alapjához. A kimutatható és a gyermektartásdíj alapjául szolgáló jövedelem mellett azonban a tartásdíj magasabb összegben való megállapítását indokolhatja a bizonyítottan kapott borravaló vagy hálapénz is.

A tartásdíj mértékének megállapítása kapcsán figyelemmel kell lenni a gyermek tényleges szükségletére, mindkét szülő jövedelmi és vagyoni viszonyaira, a szülők háztartásában eltartott más, saját, illetőleg mostohagyermekre, valamint a gyermek saját jövedelmére.

A tartásdíj leszállítására, illetve felemelésére irányuló perben a bíróságnak hivatalból tisztázni kell a formálisan kimutatható jövedelem mellett a felek életkörülményeit és egyéb vagyoni viszonyait is.

A megváltozott gazdasági körülmények miatt nem kis gondot jelent az egyéni vállalkozók és a kisebb gazdasági társulásokban tevékenykedők jövedelmének a meghatározása. A gyermektartásdíj iránt folyó perekben a bizonyítás elnehezült. Fokozottabb körültekintést igényel a tartásdíj alapjául szolgáló rendszeres jövedelem mértékének meghatározása. Körültekintően vizsgálni kell a kötelezett és az igényérvényesítő személyek általános életkörülményeit, jövedelmi- és anyagi viszonyait, amelyeknek feltárása széleskörű

bizonyítást von maga után. A bíróság akkor jár el helyesen, ha a vállalkozásból származó jövedelem vizsgálata során a környezettanulmány beszerzésével megkísérli a lakó- és életkörülményeket feltárni, a kötelezett tevékenységével összefüggésben szükség szerint tanú- és szakértői bizonyítást folytat le.
A tartásdíj címén megítélt pénztartozás késedelmes teljesítése esetén az adóst kamatfizetési kötelezettség terheli.

Főszabály: A kötelezett jövedelmeként a bérköltség címén juttatott összes járandóság szolgálhat alapul a tartásdíj mértékének megállapítására.

A túlmunkából eredő bevételt, ha a gyermek tartása már a nélkül is biztosított, nem indokolt gyermektartásra elvonni. A családok rendszerint otthonteremtés céljából vállalnak többletmunkát, az abból származó jövedelem nem kerül a mindennapokban felhasználásra, tartalékot képez. Ebből a gyakorlatból kiindulva a különélő vagy elvált szülő az újabb életformára berendezkedés előmozdítása érdekében vállal többletmunkát - esetleg nehezebb munkafeltételek mellett. Ennek következtében az ebből származó jövedelem elvonását - ha azt a gyermek indokolt szükségletei nem követelik meg – általában mellőzi a bíróság.
A szülő a saját szükséges tartásának rovására is köteles megosztani kiskorú gyermekével azt, ami közös eltartásukra rendelkezésre áll. Ez a szabály nem irányadó, ha a gyermek tartása vagyonának jövedelméből kitelik, vagy a gyermeknek tartásra kötelezhető más egyenesági rokona van. A tartásra kötelezett személy és a gyermeket tényleg eltartó, gondozó személy megállapodhatnak abban, hogy a kötelezett a tartási kötelezettségnek kiegyenlítéséül megfelelő vagyontárgyat (pénzösszeget) ad a jogosultnak. A bíróság azonban a tartásra kötelezettet ilyen megállapodás esetében is kötelezheti a gyermek részére tartásdíj fizetésére, ha ez a gyermek megfelelő tartásának biztosítása érdekében szükséges. A gyermeket gondozó szülő a tartást természetben, a különélő szülő elsősorban pénzben szolgáltatja (gyermektartásdíj). A kiskorút illető tartásdíjat a szülői felügyeletet gyakorló szülő (gyám) – indokolt esetben a gyermeket gondozó más személy – részére kell fizetni, aki azt köteles a gyermek szükségleteire fordítani. Ha a tartásdíj behajtása átmenetileg lehetetlen, és a gyermeket gondozó személy nem képes a gyermek részére a szükséges tartást nyújtani, a bíróság a gyermektartásdíjat megelőlegezi. A kötelezett az így előlegezett tartásdíjat köteles a folyósító szervnek megtéríteni.

A nagykorú gyermek tartása

Tartásra a munkaképes leszármazó is jogosult, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.

A jogosultság oldaláról nézve a nagykorú gyermek tartása jogosultságának feltételei:
a) egészségi állapot, betegség, munkaképtelenség,
b) életpályára való felkészülést szolgáló tanulmányok folytatása.
A kötelezett oldaláról nézve a teljesítőképesség szempontjából vizsgálva a nagykorú gyermek csak akkor és olyan mértékben részesülhet tartásdíjban, ha és amennyiben a kötelezett saját szükséges tartásán felül azt megfizetni képes [Csjt. 66. § (1)].
A szükséges tanulmányok körébe tartozik az életpályára előkészítő szakképzettség megszerzéséhez szükséges tanfolyamok, valamint a főiskolai és egyetemi tanulmányok végzése is.

A szükséges tanulmányok folytatása szempontjából a tanulmányok folyamatos végzésének van jelentősége; nem érinti a tanulmányok folyamatosságát annak indokolt megszakítása.
Nem köteles a szülő tartani a szükséges tanulmányait folytató munkaképes gyermeket, ha
a) a gyermek továbbtanulásra alkalmatlan;
b) a gyermek a tartásra kötelezettel vagy vele együtt élő közeli hozzátartozójával szemben olyan súlyosan kifogásolható magatartást tanúsít, amelyre tekintettel a társadalmi felfogás szerint a tartásra nem méltó (érdemtelenség);
c) ezáltal a szülő saját szükséges tartását, vagy a kiskorú gyermekének tartását veszélyeztetné.
A munkaképes nagykorú gyermek részére a szükséges tanulmányai folytatásának idejére járó tartásdíj összegének megállapításával a gyermek indokolt szükségleteit és a kötelezett teherbíró képességét kell alapul venni.

A Csjt. 60. §-ának (2) bekezdése tartásra jogosultnak tekinti a munkaképes leszármazót is, ha erre szükséges tanulmányainak folytatása érdekében rászorul. Ilyen esetben a gyermek nagykorúságának elérése után is jogosult a tartásra. A továbbtanuláshoz fűződő egyéni érdek összhangban áll a társadalom érdekével, s e kettős érdek érvényesülésének előmozdítását zavartalan családi kapcsolat esetén a szülők maguk is alapvető erkölcsi kötelességüknek tartják. A családi kapcsolat meglazulása vagy felbomlása azonban nem lehet indok arra, hogy az említett érdekek háttérbe kerüljenek, különösen nem abban a vonatkozásban, hogy a családi kapcsolat alapján tartásra kötelezett szülő a gyermeknek és a társadalomnak az érdekét figyelmen kívül hagyja.
A gyermek rendszerint gimnáziumban, szakközépiskolában, szakmunkásképzőben folytatja tanulmányait. A középiskolai tanulmányok sikeres elvégzése után azonban sor kerülhet valamely szakképzettség megszerzésére szükséges további tanulmánynak a végzésére, valamint főiskolai, egyetemi tanulmányok folytatására a főiskola, egyetem nappali tagozatán. A Csjt. 60. §-ának (2) bekezdésében foglalt rendelkezés alkalmazása szempontjából a szükséges tanulmányok folytatásán általában az életpályára előkészítő szaktanfolyamnak, valamint a főiskolai és egyetemi tanulmányoknak a végzését is érteni kell, ezért a tanulmányok folytatásának idejére az arra rászoruló munkaképes leszármazó is jogosult tartásra.
Ha a gyermeket középiskola befejezése után a választott életpályára előkészítő tanfolyamra, főiskola, egyetem nappali tagozatára felvették, a tartásra kötelezett, s arra képes szülő nem hivatkozhat arra, hogy a nagykorúságát elért gyermek munkaviszonyt létesítsen, és tanulmányai költségeiről, valamint megélhetéséről maga gondoskodjék.
A szükséges tanulmányok folytatása szempontjából a tanulmányok folyamatos végzésének van jelentősége, ami azt jelenti, hogy a nagykorú gyermek általában csak tanulmányainak folyamatos végzése esetén követelhet jogszerűen tartásdíjat. A folyamatosságot azonban nem szakítja meg a főiskolai, egyetemi tanulmányok végzését megelőzően megkívánt egy-két éves gyakorlati munka, sorkatonai szolgálat, betegség vagy más rendkívüli ok. Azt a kérdést, hogy a megszakítás idejére tartásdíj a gyermeket mennyiben illeti meg, az alapul szolgáló ok figyelembevételével kell megítélni. Szünetel a tartási kötelezettség, ha a megszakítás ideje alatt a gyermek megélhetése biztosítva van, vagy arról maga képes gondoskodni.
Ha a középiskolai tanulmányok végzését követően hosszabb idő telt el, az összes körülmény mérlegelésével kell állást foglalni abban a kérdésben, hogy a tanulmányoknak a főiskola, egyetem nappali tagozatán való folytatása idejére a tartásdíj fizetése a szülőktől elvárható-e, vagy a gyermekkel szemben jogosan támasztható-e az a

követelmény, hogy a továbbképzéséhez szükséges anyagiakat részben vagy egészben maga teremtse elő. E vonatkozásban jelentősége van annak, hogy a hosszabb megszakításnak mi volt az indoka, a nagykorú gyermek életpályája a kieső időben hogyan alakult. Ha a gyermek a továbbtanulást megelőzően hosszabb idő alatt akkori életkörülményeinek megfelelően választott életpályán már elhelyezkedett, rendszerint nem várható el a szülőtől, hogy több évi megszakítás után fedezze a továbbtanulás (újabb tanulás) költségét, és erre az időre újból tartásdíjat fizessen. Ilyen esetben kivételesen a tartási kötelezettség megállapítására akkor kerülhet sor, ha az életpályától eltérő vagy magasabb képzettség megszerzését igénylő újabb életpálya a gyermek összes körülményére, különösen egészségi állapotára tekintettel feltétlenül indokolt, és a kötelezett kereseti, jövedelmi viszonyai alapján a társadalmi felfogás szerint továbbtaníttatása a kötelezettől elvárható (pl. a megszerzett képesítés az időközben bekövetkezett változás folytán megélhetését nem biztosítja).
A főiskolai, egyetemi tanulmányok folytatásához fűződő egyéni és társadalmi érdek a gyermekre is kötelezettséget ró, nevezetesen, a tanulmányait köteles a tőle elvárható legjobb eredménnyel végezni annak érdekében is, hogy a jogszabályban biztosított kedvezményeket (tandíjkedvezmény, ösztöndíj, stb.) kiérdemelje, és ezzel a szülő tartási terheit enyhítse. Megfelelően együtt kell működnie a gyermeknek és szülőjének abban is, hogy a továbbtanuló gyermek a társadalmi ösztöndíj lehetőségét igénybe vegye. A gyermeknek mindezzel kapcsolatos felróható magatartását a terhére figyelembe kell venni, és ez nem csak a tartásdíj összegének a megállapítására hathat ki csökkentőleg, hanem adott esetben a tartási kötelezettség megszüntethetőségére is vezethet.
A gyermek a továbbtanulásra való alkalmatlanságát lehet megállapítani, ha főiskolai, egyetemi tanulmányait szellemi vagy testi adottságainak fogva tartósan nem képes eredményesen folytatni. Ugyanilyen elbírálás alá esik, ha továbbtanulási ideje neki felróható okból tartósan elhúzódik. A magatartás okait, a gyermek körülményeit, a szülőknek vele szemben tanúsított magatartását természetesen igen behatóan vizsgálni kell. E vizsgálódás során a főiskola, egyetem véleményének a beszerzése is szükséges, mert csak valamennyi ok kellő ismeretében bírálható el, hogy a gyermek továbbtaníttatásának anyagi támogatása a társadalmi felfogás szerint a szülőktől elvárható-e.
Az említett erkölcsi követelmény szem előtt tartásával az összes körülmények beható mérlegelésével kell megítélni a továbbtanuló gyermeknek a tartásra kötelezett szülővel vagy vele együtt élő közeli hozzátartozójával szembeni nem megfelelő magatartását is. A nagykorú gyermektől fokozottan elvárható, hogy a tartásdíjat fizető szülőjével szemben ne csak követelést támasszon, hanem a tartás alapjául szolgáló családi kapcsolatban megfelelő magatartást tanúsítson, mert e tekintetben már van olyan belátása, amellyel magatartásának helyes, vagy helytelen voltát és annak következményeit kellően értékelni tudja. A törvényen alapuló tartásra nem méltó a főiskolai, egyetemi tanulmányait folytató munkaképes nagykorú gyermek, ha neki felróhatóan a tartásra kötelezett szülőjével vagy vele együtt élő közeli hozzátartozójával szemben súlyosan kifogásolható magatartást tanúsít.

A Csjt. 69/A. §. (1) bekezdése szerint a szülő csak kiskorú gyermekét köteles saját szükséges tartásának rovására eltartani. A főiskolai, egyetemi tanulmányok folytatása - legfeljebb pár hónap kivételével - a gyermek nagykorúságának idejére esik, tehát irányadó az az elv, hogy *a szülő nem köteles a gyermeket eltartani, ha ez saját szükséges tartását vagy kiskorú gyermekének tartását veszélyezteti.* Erre tekintettel főiskolai, egyetemi tanulmányok folytatása esetén mindig vizsgálni kell - rászorultság

mellett - a tartásra kötelezett szülő teherbíró képességét, figyelemmel kell lenni a kereseti, jövedelmi, vagyoni viszonyaira és az őt terhelő kötelezettségekre.

A házastárs tartása

A házastársi tartás jelentősége hazai viszonyaink között jóval kisebb, mint számos nyugati országban.

A házastárs köteles a különélő és önhibáján kívül rászoruló házastársát – ha arra nem érdemtelen – különvagyonából is eltartani, amennyiben házastársa megélhetésének költségeit a közös vagyonból nem lehet fedezni, és a tartás nem veszélyezteti a kötelezett saját, valamint annak megélhetését, akinek eltartására házastársával egysorban köteles.

Ez a rendelkezés arra az esetre is irányadó, ha házastársak között vagyonközösség nincs**.**
A tartást csak olyan mértékben lehet követelni, hogy az ne veszélyeztesse a volt házastársnak és annak a megélhetését, akinek eltartása a volt házastárs a tartást igénylővel egy sorban köteles (pl. az új házastárs). A tartás megítélésénél jelentősége van annak, hogy milyen hosszú volt az együttélés, és, hogy a rászorultsága mennyiben felróható a volt házastársának.
A házasság felbontása esetén a tartást érdemtelenség címén attól a házastárstól kell megtagadni, aki a házasság erkölcsi alapját a házasság felbontására is közreható magatartásával olyan súlyosan sértette, hogy tartása házastársára a társadalmi felfogás szerint méltánytalan terhet jelentene. E kérdés elbírálásánál jelentősége van annak is, hogy az érdemtelenséget érvényesíteni kívánó házastárs milyen magatartást tanúsított.
A házasság megszűnését követően a volt házastárstól a tartást érdemtelenség címén akkor kell megvonni, ha szándékosan a másik volt házastárs érdekeit durván sértő magatartást tanúsított, vagy a társadalmi együttélés szabályait egyébként olyan módon és mértékben sértette meg, hogy a tartási kötelezettség fenntartása volt házastársára nézve súlyosan méltánytalannak mutatkozik.
Megszűnési ok az is, ha a jogosult újabb házasságot köt, a megszűnés időpontja a házasságkötés napja. A tartási jog akkor sem éled fel, ha az újabb házasság megszűnik**.** A Csjt. a törvényen alapuló tartási kötelezettség, illetve jogosultság szabályait rendezi, és nem tesz említést arról, hogy a házastársi tartást a házasfelek szerződéssel is rendezhetik és ennek során - a magyar gyakorlatban inkább ez merült fel - az egyik házasfél akár a törvényes előfeltételek hiányában is vállalhat tartási kötelezettséget. Megjegyzést kívánhat, hogy van olyan külföldi törvénykönyv, például a holland Ptk., amelyik a házasfelek megegyezésével rendezett tartást részletesen szabályozza.

Egyéb rokonok tartása

Rokonaival szemben, az jogosult tartásra, aki magát eltartani nem tudja és akinek tartásra kötelezhető házastársa sincs. Tartásra a munkaképes leszármazó is jogosult, ha erre szükséges tanulmányai folytatása érdekében rászorul.
Nem jogosult tartásra a nagykorú, ha magatartása miatt arra érdemtelenné vált.

A tartásra jogosultat rokonai közül elsősorban leszármazói kötelesek eltartani.

- Amennyiben a tartásra jogosultnak tartásra kötelezhető leszármazói nincsenek, eltartása felmenő rokonait terheli.
- Az a rokon, amelyik a tartásra jogosulthoz a leszármazás rendjében közelebb áll, a tartás kötelezettségében a távolabbit megelőzi.
- Azt a kiskorút, akinek tartásra kötelezhető egyenesági rokona nincs, nagykorú testvére köteles eltartani; ez a kötelezettség azonban csak annyiban terheli, amennyiben ezt saját maga, házastársa és tartásra rászoruló egyenesági rokonai tartásának veszélyeztetése nélkül teljesíteni képes.
- A házastárs köteles háztartásában eltartani a vele együtt élő házastársának olyan, tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat egy sorban terheli.
- A mostohagyermek akkor köteles eltartani tartásra rászoruló mostohaszülőjét, ha a mostohaszülő az ő eltartásáról hosszabb időn át gondoskodott.

Több, egysorban kötelezett között a tartási kötelezettség a kereseti, jövedelmi vagyoni viszonyaik és teljesítőképességük arányában oszlik meg. A tartásra jogosultság sorrendjében a gyermek a házastársat és az elvált házastársat, a házastárs és az elvált házastárs pedig - egymással egy sorban - a többi rokont megelőzi.

A bíróság indokolt esetben - kérelemre - a tartásra jogosultság sorrendjét eltérően is megállapíthatja.
Nem köteles mást eltartani, aki ez által a saját szükséges tartását veszélyeztetné. E szabály alól a törvény kivételt tehet.
A tartási követelés hat hónapra visszamenőleg, valamint a jövőre nézve érvényesíthető. Hat hónapnál régebbi időre tartási követelést csak akkor lehet visszamenőleg érvényesíteni, ha a jogosultat a követelés érvényesítésében mulasztás nem terheli.
Ha a közös egyetértéssel vagy bírósági ítélettel megállapított rokoni tartás megállapításának alapjául szolgáló körülményekben lényeges változás állott be, a tartás mértékének megváltoztatását vagy a tartás megszüntetését lehet kérni.

6) A szülői felügyelet

A kiskorú gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. Miután a kiskorú gyermek életfeltételeit, jogainak a védelmét biztosítani nem képes, gondviselésének az ellátása és jogainak a megóvása érdekében szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll (a gyám azonban nem rendelkezik valamennyi olyan joggal, mint amit a szülői felügyelet magában foglal).
A szülői felügyelet a szülőket a törvény erejénél fogva illeti meg. A szülői felügyelettel felhagyni, arról lemondani nem lehet. Korlátozása, szünetelése hatósági határozat, szülői felügyeletet gyakorló szülők megállapodása vagy a jogszabályban meghatározott egyéb körülmények miatt lehetséges.
A szülői felügyelet a kiskorú gyermek:
- gondozásának,
- nevelésének,
- vagyona kezelésének, valamint
- törvényes képviseletének jogát és kötelességét, továbbá
- a gyámnevezésnek és a gyámságból való kizárásnak jogát foglalja magában.

A szülői felügyelet körében a szülők kötelessége, hogy a gyermeket gondozzák, tartsák, a gyermek testi, értelmi és erkölcsi fejlődését elősegítsék. A szülőnek a gyermek végleges külföldre távozására vonatkozó nyilatkozatához a gyámhatóság jóváhagyása szükséges.
Azt, hogy a gyermek milyen életpályára készüljön, a gyermek hajlama, testi és értelmi képessége, valamint az egyéb körülmények figyelembevételével a szülői felügyeletet gyakorló szülők és a gyermek közösen döntik el. A szülő és a gyermek között az életpálya kijelölésével kapcsolatban felmerült vitában a gyámhatóság dönt.

A szülői felügyeletet a szülők együttesen gyakorolják - ellentétes megállapodásuk hiányában - akkor is, ha már nem élnek együtt.

Az nyilvánvaló, hogy az együttélő szülők a szülői felügyeletet együttesen gyakorolják, függetlenül attól, hogy a családi munkamegosztás vagy objektív helyzet (pl. valamelyik fél külföldön munkavégzése) eredményeként a szülők a gyakorlatban jelentősen eltérő mértékben vesznek részt a felügyeleti jogok gyakorlásában. A szülők különélésekor is az együttes gyakorlás az alapeset, kivéve, ha ellentétesen állapodnak meg.

A szülői felügyeletet a kiskorú gyermek érdekeinek megfelelően kell gyakorolni. A szülőknek biztosítaniuk kell, hogy az ítélőképessége birtokában lévő gyermekük az őt érintő döntések előkészítése során véleményt nyilváníthasson. A gyermek véleményét - korára, érettségére figyelemmel - tekintetbe kell venni.

Ha a házasság felbontása vagy a gyermek elhelyezése iránti perben a gyermeket a szülők megegyezése vagy a bíróság döntése alapján valamelyik szülőnél elhelyezték, a felügyeletet ez a szülő gyakorolja, kivéve, ha a szülők kérelmére a bíróság a gyermekelhelyezéssel egyidejűleg közös szülői felügyeletet rendelt el, illetve a szülőknek a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségét jóváhagyta.
A közös szülői felügyelet gyakorlását a jogszabály csak a szülők közötti teljes egyetértés, maximális együttműködési készség esetén teszi lehetővé. Ez jut kifejezésre abban, hogy a közös szülői felügyeletet a bíróság csak a szülők közös kérelmére rendelheti el, illetve hagyhatja jóvá a közös szülői felügyeletre vonatkozó egyezségüket. A szülőknek a közös szülői felügyelet iránti kérelemben nyilatkozniuk kell arról, hogy milyen módon kívánnak együttműködni a közös szülői felügyelet során, különös tekintettel a gondozási, nevelési tevékenység ellátására. A közös szülői felügyelet elrendelésének a feltétele a gyermek elhelyezésének megállapodással vagy ítélettel történő rendezése.
A közös szülői felügyelet csak addig tartható fenn, amíg rendeltetésének betöltésére képes. Ha a közös szülői felügyelet gyakorlása során a szülők már nem tudnak együttműködni, a közös szülői felügyeletet a bíróság bármelyik szülő kérelmére megszünteti, feltéve, hogy a megszüntetés a gyermek fejlődése szempontjából is indokolt.
A közös szülői felügyelet megszüntetése esetén a szülői felügyeletet a továbbiakban az a szülő gyakorolja, akinél a gyermeket - a közös felügyelet elrendelésével egyidejűleg - elhelyezték.
A gyermek elhelyezéséről a szülők döntenek.
Ez a megegyezés lehet peren kívüli és perbeli. A perbeli egyezség megkötése bizonyos esetekben kötelező (az ún. megegyezéses bontás). Az egyezségek jóváhagyása kérdésében való bírósági döntéshez a gyermek érdekének a vizsgálata nem mellőzhető.

A szülők megegyezésének hiányában a bíróság a gyermeket annál a szülőnél helyezi el, akinél a kedvezőbb testi, értelmi és erkölcsi fejlődése biztosított.

A bíróságnak gondosan vizsgálnia kell, hogy a szülőket az egyéniségük, életmódjuk, erkölcsi tulajdonságaik, alkalmassá teszik-e a gyermek nevelésére. Figyelembe kell vennie a gyermekhez való ragaszkodás őszinteségét, a gyermeknek a szülő iránt táplált érzelmeit, a gyermeknek az egyik vagy másik szülőhöz való kötődését, a szülő nevelési képességét, az iskoláztatási lehetőségeket. Vizsgálni kell továbbá a felek anyagi és lakáshelyzetének alakulását, azt, hogy a gyermek tartása, gondozása, egészségügyi ellátottsága melyik szülő környezetében van jobban biztosítva.
Értékes adatokat szolgáltathat a gyermekelhelyezés kérdésében való döntéshez a környezettanulmány, a bölcsőde, óvoda, iskola véleménye, megfelelő esetekben a pszichológiai szakvélemény. Ennek beszerzése különösen akkor indokolt, ha a kellő alapossággal felderített tényállás alapján - az eset sajátos körülményeire (a gyermek egyénisége, érzésvilága, a családban kialakult légkör stb.) is figyelemmel - várható, hogy a pszichológiai szakvélemény elősegíti a gyermek érdekét szolgáló helyes döntést.

A gyermek kívánságának egyébként, feltéve, hogy az érdekével nem ellentétes (és ez a leggyakoribb eset) a bírói gyakorlat általában ügydöntő jelentőséget tulajdonít. Ezt a véleményt - a gyermek korára, érettségére figyelemmel - tekintetbe kell venni. A gyermek akkor tekinthető az ítélőképessége birtokában levőnek, ha koránál és helyzeténél fogva képes önállóan és befolyásmentesen kialakítani véleményét.
Ezt a Csjt. 74. §-a az 1995. évi módosításkor a törvénybe is iktatta. A hivatkozott jogszabályhely szerint a bíróságnak a gyermek elhelyezésével és az elhelyezése megváltoztatásával kapcsolatos eljárása során indokolt esetben, így akkor is, ha ezt a gyermek maga kéri, közvetlenül vagy szakértő útján meg kell hallgatnia a gyermeket is. A bíróságnak a gyermek közvetlen meghallgatásáról való döntése során a gyermek életkorára, illetőleg - amennyiben arra a per adataiból következtetni lehet - érettségére figyelemmel kell lennie. A jogszabályhoz képest tehát a gyermek életkorától és érettségétől függ, hogy a bíróság közvetlen vagy közvetett meghallgatása mellett dönt. Az életkor a jogszabályokban nincs meghatározva. Ám általában 12-14 év alatt a szakértő útján való meghallgatást választja a bíróság, míg 12-14 év felett pedig a közvetlent.
A felnőtt élet küszöbén álló gyermek sajátos helyzetének felismeréséből fakad az a rendelkezés, amely szerint a tizennegyedik életévét betöltött gyermek elhelyezésére vonatkozó döntés csak a gyermek beleegyezésével hozható, kivéve, ha a gyermek által választott elhelyezés a fejlődését veszélyezteti, pl. a gyermek az érdekeivel nyilvánvalóan szembenálló befolyás hatására vagy kizárólag azért választja a nevelésre kevésbé alkalmas szülőt, mert az jobb anyagi körülményeket biztosít, vagy eltűri a gyermek szabados életvitelét. Arra is tekintettel kell azonban lenni, hogy a tizenhatodik életévét betöltött gyermek a szülői házat vagy a szülő által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság engedélyével a szülők beleegyezése nélkül is elhagyhatja, ha az fontos okból érdekében áll. A bírósági eljárás izgalmaitól, feszültségeitől való távoltartás lehetőségét teremti meg viszont a törvénynek az a rendelkezése, amely szerint a bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhat.
A gyermek neme és kora csak az ügy valamennyi körülményének egymással összefüggésben történő vizsgálata során értékelhető, különösen azzal kapcsolatban, hogy a gyermek nemére és korára tekintettel melyik házastárs mutatott több és jobb nevelési készséget. A gyermek nevelésében, ellátásában ténylegesen tanúsított magatartás mérlegelésével hozható a gyermek érdekében álló bírósági határozat.
A család szétesése rendszerint súlyos válságot idéz elő a gyermeknél. Ennek hátrányos következményei fokozottan hatnak rá, ha a testvéreknek is el kell szakadniuk egymástól.

A testvérek közössége jelentős kötőerő. A gyermek elhelyezésénél ezért általában arra kell törekedni, hogy a gyermekek a szülők elválása után is együtt maradjanak, és közösen átélve a házasság felbomlásának nehéz idejét, minél kevésbé sérülten kerüljenek ki a szülők közötti ellentétek által létrehozott helyzetből. Mindkét szülőnél egyformán kedvező feltételek megléte esetén is csak indokolt esetben lehet a testvéreket egymástól különválasztva elhelyezni.
A gyermekelhelyezési perekben szerzett tapasztalatok azonban azt is jelzik, hogy nem minden családban egyformán erős a gyermekek egymáshoz kötődése. Lehetnek jelentős korkülönbségek a gyermekek között, adottságaik, érdeklődési körük, igényeik eltérhetnek, ami gyengíti a gyermekek egymáshoz való ragaszkodását. A gyermeket valamelyik szülőhöz olyan mély érzelmi kötődés fűzheti, amely erősebb a testvéri szeretetnél. Az is előfordulhat, hogy egyikük az egyik, másikuk a másik szülőnél hosszabb ideje él, és a házasság felbontásáig a család szétválása gyakorlatilag már megvalósul. Ilyen esetben a szülőknek azt a megállapodását, hogy a gyermekek megosztva kerüljenek elhelyezésre - különösen, ha ez nem jár a gyermekek végleges szétválásával, a gyermekek egymással való rendszeres érintkezése biztosítva van, és a gyermekek érdekét egyébként sem sérti -, a bíróság jóváhagyhatja. A szülők megállapodásának hiányában, vagy erre irányuló kérésükre is határozhat a bíróság úgy, hogy a gyermekeket megosztva helyezi el a szülőknél. E döntésnél jelentős tényező lehet a gyermeknek egyik vagy másik szülőhöz való erős kötődése. Különösen a serdülőkorú gyermek kívánsága nem hagyható figyelmen kívül még akkor sem, ha tizennegyedik életévét nem töltötte be.

A gyakorlatban a felek számára és a bizonyítás terjedelmét, az érzelmek, a perbeli magatartások kiélezettségét (gyakran szélsőséges voltát), a mérlegelési nehézségeket tekintve ezek rendkívül bonyolult perek. Nyilvánvaló, hogy a felek érzelmének túlfűtöttsége, a gyakran szinte élethalálharc a gyermek megszerzéséért olyan értelemben egyáltalán nem alaptalan, hogy a per eldöntése sokszor évekre meghatározza legalább három, de - beleértve a tágabb családot is - általában ennél jóval több ember magánszférájának a jövőbeni alakulását. Olyasvalakitől kell az egyik peres félnek (szülőnek) - legalábbis a mindennapok szintjén - elszakadnia, aki számára e kapcsolat jellegéből adódóan pótolhatatlan, a legfontosabb személy.

Míg a gyermek nevelésére valamelyik szülő és környezete alkalmas, a gyermek más személynél általában - kivételes körülmények hiányában - nem helyezhető el.

Ha a szülőnél történő elhelyezés a gyermek érdekét veszélyezteti, a bíróság a gyermeket másnál is elhelyezheti, feltéve, hogy ez a személy a nála történő elhelyezést maga is kéri.
Nagyszülőnek vagy más személynek arra való hivatkozása, hogy jobb anyagi körülmények között él, jobb nevelési feltételeket tud biztosítani, mint a szülő, egymagában nem szolgálhat alapul a gyermeknek nála történő elhelyezéséhez. Az önzetlenül végzett, kizárólag a gyermek iránti szeretetből fakadó többletmunka gazdagítja a gyermek életét, de a segítségnyújtás nem járhat azzal a következménnyel, hogy a gyermeket valamelyik szülőjétől elidegenítsék, hogy egymagában ezen a címen a gyermeknek a gondozásában eddig részt vett személynél történő elhelyezését kellő alappal lehessen kérni.
Ha - akár körülményeinél, akár személyi tulajdonságainál fogva - a szülők egyike sem alkalmas a gyermek nevelésére, a gyermeknek harmadik személynél történő elhelyezésére is sor kerülhet. Ilyenkor leginkább a közeli rokonok közül választható ki a gyermek gondozására alkalmas személy. Ez esetben előnyben kell részesíteni azt a nagyszülőt vagy

más személyt, aki addig is bizonyította, hogy alkalmas a gyermek nevelésére, és továbbra is szívesen vállalja a gyermek gondozását.
Ha sem szülő sem pedig harmadik személy nincs, akinél a gyermek elhelyezhető, és a kiskorú érdekében állami gondozás látszik indokoltnak, a bíróság haladéktalanul megkeresi a gyámhatóságot a szükséges intézkedések megtétele érdekében. Ha a szülői felügyelet megszüntetése is indokolt, a bíróság hivatalból is dönthet erről.

A különélő szülők a gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben a gyermek elhelyezését követően - közös szülői felügyelet hiányában is - együttesen gyakorolják jogaikat, kivéve, ha a különélő szülő felügyeleti jogát a bíróság korlátozta, szüneteltette, vagy megszüntette.

A gyermek elhelyezésének megváltoztatását abban az esetben lehet kérni, ha azok a körülmények, amelyekre a bíróság a döntését alapította, utóbb lényegesen megváltoztak, és ennek következtében az elhelyezés megváltoztatása a gyermek érdekében áll. A gyermek elhelyezése, valamint az elhelyezés megváltoztatása iránt a szülő, a gyámhatóság és az ügyész indíthat pert. Ha a gyermek elhelyezése érdekében azonnali intézkedésre van szükség, a bíróság soron kívül, ideiglenes intézkedéssel határoz.

A szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve a gyámhatóság a gyermek kiadását követelheti attól, aki a gyermeket jogtalanul tartja magánál.

A gyermek kiadására kötelezésének tehát két feltétele van, hogy:
- azt a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetőleg a gyámhatóság követelje, és
- akitől követelik, az a gyermeket jogtalanul tartsa magánál.

Ha ez a két feltétel megvalósul, tehát a követelés a perindításra jogosulttól származik, és az alperes a gyermeket jogtalanul tartja magánál, a gyermek kiadását minden további bizonyítás és feltétel nélkül el kell rendelni. Az alperes a kereset ellen alappal nem védekezhet azzal, hogy a gyermek kiadása a gyermek érdekével ellentétes. (Arra viszont természetesen lehetőség van, hogy a gyámhatóság a kiadási per alperesénél történő elhelyezés érdekében külön pert indítson.)
Azt, hogy ki tekintendő a szülői felügyeletet gyakorló szülőnek, a Csjt. szabályai szerint kell eldönteni.
Ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő (akinél a gyermek elhelyezést nyert) meghal, a másik szülő szünetelő szülői felügyeleti joga feléled. A gyámhatóság állapítja meg az élő szülő szünetelő szülői felügyeleti jogának a feléledését, és felhívja őt joga gyakorlására. Ilyen esetben tehát az élő szülő, akinek a szülői felügyelete feléled, jogosan igényelheti a gyermeke kiadását más személytől.

A szülő, mint törvényes képviselő

A szülői felügyeletet gyakorló szülő joga és kötelessége, hogy kiskorú gyermekét mind személyi, mind vagyoni ügyeiben képviselje. A gyermek nevében fellépő szülőt a mindennapi életben előforduló kisebb jelentőségű vagyonjogi ügyleteknél jóhiszemű harmadik személyek olyannak tekinthetik, mint aki a másik szülő meghatalmazottjaként is eljár.
A szülő nem képviselheti gyermekét olyan ügyben, amelyen ő maga vagy házastársa, egyenesági rokona, avagy az ő törvényes képviselete alatt álló más személy a gyermekkel szemben ellenérdekű félként szerepel.

A gyámhatóság egyes vagyoni ügyekre vagy az ügyeknek meghatározott csoportjára nézve a szülőtől a törvényes képviselet jogát megvonhatja, ha attól lehet tartani, hogy a szülő a képviseletet nem a gyermek érdekeinek megfelelően gyakorolná.
A szülői felügyeletet gyakorló szülők joga és kötelessége, hogy gyermeküknek minden olyan vagyonát kezeljék, amely a törvény szerint nincs kivéve kezelésük alól. Azt a keresményt, amelyet a tizennegyedik életévét betöltött gyermek munkájával maga szerzett, nem a szülők kezelik, hanem ő maga szabadon rendelkezik vele.

A szülők gyermekük vagyonát biztosítékadás és számadás kötelezettsége nélkül kezelik, s a vagyon állagáról is csak a kezelés megszűntekor kötelesek számot adni. Ha a szülők a gyermek vagyonának kezelése tekintetében kötelességüket nem teljesítik, a gyámhatóság a vagyonkezelést rendszeres felügyelet alá vonhatja, indokolt esetben biztosítékadásra és arra is kötelezheti a szülőket, hogy a vagyonkezelésről éppúgy adjanak számot, mint a gyám.

A szülők gyermekük vagyonának kezelésében a rendes vagyonkezelés szabályai szerint ugyanazzal a gondossággal kötelesek eljárni, mint saját ügyeikben. Ez azonban nem mentesíti őket a súlyos gondatlanságért való felelősség alól.
A szülők a gyermek pénzét és értéktárgyait, amennyiben azokat a rendes vagyonkezelés szabályai szerint folyó kiadásokra vagy egyéb okból készen tartani nem kell, kötelesek a gyámhatósághoz beszolgáltatni. Ilyen értékekről a szülők a gyámhatóság jóváhagyása nélkül nem rendelkezhetnek.

A szülők gyermekük jövedelmét a gyermek szükségleteire kötelesek fordítani.

Amennyiben a jövedelem a gyermek eltartására nem elegendő, és a szülők a saját megélhetésük veszélyeztetése nélkül nem képesek a gyermeket eltartani, a gyámhatóság megengedheti, hogy a szülők az eltartás költségeinek fedezésére a gyermek vagyonának állagát meghatározott részletekben igénybe vegyék.
A szülők vagyonkezelői joguk megszűntével kötelesek gyermekük vagyonát az állagra vonatkozó számadással együtt kiadni a nagykorú gyermeknek, vagy pedig annak, akinek kezelése alá a vagyon kerül. Az a gyermek, akinek szabad rendelkezése alatt álló saját keresménye van, ha a szülői háztartásban él, a háztartás költségeihez keresményéből megfelelő mértékben köteles hozzájárulni.

A szülői felügyelet megszüntetése és szünetelése

A bíróság megszünteti a szülői felügyeletet:
a) ha a szülő felróható magatartásával gyermeke javát, különösen testi jólétét, értelmi vagy erkölcsi fejlődését súlyosan sérti, vagy veszélyezteti;
b) ha a gyermeket más személynél vagy intézetben helyezték el, s a szülő a nevelést - a gyermek érdekeit súlyosan sértő módon - felróhatóan akadályozza;
c) ha a szülőt a bíróság valamelyik gyermeke személye ellen elkövetett szándékos bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélte.
d) A bíróság a szülői felügyeletet abból az okból is megszüntetheti, hogy a szülő életközösségben él a felügyelettől megfosztott másik szülővel és ezért alaposan tartani lehet attól, hogy a felügyeletet nem fogja a gyermek érdekében megfelelően ellátni.

Szünetel a szülői felügyelet,
a) ha a szülő cselekvőképtelen, vagy cselekvőképességében korlátozva van;
b) ha a szülő ismeretlen helyen távol van, vagy ténylegesen akadályozva van;
c) ha a bíróság a gyermeket harmadik személynél helyezte el;
d) ha a gyermeket a gyámhatóság intézeti nevelésbe vette.

A gyermek sorsát érintő lényeges kérdésekben való döntés kivételével szünetel a szülői felügyelete annak a szülőnek, akinek gyermeke a különélő másik szülőnél van elhelyezve, de szülői felügyeleti jogát a bíróság nem szüntette meg.

A szülői felügyelet alatt álló kiskorút érintő intézkedések

Ha a kiskorú testi, értelmi és erkölcsi fejlődése bármilyen okból nincs megfelelően biztosítva, a gyámhatóság - a kiskorú veszélyeztetettségének mértékétől függően - a következő intézkedéseket teheti:

a) elrendeli a szükséges védő- és óvóintézkedéseket;
b) a szülő kérelmére vagy beleegyezésével a kiskorút intézetben helyezi el;
c) a kiskorút intézeti nevelésbe veszi, ha testi, értelmi vagy erkölcsi fejlődését környezete veszélyezteti;
d) azonnali intézkedést igénylő esetben a kiskorút - ideiglenes hatállyal - intézetbe utalja, illetőleg a gyermeket ideiglenesen a különélő másik szülőnél vagy alkalmas más személynél helyezi el, és indokolt esetben pert indít a szülő (szülők) ellen a szülői felügyelet megszüntetése, illetőleg a gyermek elhelyezése iránt;
e) a kiskorút állami nevelésbe veszi, feltéve, hogy a szülői felügyeletet a bíróság megszüntette, vagy a gyermeknek egyébként nincs szülői felügyeletet gyakorló szülője, illetőleg gyámja.

7) A gyámság

A gyámság a családjog harmadik részeként a szülői felügyeletet helyettesítő intézmény, mely a gyermek személyes- és vagyoni érdekeinek védelmét szolgálja.

A gyermek nagykorúságának eléréséig kiskorúnak minősül, és élettani sajátosságaira tekintettel különböző mértékű gondoskodásra, nevelésre, vagyonának kezelésére, ügyeinek vitelében pedig, képviseletre szorul. Ezeket a feladatokat a szülői felügyelet körében alapvetően a gyermek szülője látja el. Az élet teremthet azonban olyan helyzeteket, amikor a kiskorú szülője akár vétlenül, akár neki felróhatóan nem tudja kötelességét teljesíteni, s ezért a gyermek szülői gondoskodás nélkül marad. A hiányzó szülői felügyelet pótlását célzó jogintézmény a gyámság, a feladatokat ellátó személy pedig a gyám.
A kiskorú, ha nem áll szülői felügyelet alatt, gyámság alatt áll. A gyámság a gyámhatóság erre vonatkozó határozatával kezdődik. A gyámság megszűnik a gyámság alatt álló nagykorúságának elérésével, vagy akkor, ha még kiskorúsága alatt szülői felügyelet alá kerül.

Gyám lehet minden nagykorú személy, akivel szemben e törvényben meghatározott kizáró körülmény nem áll fenn. A gyámság viselése elsősorban azt illeti, akit a szülői felügyeletet gyakorló szülő közokiratban vagy végrendeletben gyámul megnevezett (nevezett gyám).

Ha a szülői felügyeletre egyaránt jogosult szülők más-más gyámot neveztek meg, a körülmények figyelembevételével a gyámhatóság határoz a felől, hogy a gyámságot

melyik viselje. A nevezett gyámot csak akkor szabad mellőzni, ha a törvény értelmében gyámságot nem viselhet, vagy a gyámság átvételében gátolva van, végül, ha kirendelése a kiskorú érdekét veszélyeztetné.
Nevezett gyám nemlétében a gyámhatóság elsősorban a gyámság ellátására alkalmas rokont, illetőleg a kiskorúval más családi kapcsolatban álló személyt rendel ki gyámul. Ha ilyen hozzátartozó nincs, a gyámhatóság más alkalmas személyt rendel ki.

A gyám a gyámsága alatt állónak gondozója, vagyonának kezelője és törvényes képviselője. Ha a törvény mást nem rendel, a szülői felügyeletet gyakorló szülő jogaira és kötelességeire vonatkozó rendelkezések megfelelően irányadók a gyám jogaira és kötelességeire is.

A gyám működésében a gyámhatóság rendszeres felügyelete és irányítása alatt áll. Gyámhatóság: a települési önkormányzat jegyzője és a gyámhivatal.
A gyám működéséről, különösen a gyámsága alatt álló kiskorú ügyeiről bármikor köteles felvilágosítást adni a gyámhatóságnak.
A gyámhatóság rendszerint minden kiskorú részére külön gyámot rendel. Testvérek részére közös gyámot kell rendelni, ettől a szabálytól azonban bármelyik kiskorú érdekében el lehet térni.
Ha törvény másként nem rendelkezik, a gyámhivatal egy vagy több gyermek gyámjává a közigazgatási szerv részéről erre kijelölt személyt (hivatásos gyámot) is kirendelheti.

A veszélyeztetett gyermekek családból való kiemelése és - más alkalmas személy vagy család hiányában - intézeti keretek közötti elhelyezése alapvető állami feladat. Súlyos, azonnali intézkedést igénylő veszélyhelyzet esetén a gyámhivatal a gyermeket ideiglenes hatállyal nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban, illetve más bentlakásos intézményben helyezheti el. Amennyiben a szülő(k) szülői felügyeletének megszüntetése iránt a hatóság pert indított, a gyermek részére gyámot kell rendelni.
Az átmeneti, a tartós nevelésbe vett, valamint az ideiglenesen elhelyezett gyermekek részére a gyámhivatal gyámul elsősorban a nevelőszülőt vagy a gyermeket befogadó gyermekotthon vezetőjét rendeli ki. A gyermek gondozásában ők vesznek részt közvetlenül, a kiskorú személyiségét, gondozásának, nevelésének igényeit, vagyoni helyzetét, hivatalos ügyeit részletesen ismerik, így vele kapcsolatosan a szülői felügyeleti jogok gyakorlására leginkább alkalmasak, különös tekintettel arra, hogy ehhez többnyire megfelelő felkészítéssel, képzettséggel is rendelkeznek.

A gyám működéséről, különösen a gyámsága alatt álló kiskorú ügyeiről bármikor köteles felvilágosítást adni a gyámhatóságnak.
A gyámhatóság a gyám jogkörét korlátozhatja, intézkedéseit - az elhelyezés tárgyában tett intézkedés kivételével - hivatalból vagy a gyámság alatt álló, illetőleg rokonai kérelmére meg is változtathatja. A kiskorú részére választott életpálya helyett csak annak beleegyezésével jelölhet ki más életpályát.
A gyám intézkedésével szemben a szülő és nagyszülő, ha pedig ezek nem élnek, a nagykorú testvér, illetőleg a szülő testvére indíthat pert a kiskorú megfelelőbb elhelyezése iránt.
A gyám a vagyonkezelésről - a gyámhatóság eltérő rendelkezése hiányában - legalább évenként köteles a gyámhatóságnak számot adni.
A gyám működéséért díjazást nem követelhet, a gyermek megélhetését szolgáló juttatásokat (tartásdíj, gondozási díj, árvaellátás stb.) azonban az ő kezéhez kell folyósítani.

A gyám a kárt, amelyet kötelessége megszegésével a gyámsága alatt állónak vétkesen okoz, köteles megtéríteni.
A gyámhatóság a gyámság alatt álló kiskorú fontosabb ügyeiben határozathozatal előtt köteles a gyámot, a tizenkettedik életévét betöltött kiskorú gyermeket és kérelemre, de szükség esetén hivatalból is, a kiskorú közeli hozzátartozóit meghallgatni.

A gyámhatóság a gyámot tisztségétől felmenti, ha a gyám alkalmatlan, a gyám fontos okból felmentését kéri, vagy utólag keletkezik olyan akadály, amely miatt gyámságot nem viselhet.
A gyámság megszűnik, ha a gyámság alatt álló meghal, szülői felügyelet alá kerül, vagy nagykorúságát eléri.
A gyám tisztségének megszűnése után köteles a gyámhatóságnak működéséről jelentést, a kezelése alatt volt vagyonról pedig, végszámadást előterjeszteni.
A gyám és a gyámsága alatt álló között keletkezett vitás követeléseket időszakos vagy végszámadásának elfogadása után is lehet bírósági úton érvényesíteni**.**
A gyám ellen számadási felelőssége alapján támasztható követelések egy év alatt évülnek el. A gyám tiltott cselekményéből származó kártérítési követelések a rendes elévülési idő alatt évülnek el.
A gyámságra vonatkozó anyagi jogszabályok mellett az egyes gyámhatósági feladatokról és a gyámhatósági eljárásról (hatásköri, illetékességi és eljárási szabályok stb.) külön jogszabály rendelkezik.

8) Az élettársi kapcsolat

Bár a szabályozása a Polgári Törvénykönyvben található, a házassághoz való hasonlósága miatt itt célszerű kitérni az utóbbi időben egyre népszerűbb élettársi kapcsolatra.
Az elmúlt évtizedekben a tartós élettársi kapcsolatok elterjedtségében, társadalmi megítélésében és jogi elfogadottságában is jelentős változás következett be. Ma már korántsem állítható, hogy ezt az életformát azért választják az élettársi kapcsolatban együtt élők, hogy e kapcsolatukhoz semmiféle joghatás ne fűződjék, vagy legfeljebb csak az általuk szerződésben megállapított, esetleg végrendeletben biztosított joghatás fűződjék. A magyar hatályos jog is számol e társadalmi fejleményekkel. Nem hagyható figyelmen kívül az a tény sem, hogy szaporodnak az olyan élettársi kapcsolatok, amelyek nemcsak két személy viszonyát jelentik, hanem amelyekben az élettársak, mint szülők közösen nevelik gyermekeiket, gyermekeikkel együtt alkotnak családot. Karinthy elhíresült mondása „a Te gyereked és az én gyerekem veri a mi gyerekünket” ma már a mindennapi valóság része.
A magyar jogban is szaporodnak azok a jogszabályok, amelyek az élettársaknak - ideértve az egyik élettárs halálát követően a túlélő élettársat is -, a házastársakéhoz hasonló, azokét megközelítő jogokat biztosítanak - a túlélő élettársnak. Az élettárs fogalom 1996-óta a Ptk. értelmező rendelkezések körében, a 685/A. §-ban helyezkedik el. Az élettársak a Ptk. 685. § b) pontja értelmében hozzátartozóknak minősülnek.

Eltérő jogszabályi rendelkezés hiányában élettársnak minősül a házasságkötés nélkül közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben együtt élő **két személy** (tehát azonos nemű személyek is lehetnek)**.**

Az élettársak együttélésük alatt a szerzésben való **közreműködésük arányában** szereznek közös tulajdont. Ha a közreműködés aránya nem állapítható meg, azt azonos mértékűnek kell tekinteni. A háztartásban végzett munka a szerzésben való közreműködésnek számít. Ezeket a szabályokat kell alkalmazni - a házastársak kivételével - a közös háztartásban élő más hozzátartozók vagyoni viszonyaira is. (Ptk. 578/G. §)

Az élettársi jogviszony törvényben meghatározott fontosabb fogalmi elemei:

- A Ptk. tiltja a nemek szerinti különbségtételt, így a polgári jogviszony alanya bármilyen nemű ember lehet. Az 1996. június 19.-től hatályos Ptk. 578/G. §-ában szabályozott **élettársi kapcsolatnak a különneműség már nem feltétele.** A törvény kizárólag a közös háztartásban, érzelmi és gazdasági közösségben való együttélés megvalósulásához köti a jogviszony létrejöttét.

- **Házasságkötés nélküli érzelmi kapcsolaton alapuló közös háztartásban való együttélés.** Az azonos méltóságú személyként kezelés alkotmányos követelményével összhangban a házasságon kívüli együttélés nemcsak más, hanem azonos neműek között is megvalósulhat. Az élettársak rendszerint egy lakásban, közös háztartásban élnek együtt, közöttük szoros érzelmi és szexuális kapcsolat van, együtt nevelik közös, vagy bármelyik fél korábbi kapcsolatából született gyermekeket. Az élettársi jogviszony megállapításának azonban nem elengedhetetlen feltétele a közös lakásban való együttélés ténye, illetőleg a szexuális kapcsolat léte. Kivételesen megvalósulhat az élettársi együttélés akkor is, ha a felek külön lakásban élnek, de ettől függetlenül közösen gazdálkodnak. De nem utasítható el a kereset a szexuális kapcsolat hiánya okán sem.

- Önmagában az érzelmi kapcsolat fennállása, és az együttélés ténye nem ad alapot az élettársi kapcsolat megállapítására, mert **a jogviszony elengedhetetlen feltétele a mindennapi életvitel során és a jelentősebb vagyoni tevékenységekben is megnyilvánuló gazdasági együttműködés,** azaz a gazdasági közösség fennállása. Az ítélkezési gyakorlat ebben a körben vita esetén elsősorban a felek közös cél érdekében való együttműködésének, vagyis a közös életvitelnek és a jövedelmek közös célra történő felhasználásának tulajdonít döntő jelentőséget.

- A törvény az együttélés ideje alatt szerzett ingó és ingatlan vagyonra a szerzésben való közreműködés arányában az élettársak javára tulajdoni igényt biztosít. A szabályozás értelmében a közös gazdálkodás eredményeként megszerzett ingóságok és a létrejött vagyonszaporulat az élettársak közös tulajdona. **Az egy-egy élettárs által megszerezhető tulajdoni hányadrész mértéke azonban a szerzésben való közreműködés arányától függ.** Különvagyonnak minősülnek a Csjt. 28. § (1) bekezdésének analóg alkalmazásával az ott meghatározottak.

- Egyre gyakoribb, hogy a házasságkötést rövidebb-hosszabb ideig tartó élettársi kapcsolat előzi meg vagyonjogi vonatkozásban A bírói gyakorlat a mai napig követi azt - a már hatályon kívül helyezett 10. sz. irányelvben kifejtett - elvet, hogy **vagyonjogi vonatkozásban a házasságot megelőző életközösség a házassági életközösséggel egységbe olvad, s ezért a házasság vagyonjogi hatásait az életközösség tényleges kezdetének időpontjától kell számítani.** Ez a megoldás azon a vélelmen alapul, hogy az élettársak a házasságkötéssel és azzal a ráutaló magatartással, hogy közösen szerzett vagyontárgyaikat továbbra is közösen használják

és kezelik, kifejezésre juttatják, hogy azokat a házastársi közös vagyon részévé kívánták tenni. Nyilvánvaló tehát, hogy ha vagyoni kapcsolatuk később véglegesen megszakad, nem kívánnak kétféle vagyonmegosztást, amely egyébként jelentős bizonyítási nehézségeket is okozna. Nem alkalmazható természetesen ez a jogelv akkor, ha a házastársak ettől eltérően állapodtak meg, - ami nemcsak a megfelelő alakiságokkal megkötött házassági vagyonjogi szerződésben, hanem akár ráutaló magatartással is lehetséges. Ha azonban a volt házastársak a házasság felbontását követően élettársi kapcsolatot létesítenek, ennek fennállása alatt keletkezett vagyonszaporulat elszámolására már az élettársak vagyonszerzésére irányadó Ptk. szabályt kell alkalmazni.

- **A szerzésben való közreműködés arányánál nem csak az élettársi együttélés teljes időszaka alatt elért jövedelmeket kell feltárni** és egybevetni, **de értékelni kell az élettársak által kifejtett egyéb tevékenységeket,** így a háztartásban végzett munkát, a közös gyermekek gondozását, nevelését **is.** Az élettársak között fennálló érzelmi és gazdasági közösségből következik, hogy a felektől elvárható az egymásról való gondoskodás. Adott esetben azonban az egyik élettárs által kifejtett és az elvárható mértéket meghaladó betegápolási tevékenység értékelhető a szerzési arány megállapításánál. Általában hozzájárulásként kell elszámolni az azzal rendelkező élettárs javára a különvagyon hasznát is. Az élettársak vagyoni viszonyainál ugyanis nem alkalmazható az a speciális családjogi rendelkezés, mely szerint az egyik házastárs különvagyonának haszna a házastársak közös vagyona. Ha azonban annak keletkezésében a másik élettárs hozzájárulása megállapítható, a haszon a közreműködés arányában az élettársi közös vagyon részévé válik.

- A **közös háztartásban élő más hozzátartozók közötti** közös gazdálkodás eredményeként előállott vagyonszaporulat megszerzésére és az **elszámolás módjára, az élettársakra irányadó szabályokat kell alkalmazni.** A kialakult bírói gyakorlat szerint a közös szerzés csak akkor állapítható meg, ha a hozzátartozók a közös cél elérése érdekében járnak el, és egyetértenek abban, hogy a közös gazdasági tevékenység eredményeként szerzett vagyon közös legyen.

- Az élettársakat – a házastársakkal ellentétben – a hatályos szabályok szerint sem egymással, sem az élettárs tartásra szoruló kiskorú gyermekével szemben tartási kötelezettség nem terheli. Ha azonban az együttélés idején egymásról gondoskodnak, ez később már a hatályos joggyakorlat szerint sem lehet elszámolás tárgya. A Ptk. módosítási koncepciója szerint (ez még nem jogszabály!) hosszabb időn át fennálló élettársi kapcsolat esetén elismernék az élettársi kapcsolat megszűnése esetére, az erre rászoruló élettárs tartáshoz való jogát. A koncepció tudatosan nem foglal állást abban a kérdésben, hogy mi minősüljön a tartáshoz való jog szempontjából „hosszabb időn át fennállt" élettársi kapcsolatnak. Ennek a kérdésnek az eldöntése az eset körülményeinek mérlegelését is szükségessé teheti, így ezt a feladatot a bírói gyakorlat döntené el.

- **Az élettársak a törvény alapján egymással szemben nem örökölnek,** természetesen egymás javára végrendelkezhetnek, vagy egymással öröklési szerződést köthetnek. Megjegyzést érdemel, hogy a Ptk. módosítási koncepciója (ez még nem jogszabály!) az élettársnak a közösen lakott lakásra vonatkozó lakáshasználati jogát pedig - hosszabb élettársi viszonynak az egyik élettárs halálával történő megszűnése esetére - öröklési jogi eszközökkel kívánja biztosítani.

9) A bejegyzett élettársi kapcsolat („az azonos neműek házassága”)

A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló – az Alkotmánybíróság által megsemmisített 2007. évi CLXXXIV. törvény családjogi jogintézményként bevezetni kívánta a bejegyzett élettársi kapcsolatot, és csak a házasságtól eltérő szabályokra utalt (örökbefogadás, megszüntetés). A törvény a különböző neműek számára is lehetővé tette volna a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését. Az Alkotmánybíróság azonban egyértelműen leszögezte, hogy alkotmányellenes lenne a házasság jogintézményének gyengítése, és a különnemű párok esetében nem lehet alkotmányosan létrehozni egy, a házassággal „majdnem” azonos tartalmú más jogviszonyt.
Az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolatát elvi okokból ellenzők ellenvetéseit azonban az Alkotmánybíróság egyértelműen elvetette. Az országgyűlés a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról - az elvetett törvény helyett - megalkotta a 2009. évi XXIX. törvényt.

Még a törvényt bíráló homoszexuális és leszbikus szervezetek is egyetértettek abban, hogy „a bejegyzett élettársi kapcsolat nem teremti meg az azonos nemű párok jogegyenlőségét, hiszen továbbra is kizárja a házasságkötést, a névviselést és megnehezíti az azonos nemű párok gyermekvállalását. Mégis fontos lépést jelent egy elfogadóbb, európaibb Magyarország felé”. a leszbikus és meleg párok július 1-től az anyakönyvvezetők elé járulhatnak. A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény 2009. július 1-én lép hatályba. Mivel a törvény itt nem ír elő 30 napos várakozási időt, akár a hatálybalépés után azonnal megköthetők az első bejegyzett élettársi kapcsolatok.
Bejegyzett élettársi kapcsolatot két nagykorú (18 év feletti), azonos nemű személy köthet. Nem köthetnek egymással bejegyzett élettársi kapcsolatot az egymással meghatározott rokoni kapcsolatban álló személyek (egyenesági rokonok, testvérek, ill. testvér a testvére vér szerinti leszármazójával, házastárs a volt házastársa egyenesági rokonával, valamint örökbefogadó az örökbefogadottal). Mivel bejegyzett élettársi kapcsolat csak egy személlyel állhat fenn, ha valakinek korábbi házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata van, azt előbb fel kell bontani.
A bejegyzett élettársi kapcsolatot anyakönyvvezető előtt lehet kötni. A törvény nem minden településen teszi lehetővé a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítését, csak az ún. körzetközpontokban (azokon a településeken, ahol okmányiroda is van). A bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésére elsősorban az önkormányzat által kijelölt hivatalos helyiséget (házasságkötő terem) lehet igénybe venni, de a felek kérésére a szertartás külső helyszínen (étteremben, parkban, stb.) is lebonyolítható. Ha legalább az egyik fél magyar állampolgár, a külföldi konzulátusokon is lehet bejegyzett élettársi kapcsolatot kötni.
Az anyakönyvvezetői eljárás a házassághoz hasonlóan díjmentes, de az önkormányzatok a helyiség biztosításáért és az egyéb szolgáltatásokért a rendezvény ünnepélyességének függvényében eltérő mértékű összeget kérhetnek.
A bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének az a feltétele, hogy legalább a pár egyik tagja magyar állampolgár legyen, vagy rendelkezzen Magyarországon állandó lakhellyel. Az sem akadály tehát, ha a pár egyik tagja olyan állam állampolgára, amely nem ismeri a bejegyzett élettársi kapcsolat jogintézményét. Ebben az esetben amíg a pár Magyarországon él megilletik mindazok a jogok és kötelezettségek, amik a bejegyzett élettársi kapcsolattal járnak, a saját országba visszamenve azonban továbbra is mint két egyedülálló személyt (esetleg mint élettársakat) kezelik a párt. Külföldi állampolgár esetén a bejegyzett élettársi kapcsolat feltétele, hogy a külföldi fél beszerezzen egy olyan igazolást, amely tartalmazza, hogy

egyedülálló.

A házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat közötti különbségek:

A bejegyzett élettársi kapcsolat szabályai alapvetően megegyeznek a házasság szabályaival, Van azonban hat fontos különbség:

1) kiskorú személy gyámhatósági engedéllyel sem köthet bejegyzett élettársi kapcsolatot,
2) a bejegyzett élettársak nem vehetik fel egymás nevét,
3) nem fogadhatnak közösen örökbe,
4) nem vehetnek részt mesterséges megtermékenyítésben,
5) az anya bejegyzett élettársa nem lesz automatikusan a születendő gyermek szülője, ill.
6) a válás során ha a felek mindenben megegyeztek a bejegyzett élettársi kapcsolatot közjegyző is felbonthatja.

Minden más szabály (érvényességi feltételek, megszűnés, jogok és kötelezettségek) azonosak a házassággal.

Mi a különbség az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat között?

A legfontosabb különbség, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat az anyakönyvvezető előtti akaratnyilvánítással jön létre, és az egyik fél haláláig vagy a bejegyzett élettársi kapcsolat felbontásáig áll fenn.
Az élettársi kapcsolat ezzel szemben tényhelyzeten alapul, vagyis automatikusan létrejön ha két egymással érzelmi-gazdasági közösségben élő személy együtt él, és automatikusan megszűnik, ha különköltöznek vagy megszűnik köztük az érzelmi-gazdasági közösség. A tartalmi különbségek közül a legfontosabb, hogy a bejegyzett élettársak között vagyonközösség keletkezik, tehát a kapcsolat fennállása alatt szerzett vagyonuk fele-fele arányban illeti a két felet, függetlenül attól, hogy kinek a nevén van a lakás, ki kötötte az autó adásvételi szerződését, vagy ki fizetett érte. Az élettársak esetén a hozzájárulás arányában illeti meg őket a vagyon (vagyis aki többet fizetett a lakás árába, annak nagyobb rész jár belőle). A bejegyzett élettársak a kapcsolat vége esetén jogosultak tartásdíjra, végrendelet hiányában törvényes örökösök, és végrendelet esetén is megilleti őket a kötelesrész. Az élettársak ezzel szemben csak végrendelettel örökölhetnek, és akkor is magasabb illetéket kötelesek fizetni. Emellett számos jogszabály további eltérő jogokat és kötelezettségeket állapít meg az élettársak és a házastársak/bejegyzett élettársak számára.

Mi a különbség az élettársi kapcsolat nyilvántartásba vétele és a bejegyzett élettársi kapcsolat között?

A bejegyzett élettársi kapcsolat sokkal inkább a házassághoz áll közel, az élettársi kapcsolat nyilvántartásba vétele esetén a felek továbbra is „csak” élettársak, a nyilvántartásba vétel csak az élettársi kapcsolat bizonyítását könnyíti meg, vagyoni jogokat és kötelezettségeket nem keletkeztet (pl. a nyilvántartásba vett élettárs nem lesz a házastárshoz hasonlóan törvényes örökös). Az apaság vélelme azonban a nyilvántartásba vett élettársi kapcsolatnál is érvényesül.
Míg a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetéséhez (bírósági vagy közjegyzői) bontásra van szükség, az élettársi kapcsolatok nyilvántartásából bármelyik fél kérheti a törlését. Fontos, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatot csak azonos nemű párok köthetnek, a nyilvántartásba vételt mind azonos, mind különnemű párok kérhetik.

Élettársi nyilvántartás

Az élettársi kapcsolatoknak és az azon alapuló személyi és vagyoni viszonyok rendezésének szükségessége az utóbbi évtizedekben - a családjogi intézmény mind általánosabbá válásával - egyre gyakrabban fordul elő. Tekintettel azonban arra, hogy az élettársi kapcsolat keletkezése és megszűnése - ellentétben a házassággal - nem kötődik hatósági aktushoz, annak bizonyítása a különféle jogviszonyokban (öröklés, társadalombiztosítás, stb.) az érdekeltet terheli és a különféle bizonyítási eszközök megítélése eltérő lehet, igény merült fel egy hiteles nyilvántartásra.
Az élettársi kapcsolat nyilvántartásba vételére 2010. január 1. után van lehetőség, ezt közjegyzőnél lehet intézni.
Ez az élettársi nyilvántartás biztosítja az élettársi kapcsolatban élőknek, hogy a közjegyző előtt kapcsolatuk fennállásáról, illetve arról, hogy az már nem áll fenn (az előbbit csak közösen, az utóbbit akár egyénileg is) nyilatkozatot tehetnek. A nyilvántartás a kapcsolat fennállásának a bizonyítását teszi könnyebbé.

Az élettársi kapcsolat tényét a közjegyző bejegyzi egy, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara - amely jelenleg is több ilyen nyilvántartást is vezet (zálogjog, végrendelet) - által működtetett számítógépes adatbázisba, amely létrehoz egy megdönthető vélelmet.
Akik a nyilvántartásában az élettársi kapcsolat fenn nem állásáról szóló nyilatkozat bejegyzéséig együtt szerepelnek, azokról - amíg mindkettőjük él vagy bármelyikük utóbb házasságot köt - vélelmezni kell, hogy egymással élettársi kapcsolatban állnak.

Az élettársi nyilvántartás az adatigénylésre jogosultak részére lehetővé teszi az élettársi nyilvántartásban szereplő adatokból történő adatszolgáltatást. Az élettársi nyilvántartást a közjegyzők vezetik, ők intézkednek a nyilvántartásba adatok bejegyzése iránt, a nyilvántartás adatait tartalmazó országos adatbázist, valamint a nyilvántartás vezetésére szolgáló informatikai alkalmazást pedig a Magyar Országos Közjegyzői Kamara (MOKK) működteti.

10. A családok védelméről szóló törvény

A 2012. január 1-jén hatályba lépő Alaptörvény *L)* cikkének (3) bekezdése értelmében a családok védelmét sarkalatos törvény szabályozza. A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény célja, hogy az Alaptörvény alapján a családok védelmével kapcsolatos legfontosabb szabályokat sarkalatos törvényben határozza meg.

A törvény hangsúlyozza, hogy a nemzet fennmaradásának letéteményese a család, mint a társadalom azon legkisebb egysége, amelynek kiegyensúlyozott működése nélkül nincs harmonikus társadalom és gazdaság. Családban, házasságban több gyermek születik és azok a gyerekek, akik családban nőttek fel, jó eséllyel fognak családot alapítani és gyermekeket nevelni. Mindez a gazdaság számára a fenntarthatóságot, a nemzetnek a megmaradást biztosíthatja, azonban a családok gyermekvállalása nem eredményezheti egyben a családok szegénységbe süllyedését.

A törvény keretjellegű szabályozást biztosít, amennyiben megnevezi a családok védelmére vonatkozó alapelveket, amelyek kijelölik a családdal és a házassággal, mint elismert és védendő intézményekkel kapcsolatos állami feladatok irányát, illetve az ezekhez kapcsolódó állami kötelezettségeket. Meghatározza a különféle jogosultságok, kötelezettségek és

kedvezmények tartalmát érintő legfontosabb rendelkezéseket, míg a részletszabályokat egyszerű többséget igénylő - főként már jelenleg is létező - külön törvények tartalmazzák.

A törvény jól elhatárolható témakörökben fogalmazza meg a családok védelmét szolgáló rendelkezéseket.
A törvény fontos része a család jogállása, illetve a szülők, valamint a gyermek kötelezettségeinek és jogainak a meghatározása, amely részben a hatályos jogállási rendelkezések sarkalatos törvényi szinten történő szabályozását jelenti.
A családi jogállást keletkeztető élethelyzetek közül a törvény - a preambulumban megfogalmazott alapvetésekkel összhangban - főszabályként a házasságon, illetőleg a gyermekvállaláson (azaz az egyenesági rokonságon) alapuló együttélési formákat kívánja a sarkalatos törvényi szint által nyújtott elvi védelemben részesíteni, kiegészítve a családbafogadó gyámsággal. A kapcsolatrendszer magában foglalja a házastárs és az általa nevelt gyermek közötti kapcsolatot is.

A törvény a jelenleg hatályos, a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvénynek, a gyermek legfontosabb kötelezettségeire és jogaira vonatkozó rendelkezéseit emeli sarkalatos törvényi szintre.

A törvény egyes rendelkezései csak 2012. július 1-én lépnek hatályba. Ilyen a törvény 7.§-a, mely rendelkezik a családi jogállás keletkezéséről.

7. § (1) A család a természetes személyek érzelmi és gazdasági közösségét megvalósító olyan kapcsolatrendszer, amelynek alapja egy férfi és egy nő házassága vagy egyenesági rokoni kapcsolat, vagy a családbafogadó gyámság.
(2) Egyenesági rokoni kapcsolat leszármazással vagy örökbefogadással jön létre.
A törvény nyelvtani értelmezése szerint az élettársi kapcsolat nem tartozik ebbe a körbe, az nem minősül családnak. Mivel a törvénynek ez a szabálya még nem lépett hatályba, ma még nem jelezhető előre, hogy az élettársi kapcsolat kihagyása mennyiben fog kihatni a későbbiekben a családi támogatásokra.

Önellenőrző kérdések:

1) Melyek a családjog fő részei?
2) Melyek a házasság minimális alaki feltételei?
3) Milyen formái vannak a vérségi kapcsolaton alapuló rokonságnak?
4) Milyen azonosság és különbség van a gyámság és a gondnokság között?
5) Sorolja fel a házasság el nem hárítható akadályait!
6) Milyen jogi összefüggés van a cselekvőképtelenség és a házasság között?
7) Melyek a felmentéssel, engedéllyel elhárítható házassági akadályok?
8) Milyen nevet választhat Bamba Blanka, ha férjhez megy Lökött Ödönhöz?
9) Milyen változást eredményez a házasság a házastársak vagyoni pozíciójában?
10) Mi tartozik a házastárs különvagyonához?
11) Mikor válhat házassági közös vagyonná egy, eredetileg valamelyik házastárs különvagyonához tartozó tárgy?
12) Milyen jogkövetkezményt fűz a Csjt, bármelyik házastársnak a vagyonközösség fennállása alatt kötött, visszterhes ügyletétéhez?

13) Milyen két típus különböztethető meg a házassági bontópereknél?
14) Mit jelent a házassági vagyonjogi szerződés?
15) Milyen sajátosságai vannak a házassági életközösség fennállása alatti vagyonközösség megszüntetésének?
16) A közös megegyezéses bontásnál mire kell kiterjednie a felek egyezségének?
17) Milyen jogi következményei vannak a házasság megszűnésének?
18) Mit jelent az apaság vélelme?
19) Mikor kerül sor arra, hogy a születési anyakönyvbe a gyermek szülőiként, illetőleg apjaként képzelt személyt jegyeznek be?
20) Ki lehet örökbefogadó, örökbefogadott és milyen engedély kell az örökbefogadáshoz?
21) Mit foglal magába a gyermek tartásának kötelezettsége?
22) Mikor nem köteles a szülő tartani a szükséges tanulmányait folytató munkaképes gyermekét?
23) Mit jelent a házastársi tartás kötelezettsége?
24) Mit jelent a tartásra jogosultság sorrendje?
25) Milyen területre terjed ki a szülői felügyelet a kiskorú gyermekkel kapcsolatban?
26) Mikor szünetel a szülői felügyelet?
27) Ki lehet gyám?
28) Hogyan szereznek közös tulajdont. együttélésük alatt, az élettársak?
29) Mit értünk bejegyzett élettársi kapcsolat alatt?
30) Mi a különbség a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat között?
31) Mi a különbség az élettársi kapcsolat és a bejegyzett élettársi kapcsolat között?

Irodalomjegyzék:

A Polgári Törvénykönyv magyarázata (Szerk. Gellért György: KJK 1995.)
A családjogi törvény magyarázata (Szerk. Sári Péterné Vass Margit: KJK KERSZÖV 2001)
Gazdasági és üzleti jog (Bednay Dezső: LSI Informatikai Oktatóközpont 2001.)
Jogi ismeretek (Bednay Dezső: Számalk 1995.)
Jogi lexikon (Szerk. Lamm Vanda, Peschka Vilmos: KJK KERSZÖV 1999)
Magánjog (Kolosváry Bálint: Studium 1938.)
Polgári jogi fogalomtár (Szerk. Sáriné dr. Simkó Ágnes: HVG–ORAC 2001.)
Világhy Miklós Öröklési jog (kézirat Tankönyvkiadó Budapest, 1982)